

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

MONI STĂNILĂ: „GENERAȚIILE DE SACRIFICIU”

„E incredibil modul în care ne-am trezit într-o altă realitate, una care mută și mai mult accentul de pe persoană pe individ. Acum totul e individual, nu personal. Spațiul e privat, dar nu și privilegiat. Suntem în autoizolare și încercăm să ne adaptăm la mersul/ statul lumii. E suficient să aruncăm un ochi pe fereastră ca să înțelegem că lumea s-a scindat în lumi. E cea de afară și cea dinăuntru. Nici una nu mai e a noastră. E una a nimănui și e una a mea. Atât. Și cu cât mai bine înțelegem acest lucru, cu atât mai mult avem o șansă la noua viață care ni se promite.” (P. 3)

ANA BANTOȘ: „LEONS BRIEDIS ȘI TRISTA BUCURIE DE A FI POET”

„De curând, Leons Briedis a plecat la stele. De acolo de sus el va continua să vegheze peisajul literelor letone, dar și al celor române, în care s-a simțit la el acasă, și, prin tot ce a creat, va continua să risipească noaptea inconștientului, confirmând menirea sa de poet, înțelegând la modul lui Lorca, a cărui afirmație o cita: «Cea mai tristă bucurie, aceea de a fi poet.»” (P. 11)

ARCHIVARIUS

Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”. O prezentare de Ala Sainenco. (P. 24)

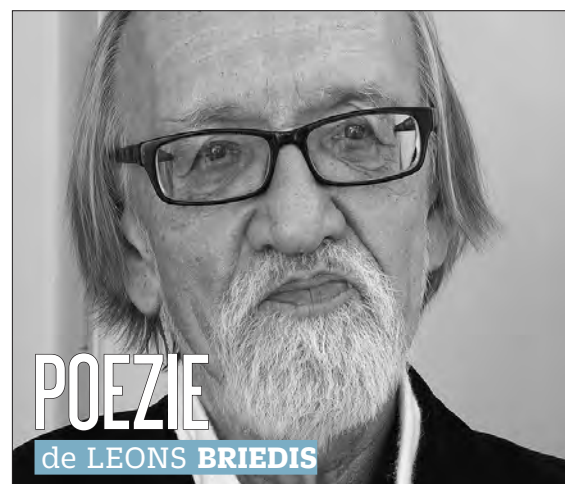
CRITICĂ LITERARĂ

ALEXANDRU BURLACU: „LIVIU DAMIAN: CERCURILE VERBULUI”

„Dacă Vieru este un «tradiționalist modern» (Mihai Cimpoi) în sensul refacerii, cu inocența copilului, a unei plinătăți originare a lumii, a unei «estetici a preaplinului», Liviu Damian e un promotor al structurii lirice moderne, care, cum s-a observat, recuperează această

plinătate cu luciditate, într-un act suprem de interiorizare orfică. [...] Pentru Damian poezia e viziune, dar înainte de toate, ea este expresia inedită a adevărului. Definită din diferite perspective, generată de punctele de vedere al codrului, al

nisipului, al mutului, al harnicului, al săracului, al mării, al munților, al personajului liric care, când verbul îl minte, intră supus în infern, se teleportează în vremi ce demult au apus, toate memorabile prin «irealitățile senzoriale» (Hugo Friedrich).”

POEZIE
de LEONS BRIEDIS

„ÎNTELEPCIUNE PRIMORDIALĂ”

„Sunt o filă ruptă
din veșnicie
pe acest tărâm
veșnic nearat, nesemănat,
necultivat de poezie (...)”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SELFIURI CU GULLIVER – P. 4

TEO CHIRIAC: „BUCURAȚI-VĂ, BUCURAȚI-VĂ, BUCURAȚI-VĂ!”

IN SFUMATO – P. 6

EUGEN LUNGU: „SEPPUKU ȘI POEZIE”

CRONICĂ DE CARTE – P. 14, 21, 22

DE MIRCEA V. CIOBANU, LUCIA ȚURCANU ȘI MARIA PILCHIN

PROZĂ – P. 16

ANATOL MORARU: „CUM AM DEVENIT COMSOMOLIST”

VÂNTURILE, VALURILE... – P. 19

VAL BUTNARU: „DESPRE TITLURI ȘI GHINIOANE”

03
2020

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL 6 | NUMĂRUL 3 (44) | MARTIE | 2020

EVOCARE | EMIL BRUMARU

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

10 „ÎNGERUL CU CARTEA LA CAP”

EDITORIAL

de MONI STĂNILĂ

03 GENERAȚIILE
DE SACRIFICIU

FIRUL CU PLUMB

de VASILE ROMANCIUC

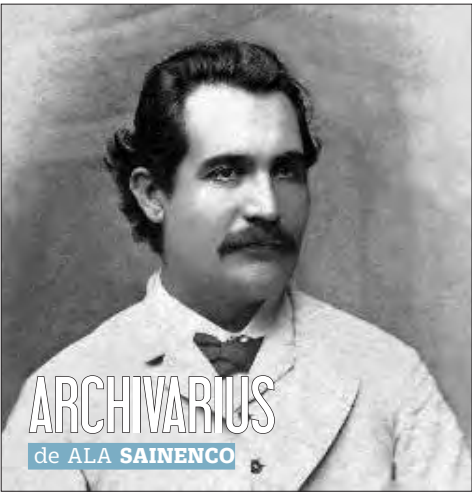
23 „PROPOZIȚIE”

04 SELFIIURI CU
GULLIVER
„BUCURAȚI-VĂ, BUCURAȚI-VĂ,
BUCURAȚI-VĂ!”
DE TEO CHIRIAC

05 DIVANUL
ÎNȚELEPTULUI
„UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE
FACE! UNIREA E APROAPE!” (VII)
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ

06 IN SFUMATO
„SEPPUKU ȘI POEZIE”
DE EUGEN LUNGU

08 CRITICĂ
LITERARĂ
„LIVIU DAMIAN:
CERCURILE VERBULUI” (I)
DE ALEXANDRU BURLACU

ARCHIVARIUS

de ALA SAINENCO

24 „DIN PATRIMONIUL
MEMORIALULUI IPOTEȘTI” (I):
O PREZENTARE A BISERICUȚEI
FAMILIEI EMINOVICI

11 PRETEXT LIRIC
„LEONS BRIEDIS ȘI TRISTA
BUCURIE DE A FI POET”
DE ANA BANTOȘ

14 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
„SCENE EROTICE ÎN PROZA
CONTEMPORANĂ” (II)
DE MIRCEA V. CIOBANU

16 PROZĂ
„CUM AM DEVENIT
COMSOMOLIST”
DE ANATOL MORARU

18 FILTRE
„SERVICII COMUNALE VS
SERVICII DE UTILITĂȚI PUBLICE”
DE VALENTIN GUȚU

19 VÂNTURILE,
VALURILE...
„DESPRE TITLURI ȘI GHINIOANE”
DE VAL BUTNARU

20 PLURALIA
TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (XXIV)
DE LEO BUTNARU

21 RAFT
„MIROASE-A CARTE NOUĂ/
MIROASE-A CARTE PROASPĂTĂ”
DE LUCIA ȚURCANU

22 POETAE NOVI
„POEZIA CA «O ARICIOAICĂ
CE-ȚI IESE ÎN CALE»”
DE MARIA PILCHIN

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru,
Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău),
Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București),
Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași),
Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinski (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

MINISTERUL
EDUCAȚIEI, CULTURII
ȘI CERCETĂRII

Această revistă apare cu sprijinul Ministerului Educației,
Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

Adresa electronică: www.mecc.gov.md.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă pozi-
ția oficială a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării
al Republicii Moldova. Responsabilitatea pentru conțin-
utul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de MONI STĂNILĂ

SENECA DESPRE ATITUDINEA ÎN FAȚA NENOROCIRII

„1. Iată că te afli acum într-o împrejurare neplăcută și, fără să-ți dai seama, grija pentru soarta obștei sau a ta personală te-a prins într-un lanț pe care nu poți nici să-l desfaci, nici să-l rupi. Ia aminte la sclavi: cât de anevoie își poartă la început povara și mai cu seamă lanțurile prinse de picioare! Mai târziu, când s-au deprins să nu se mai răzvrătească, ci să rabde, nevoia îi învață mai întâi să îndure cu tărie, apoi obișnuința îi învață să ia viața mai ușor. Orice fel de trai ai alege, vei afla în el încântare, plictis sau plăcere. Condiția este să socotești nefericirea mai ușoară și să nu ți-o faci un chin.

2. Suntem datori naturii recunoștință: ea a prevăzut căror necazuri suntem hărăziți din naștere și ne pune la îndemână spre ușurare obișnuința. Ea face ca și cele mai crunte nenorociri să pară simple. Nici un om n-ar putea să țină piept nefericirii, dacă ar simți neconținut zguduirea de la început.

3. Cu toții suntem legați de soartă: unii cu un lanț lung și poleit, alții dimpotrivă, cu un lanț strâns și respingător, dar ce însemnătate are? O singură temniță îi unește pe toți oamenii. Printre ei se numără și cei care au înlănțuit pe alții la rândul lor. (...)

4. Fiecare să se deprindă cu locul care i-a fost sortit, să se jeluiască cât mai puțin și, în schimb, să încerce să obțină un câștig din ceea ce i se pune la îndemână. Nu există un trai atât de cumplit încât o fire cumpătată să nu găsească o mulțumire în el. Adesea un teren strâmt și-a dovedit multe înșușiri datorită îndemânării constructorului. Întrebarea a făcut ca un colț neînsemnat să poată fi locuit. La fel, în fața greutăților vieții, cheamă-ți judecata în ajutor: furtunile se vor domoli, iar poverile ne vor apăsa mai puțin pe umeri.

5. Pe de altă parte, să nu lăsăm poftele să se întindă primejdios. De vreme ce știm că nu le putem îngrădi cu totul, să ne străduim măcar să le supunem unor țeluri la îndemână. Să ocolim poftele cu neputință de împlinit sau care se împlinesc cu greu. Dimpotrivă, să nutrim dorințe care, fiind aproape, surâd speranțelor. (...)

7. Totuși, nimic nu ferește mai bine de aceste frământări sufletești decât îngrădirea năzuințelor noastre, fără a da prilej soartei să le pună capăt. Noi înșine să ne oprim mult mai din timp. În acest fel, și alte dorințe ne pot împunge inima, dar odată zăgăzuite, nu ne vor putea târî în mijlocul unor nesfârșite indoieli.”

(Seneca, „Scrieri filozofice alese”, antologie și prefață de Eugen Cizek, București, Editura Minerva, 1981)

GENERATIILE DE SACRIFICIU

Eincredibil modul în care ne-am trezit într-o altă realitate, una care mută și mai mult accentul de pe persoană pe individ. Acum totul e individual, nu personal. Spațiul e privat, dar nu și privilegiat. Suntem în autoizolare și încercăm să ne adaptăm la mersul/ statul lumii. E suficient să aruncăm un ochi pe fereastră ca să înțelegem că lumea s-a scindat în lumi. E cea de afară și cea dinăuntru. Nici una nu mai e a noastră. E una a nimănui și e una a mea. Atât. Și cu cât mai bine înțelegem acest lucru, cu atât mai mult avem o șansă la noua viață care ni se promite.

Foarte mulți ne spun că vom aprecia altfel ceea ce avem. În cazul meu acest postulat nu se aplică. M-am bucurat mereu de soare, găze, floricele, pădure și mai ales păsări. Nu mi se va schimba percepția, doar că bucuria va exploda.

Ce e de făcut? E simplu. Stăm în casă. E ceea ce auzim, mai mult decât orice altceva. Nu ni s-a repetat nimic mai mult de-a lungul vieții. Nici măcar Ceaușescu nu a reușit să își audă numele mai des decât se aude acum: stați acasă. Pentru că nu e vorba de noi. Nu stau în casă doar ca să mă protejez. Stau ca să îi protejez pe ceilalți. Stau și văd că în mai puțin de o săptămână am început să supraviețuim în altă lume. O lume la care, de nevoie, ne-am putea acomoda, dacă nu ar fi la mijloc și multe alte probleme.

Mulți dintre noi locuiesc în chirie. Iar chiria trebuie plătită. Și revenim la al doilea hashtag: izolare, nu vacanță. Pentru că trebuie să muncim. Și suntem fericiți cât timp putem. Avem nevoie de salarii, deci trebuie să prestăm. Nu ajunge să ne frângem degetele cu gândul la soarta lumii. Cel mai dificil e domeniul literar. Ca să muncești de acasă presupune de fapt să îi convingi pe alții să lucreze gratis pentru tine. Să îți acorde un interviu, să se filmeze citind poezii sau fragmente de proză, să fie de acord să se implice în proiectele tale online. Dar, la rândul tău, muncești gratis pentru ei. Ești de acord să te filmezi pentru librării, pentru edituri, pentru colegii scriitori. Astfel ajungem, vrând-nevrând, la tradiționala formă a schimbului de produse, doar că în cazul acesta vorbim de un produs care nu poate fi cuantificat. Avem de a face cu „produsul” cultural.

Sunt rapoartele de activitate, pe care le facem singuri, redactări, articole și multe altele. Dar aceste activități vin și cer din nou munca celuiilalt: centralizare, paginare, publicare. E o formă de muncă pe care o învățăm din mers. Suntem ca acel

om nefericit care află într-o bună zi că are o boală incurabilă. Plânge, se sperie, dar la un moment dat e silit să facă față schimbărilor care vin inevitabil peste el. Așa suntem astăzi. Trăim cu o amenințare prezentă în stradă, ne adaptăm, ne schimbăm întregul program și încercăm să înțelegem cum putem munci de acasă.

Pentru mine e ceva mai simplu, am muncit de acasă în presa scrisă și în domeniul literar destul de multă vreme, când nu mă silea nimeni. Am avantajul de a stăpâni destul de bine instrumentele care îmi permit mutarea activității în spațiul virtual. Însă nu toți au aceste calificări. Ca să nu mai vorbim de așa-zisul proces de învățare online pentru elevi. Pentru care elevi, mă întreb? Pentru cei din familii bogate? Pentru tinerii din oraș? Să ne îndreptăm puțin atenția spre sate. Spre copiii din familii social vulnerabile. Care sunt șansele lor să participe la procesul de educație online? Zero.

Care sunt șansele vârstnicilor? Toate programele de știri ne „consolează”, afirmând că virusul nou afectează doar persoanele în vârstă. Să facem un exercițiu de imaginație: gândește-te, cititorule, câți ani ai tu și imaginează-ți că toate posturile de televiziune ar „liniști” lumea, spunând că doar pentru cei de vârsta ta noul virus e letal. Nu e tocmai scenariul care să ne liniștească, însă există și pesimiști care ne spun: stați liniștiți, în Moldova toți vom fi afectați, fiindcă sistemul medical nu va face față.

Și totuși până unde se întinde deznădejdea și de unde se conturează nădejdea? Până la fiecare dintre noi. Avem, cum s-ar spune, întregul intrumentar la dispoziție. Ține de noi (deocamdată!) dacă ne blocăm în scenariul sumbru al depresiei sau ne apropiem de computere cu hotărârea de a răspunde, într-un timp foarte scurt, noilor provocări. Nu există o vârstă de la care nu se mai poate învăța. Și există avantajul tutorialelor pe canale ca youtube.com, unde e suficient să scrii ceea ce vrei (și nu știi) să faci, ca să primești lecții gratuite. De la făcutul pâinii, la lecții de grafică. Avem, din fericire, acces la telefoane, internet, televizoare. Accesul la informație ne permite să ne adaptăm, să mergem mai departe (stând în casel!), să învățăm o nouă formă de socializare, de la individ la individ (de la un avatar la altul), o socializare virtuală, care, oricât ar fi putut părea cândva damnnabilă (ori poate chiar demonică), ne poate oferi acum alternativa pentru a rămâne funcționali (și funcționabili).

Am convingerea că ne vom revedea cândva. În vară, cel mai devreme. Dar știu că acest timp nu va fi nici mort, nici paralizat. Ca angajat al Uniunii Scriitorilor din Moldova, am vorbit chiar cu unii dintre colegi și luăm în calcul, la nevoie, organizarea Anului Literar online. Oricât ar părea de straniu și de înțepenit totul acum, mergem de fapt mai departe. Lucrurile se mișcă, găsim noi și noi variante.

Librăriile merg acum pe livrări la domiciliu, editurile se axează pe promovare, uniunile de creație se mută în spațiul virtual, pregătind și elaborând diverse scenarii pentru evenimentele care ar fi trebuit să ne adune laolaltă. Chiar dacă e o muncă mai greu observabilă de către ceilalți, e una absolut necesară, care ne va reuni nu în același haos în care ne-am trezit aruncați de această pandemie, ci organizați, pregătiți să le ducem pe toate mai departe, așa cum ar fi fost în alte vremuri sau în anii care au trecut.

Să nu uităm, până una alta, că bunul cel mai de preț e viața proprie și că toate celelalte (servicii, excursii) vin să o ajute, să o protejeze, să o îmbunătățească. Tocmai de aceea e vital acum să înțelegem, fără supărări și reproșuri, că singura formă de funcționare e în izolare. Nu doar ca instituții, nu doar ca societate, ci mă gândesc mai ales la comuniune și comunitate.

Acolo unde e posibil: serviciul trebuie făcut din izolare, tot așa cum iubirea față de părinții noștri trebuie manifestată prin absență. Și cred că acesta este cel mai cutremurător aspect al pandemiei de Coronavirus, faptul că iubirea se manifestă prin absență, iar boala se duce în singurătate. Izolarea e forma de protejare, izolarea e forma de vindecare. Iar modul în care procesul cultural poate supraviețui rămâne de asemenea cel al izolării. Nu absolute, căci am văzut deja cum colegul nostru, scriitorul Val Butnaru, a lansat online cărțile sale. Vedem zilnic în spațiul virtual lecturile colegilor din cărțile deja publicate sau poeme proaspăt scrise ce par să contureze un curent al generației de sacrificiu, fie că vorbim de cei înaintați în vârstă, mult mai expuși – după cum spuneam – în fața acestei boli; fie că e vorba de cei care în cazul prelungirii acestei situații, vor trebui, tot datorită vârstei, să dea jos lacătele de pe uși și să iasă în lume, cum bunicii noștri au mers în tranșee.

Într-o formă sau alta, cu ajutor de la Dumnezeu, vom birui. Ne vom revedea și vom realiza cât de mult ne-a ajutat „lucrul de acasă”, adaptarea la un scenariu care oricând de azi înainte se va putea repeta.

Foto de N. RĂILEANU

„BUCURAȚI-VĂ, BUCURAȚI-VĂ, BUCURAȚI-VĂ!” (CONFESIUNILE UNUI INFIRMIER)

de TEO CHIRIAC

Sunt un simplu infirmier. Încă n-am ieșit din serviciu, deși sunt pensionar. În unitatea sanitară în care lucrez mai bine de treizeci de ani, secția de reanimare și morga se află în aceeași clădire, la același etaj, pe același coridor. Salariile personalului sunt mici, condițiile de muncă sunt mizerabile, aparatul medical nu corespunde niciunor standarde, specialiștii cu experiență au plecat în instituțiile sanitare private, iar cei care au rămas lucrează cu program redus. Din aceleași motive, leafa mică și lipsa de personal, eu cumulez funcția de infirmier și la reanimare, și la morgă.

De câte ori se schimbă conducerea legislativă și executivă a localității, se schimbă și conducerea unității noastre. Doar starea de lucruri din unitate rămâne neschimbată. De obicei, atunci când vine un nou ministru al sănătății pentru a-l prezenta colectivului pe noul nostru șef, aceștia vizitează unitatea, deschid ușa unor saloane, se interesează de starea bolnavilor, încercând să râdă și să glumească cu ei. Dar niciodată șefii cei mari n-au binevoit să coboare și la noi, cei de la morgă și reanimare; să coboare aici, unde miasmele grele și mirosul înțepător de formol te înnebunesc, te

doboară, aici, unde viața și moartea se luptă cu înverșunare, zi și noapte.

După ani și ani de conducere proastă, unii dintre șefii cei mari vor ajunge, cel mult, într-o cameră de pușcărie. Iar după ani și ani de detenție, unii din ei vor face declarații surprinzătoare privind marea descoperire a vieții lor. Și anume: acolo, în izolator, măcinați de singurătate, de lipsuri și boli, au descoperit în ei, pentru prima dată, prezența sufletului omenesc. Odată cu această neașteptată descoperire, foștii deținuți vor mărturisi că și-au schimbat părerea, respectiv atitudinea, față de libertate, față de lumea înconjurătoare, față de minunile Providenței, dar și față ei înșiși, ca ființe raționale.

Mă întreb uneori ce declarații ar face aceștia dacă ar fi lucrat toată viața, ca și mine, la morgă sau, în cel mai bun caz, în secția de reanimare? De când lucrez infirmier, la noi au venit și au plecat mai mulți șefi de secție. Până la urmă, unul din ei ajungând nu la pușcărie, ci la casa de nebuni. Specialiștii psihiatri de acolo susțineau că bietul om avea halucinații, vedenii, năzăriri; de pildă, i se năzărea că pe coridorul ce desparte morga de

reanimare cete de îngeri și de demoni se luptau între ele pentru a lua în stăpânire sufletele muribunzilor.

Lucrând ani de zile și nopți în aceste condiții, a trebuit să mă deprind cu de toate: cu halucinații, cu vedenii și năzăriri dintre cele mai groaznice. Dar ce poate fi mai cumplit decât agonia, decât suspinele muribunzilor, decât lacrimile pierderii unui apropiat, a unui om foarte drag? În fond, ca să lucrezi aici, pe lângă sănătatea fizică și mintală, trebuie să ai și o putere supraomenească. Așa cum se știe, după ce e părăsit de suflet, trupul omului devine deodată atât de greu, de parcă n-ar mai fi făcut din carne și oase, ci din fier-beton. Încerc uneori să-mi închipui câte trupuri neînsuflețite (sute, mii?) a trebuit să mișc dintr-un loc în altul, să le descarc pentru autopsie, apoi să le încarc din nou, pentru a fi transportate pe ultimul drum.

E adevărat că, de la o vreme încoace, mă simt și eu tot mai istovit, mai nepuținios. Și asta mai ales de când trăiesc singur. Nevastă, copii, nepoței – toți au plecat peste hotare în căutarea unei vieți mai bune: apartamente, mașini, școli înalte. Veneau acasă în fiecare primăvară

la Sărbătorile de Paște și stam, împreună, până la Blajini. Odată mi-au spus că acolo, în străinătate, ei sunt mult mai singuri decât sunt eu aici, acasă. Poate că au dreptate. Dar ei nu știu cât de singuri sunt bolnavii din reanimare, fără nicio rudă în preajmă, cât de singuri sunt morții din morgă, pe care n-are cine să-i spele, să-i îmbrace, să-i ducă la groapă. Ei n-au de unde ști asta. Ei nu știu că eu, din cauza singurătății și a bătrâneților mele, am ajuns să vorbesc cu morții. Căci morții știu cel mai bine să te asculte.

În timp ce-mi fac munca, eu le povestesc morților despre tot felul de lucruri: despre copilărie și tinerețe, despre milă, dragoste și ură, despre cele mai frumoase clipe din viața mea, dar și despre cele mai triste. Inclusiv despre statul acesta chinuit, RM, care seamănă și el c-un grav bolnav, ținut în viață în mod artificial. Mereu fiind așteptat cineva dinafară ca să-l salveze. Unele fonduri de caritate îi dau, când și când, o mână de ajutor, încercând astfel să-l scoată din criză, să-i îndepărteze colapsul, să-i amâne decesul. E precum un suferind din reanimare, aflat în comă profundă, conectat la aparatul de oxigen, care nu-i lăsat nici

NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII

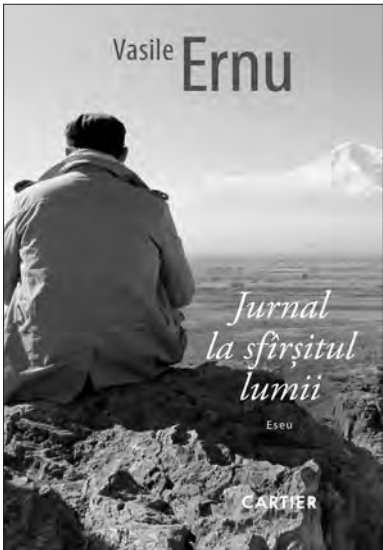

FRANCESCO GUIDA
ROMÂNIA ÎN SECOLUL XX

TRADUCERE DE DRAGOȘ COJOCARU

„Potrivit unei cunoscute expresii a istoricului Gheorghe Brătianu, națiunea română ar reprezenta un miracol istoric. Efectiv, aceasta își păstrează o identitate proprie, de altminteri, nu o dată pusă în discuție, în pofida contactului constant cu popoare într-o anumită măsură diferite de ea, precum și în ciuda faptului că împrejurările politice și istorice au complotat mai mereu pentru a împiedica o asemenea realizare. La fel ca în numeroase alte regiuni de pe continentul european, nu sângele și neamul au fost cele care au prevalat, ci cultura.”

Francesco GUIDA

VASILE ERNU
JURNAL LA SFÎRȘITUL LUMII
(ESEU)

„Jurnal la sfârșitul lumii e o cronică subiectivă la cald, alcătuită din consemnări «facebook-iste» ale ultimilor ani din România noilor conflicte ideologice (2014–2018). O nouă formulă de «literatură totală» made in Vasile Ernu. E, de fapt, o abordare eseistică directă a nevrozelor vieții noastre publice, împănată cu digresiuni confesive savuroase, cu reflecții antropologice despre lumea Estului postsovietic și, nu în ultimul rînd, despre puterea subversivă a literaturii. O terapie mentală de șoc pentru toate opțiunile ideologice (benefică, indiferent de efectele adverse) care nu ratează aproape nimic important din ce ni se întâmplă în spațiul public.”

Paul CERNAT

să moară, nici să trăiască. Pentru a fi readus la viață, pentru a-l re-însufleți și a-i da vigoare, e nevoie urgent de un remediu eficient, de o mare minune. Dar unde-s doctorii cu har care să-l pună pe picioare, unde-s neamurile care să-l sprijine, căci la noi n-au rămas decât infirmii, autopsierii și groparii. În ciuda acțiunilor filantropice și de igienizare, mirosul de cadavru al bietului suferind nu trece, nu dispare. Ba dimpotrivă, pătrunde peste tot: prin pereți, prin uși, prin ferestre, răspândindu-se în toate părțile.

Faptul că lucrez de atâta vreme într-o morgă a făcut să mă deprind cu aceste mirosuri, insuportabile pentru un om normal, ca să zic așa. Când mă întâlnesc pe coridor, unii colegi îmi spun, zâmbind cu subînțeles, că de la mine aduce a mort. Alții, mai ales cei tineri, mă evită cu totul. Mă evită nu doar pentru mirosul urât, dar și de aceea că vorbesc cu morții și cu sufletele lor. Chiar se întrebă dacă nu cumva sunt și eu un mort, o arătare, o umbră. Eu nu mă supăr pe cei tineri. Ei sunt atât de frumoși! Eu îi iubesc, îi admir, însă nu-i invidiez. Dacă-ar ști ei câte am văzut și am auzit de-a lungul acestui coridor, în acest spațiu al nădejzii și deznădejzii, în locul acesta misterios, unde se unesc și se despart viața și moartea, trupul și sufletul, cerul și pământul!...

Acum, când a venit în sfârșit primăvara, eu aștept cu nerăbdare Paștele. Aștept noaptea Învierii. Atunci, în vechea infirmerie se aprind toate luminile, iar pe coridor apare Dumnezeu c-un braț de flori din grădinile Sale. Învăluit de miresme curate și sfinte, El trece pe coridorul dintre morgă și reanimare, ne dăruiește fiecăruia câte o floare, murmurând: „Bucurați-vă, bucurați-vă, bucurați-vă!”

Și noi ne bucurăm, ne bucurăm! Ne bucurăm și nădăjduim!

SEMNAL

ALEKSEI KRUCIONÎH
EXCAVATORUL GLOATELOR
TRADUCERE, PREFAȚĂ ȘI NOTE
DE LEO BUTNARU
BUCUREȘTI, TRACUS ARTE, 2020

DIVANUL ÎNȚELEPTULUI

UNIREA SE AMÂNĂ? UNIREA SE FACE! UNIREA E APROAPE! (VII)

de VLADIMIR BEȘLEAGĂ

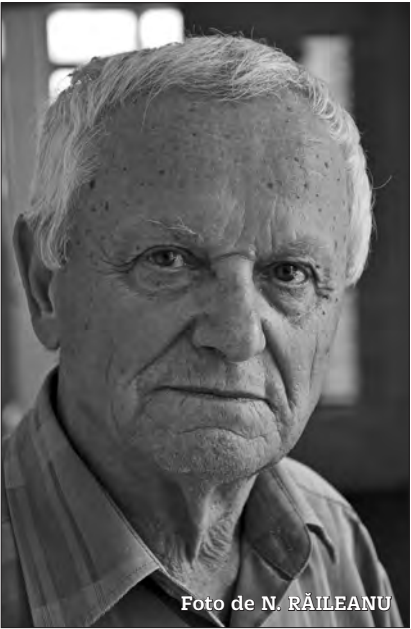

Foto de N. RĂILEANU

Cititorul: Și automobilul, și arma de vânătoare...

Autorul: Da, ambele, să-i asigure libertatea de acțiune...

Acuma să ne întrebăm, dar și să ne imaginăm: ce se petrecea în adâncul sufletului lui?... Pavele, Pavele, tu, frate al meu...

De ce ai făcut ceea ce ai făcut?... Întrebăm, dar răspunsul nu-l vom afla niciodată... Viața omului este o enigmă, o mare enigmă și numai moartea pare să o deslușească, dar și ea în foarte mică măsură... Zice o vorbă veche și înțeleaptă așa: MOARTEA TRANSFORMĂ VIAȚA OMULUI ÎN DESTIN... Și destinul tău care a fost?... Tu, care ai venit din Ceamașirul tău de la Dunăre desculț la Școala Pedagogică, ai ajuns pe cele mai înalte trepte ale societății și de acolo... de acolo... de acolo să te arunci cu capul în jos în bulboană?... De ce ai făcut asta, nu vom afla niciodată... Or, destinul omului, până la urmă, sunt faptele lui, ceea ce a realizat el în viața lui, nu atât pentru numele său, cât pentru lume, pentru oameni, asta rămâne după ce pleacă omul – faptele lui... Eu, ca unul care am trăit nu doar aceleași vremuri, dar ani la rând am activat alături de tine, îmi asum dreptul de a expune lucruri și adevăruri mai puțin cunoscute de alții, care lucruri și adevăruri vizează nu doar cazul tău, cu adevărat tragic, ci întreaga istorie a acestui petec de pământ, sufletul și suferințele neamului nostru...

Dacă e să ne referim doar la comunitatea noastră scriitori-cească, dar asta implicit înseamnă viața spirituală a întregii societăți, atunci cu tot temeiul se poate afirma că în evoluția ei, acest timp, care cuprinde mai bine de două decenii, ar putea fi pus sub semnul numelui tău – perioada Pavel Boțu... De ce îmi asum curajul de a face o astfel de afirmație? Pentru că Pavel Boțu a fost și a rămas în istorie ca un strălucit exponent, ca o figură emblematică a eforturilor și a luptei, și a victoriei noastre într-o apărare conștiinței și demnității naționale, care s-a înscris cu numele magic de CONGRESUL III AL SCRIITORILOR DIN 1965... Pe scurt, ce a însemnat realmente CONGRESUL III? O dură replică la Plenara partidului din octombrie 1959, la care a avut loc un furibund atac de distrugere a intelectualității și culturii naționale... După acea sinistră plenară, șapte ani de zile a clocotit și s-a acumulat energia împotriva nedreptăților comise și a explodat la CONGRESUL III... Ce vremuri au fost! Și ce tineri eram! Tot tineretul cerea: Vrem președinte nou! Vrem președinte tânăr! Așa că acea stare de spirit devenise atât de incandescentă, încât marele zbir Bodiul s-a și ferit să fie prezent la Congres... Chiar dacă vigilantul partid și-a luat măsuri de precauție promovându-și candidatura dintre agreeții puterii, învingător a ieșit cu brio Pavel Boțul!... Ar fi multe circumstanțe adiacente de adăugat aici, dar trecem peste ele...

Cititorul: Să auzim realizările care s-au produs așa-zis sub domnia lui Pavel Boțu...

Autorul: Vrei să zici: faptele dumnealui... Așa cum este bine cunoscut, Congresul III al scriitorilor a fost declarat naționalist și antisovietic, a declanșat o întreagă campanie împotriva scriitorilor și a intelectualității naționale, dar a și pus în funcțiune metodele perfide ale regimului comunist totalitar de a-i momi și corupe pe scriitori...

Cititorul: Cum? În ce fel?

Autorul: A fost proiectată construcția unui edificiu pentru Uniunea Scriitorilor... Au fost instituite premii literare anuale pentru literatură... A fost proiectată deschiderea de librării în toate localitățile...

Cititorul: Dar erau mari cedări și facilități pentru lumea condeierilor. Nu cumva au fost de urgență transpuse în fapte toate?

Autorul: Dar de unde, domnul meu?... Într-un regim strâmb și fals toate ies pe dos. De răsul găinilor, zău...

Cititorul: Și al curcilor...

Autorul: Chiar așa... Deci ce-a fost cu premiile? O adevărată cacealma... Opinia publică, presa îl dorea premiant pe Druță. Partidul nu-l agreea... A fost încununat cu lauri, după tipic, marele scriitor sovietic moldovean Bucov... Cine venea, la alt an, al doilea? Desigur, tot după tipic, Andrei Lupan... Acesta însă, om simțit, a pus carul în pietre: „Nu iau premiul până nu-i dați lui Druță”. Ce-au făcu marii mahări? Le-au dat la amândoi! Dar să vedeți: comedia nu se termină aici... Văzând Pavel Boțu că se pot rupe și două premii într-un an, propune la rând pe Costenco, fost pușcăriaș, și pe mine, blamat la faimoasa Plenară din 1959. Ce se întâmplă? Cădem sau mai exact suntem dați în grumaz amândoi!

Cititorul: Asta târășenie!

Autorul: Dar să vedeți cu Casa Scriitorilor ce bazaconie s-a prilejit!

Cititorul: Să auzim.

Autorul: S-a ales teren, a fost săpată groapa de fundație, ridicat primul nivel și...

Cititorul: Și într-un an a fost gata!

Autorul: Ba pune-ți pofta-n cui! Abandonată pentru zece ani buni.

Cititorul: Așa?

Autorul: Gata abia în '76, iar în '77 vine cutremurul și o face zob, că...

Cititorul: Era clădită cu muci în loc de ciment...

Autorul: Cimentul furat și băut...

Cititorul: Iar cu librăriile cum a fost treaba?

Autorul: Aici ceva mai reușit s-a rânduit...

Cititorul: Și asta pentru că era mai departe de ochii marilor și răzbunătorilor diriguitori... Despre ce vin să ne vorbească aceste momente?

Autorul: Despre spiritul de om practic, gospodăresc, despre firea lui de luptător pentru cauza și datoria sfântă pe care și-a asumat-o. A fost un coleg de mare probitate, principialitate și responsabilitate în tot ce întreprindea. Dar mai presus de toate, un optimist incurabil, având un răspuns la toate îndoielile noastre. Zicea așa: „Lasă că o să vedeți voi!”

Cititorul: Adică?

Autorul: Că până la urmă vom izbândi, ca să recurg la unul din neoașisme, care tare îi mai erau pe plac...

IN SFUMATO

SEPPUKU
ȘI POEZIE

de EUGEN LUNGU

Dacă în lumea europeană poezia s-a asociat aproape întotdeauna cu lirismul, dragostea, suavitatea, frumusețea naturii și alte chestii din spectrul sentimental al trăirilor ome-nești, atunci poezia japoneză, avându-le în registru și pe acestea, mai face loc larg și artelor marțiale. Poate, mai bine zis, artele marțiale se deschid poeziei, acolo unde, de regulă, suava ei mireas-mă e alungată de mirosul de fier din gustul sălcui al sângelui. La niponi, aso-cierea dintre cele două arte e ciudată, ascuțișul legendar al săbiei de samurai neadumbrind pensula fină ce caligra-fiază subtilele haiku. Un nobil adevărat, înainte de a-și lua cu propria mână viața, își expunea ultralaconic, în câteva versuri, cauzele ce-l făceau să părăseas-că această lume. Motivele morții forțate erau multe, dar, de regulă, sinuciga-șul fie că își urma astfel stăpânul – o datorie sacră de slujire *in extremis* –, fie că își spăla rușinea unei înfrângeri. Nu etajează detalii și statistici, nu evoc întâmplări reale și legendare privind seppuku¹, mă opresc doar la aspectele ritualului ce intră în atingere cu artele frumoase.

Ceremonia – sacră pentru japonezi, e aproape ofensator să-l numești *sinuci-gaș* pe protagonistul ritualului... – avea deschideri nu numai spre poezie, ci și spre pictură. Unul dintre pictorii care le „combina” este Tsukioka (Taiso) Yoshi-toshi (1839-1892), ultimul mare artist care crea la sfârșitul perioadei Edo și începutul epocii Meiji, adept fervent al stilisticii *ukiyo-e*.

Am și scris cu altă ocazie despre ciclul său de xilogravuri color *O sută de vederi cu lună* (*Tsuki hyaku shi*) (vezi articolul *Despre «La Lilioci» altfel*). Aceste stampe re-înviau în pastelatele culori ale gravurii în lemn tradiții și legende ale Japoniei medievale, unele dintre ele având ca prim imbold micile bijuterii poetice scrise în formele fixe ale renumi-telor *tanka* sau *haiku*. Una dintre aceste stampe, executată în „1890, a 4-a lună, a 18-a zi”, cum notifica artistul cu mâna sa, avea ca sursă o întâmplare reală din secolul al XVI-lea. Personajul gravurii este generalul Akashi Gidayu care „se pregătește să-și facă un seppuku după

ce a pierdut bătălia pentru stăpânul său Akechi Mitsuhide în 1582. Tocmai și-a scris poezia ritualică ce precede sinuci-derea”. Artistul grafic își immortalizează eroul în ultimele clipe ale vieții sale. Fața militarului e congestionată de o dârză hotărâre. Pe podea, înaintea sa, e desfășurată hârtia cu micul poem pre-mortuar. Pe orizontala versurilor se înal-ță aproape vertical, ca o linie abruptă a destinului într-un brusc declin, cuțitul ritualic ce va colora cu sângele bărbatu-lui silabele nervos caligrafiate. Generalul își spăla astfel rușinea învinsului. Poe-mul spune totul în cuvinte puține:

Cu cât sunt mai aproape
de a intra în rândurile celor
care nu se supun,
cu atât mai tare strălucește
luna nopții de vară.

De pe un paravan pictat, îl fixează cu ochi sălbatici de linx o felină gata să facă ultimul salt asupra prăzii – se pare că asta e chiar viața samuraiului. Versu-

„Generalul Akashi Gidayu se pregătește să-și facă un seppuku...”.
Stampă de Tsukioka (Taiso) Yoshitoshi (1890)

rile care dau titlul gravurii „pot fi văzute în colțul din dreapta sus al imaginii”. Bravul ofițer a supraviețuit în încheșta-rea cu inamicul, dar nu va supraviețui propriei decizii. Nu are importanță că în bătălia de la Yamazaki (1582, căci despre acest eveniment e vorba) generalul nu putea să învingă, deoarece stăpânul său Akechi Mitsuhide nu a fost destul de subtil în a-și face adepți, cei mai mulți dintre aliații pe care miza acesta îngro-șând, de fapt, rândurile dușmanilor. Nu contează nici faptul că Akechi Mitsuhide nu fusese deloc loial cu *shōgunul* său și-l obligase să-și facă seppuku, luându-i în cele din urmă locul. Un joc deloc no-bil, de fapt o impostură. Pentru general contează doar presupusa sa „vină”, nu cea a stăpânului său. Nici prin gând nu-i trece să-și pună eșecul pe seama cir-cumstanțelor potrivnice ce i-au depășit de mai multe ori propriile posibilități.

Ei bine, într-un fel, de-a lungul ace-s-tei tăieturi oblice – cuțitul ritualic se înfigea în partea stângă de sus a ab-domenului și tăia nemilos țesuturile în diagonală până în partea dreaptă de jos – trecea linia de demarcație între civili-zația nipono-orientală și cea europeană. În ultima, învinsul se ridică de jos, dacă pronia cerească îi cruță viața, și, fie că renunța la luptă, fie că încerca apoi să se revanșeze. Ca să se vadă marea deosebi-re dintre cele două mentalități și filozofii de viață e destul să proiectăm codul de onoare japonez asupra unui eveniment de la noi, comparabil cu lupta de la Ya-mazaki. Să luăm, spre exemplu, bătălia de la Stănilești, în care raportul dintre beligeranți, trădările presupușilor aliați, înfrângerea grea și alte momente ale ciocnirii armate se suprapun parțial pe cele orientale. În cazul nostru, Cantemir „se hainise de către turci”, cum scrie Anonimul brâncovenesc, adică îi trăda-se, după cum e și el, la rândul-i, trădat de frații de un sânge, de un neam și de o credință (Constantin Brâncoveanu cu ai lui). Turcii îi zdrobesc pe moldoveni și ruși, în final, dându-le învinșilor pesmeți și apă (ienicerii, care își făcuseră o faimă din cruzimea lor!), căci oștilor aliate li se terminase și proviantul. Câtă umilință pentru cele două armii căzute la chere-mul și mila inamicului!...

Ce ar fi trebuit să facă Ion Neculce, marele hatman care conducea trupele moldovenesti zdrobite de turci, în loc să fugă în Rusia? Scriitorul Neculce se lamenta mai târziu că a zăbovit „în străinătate 9 ani, 2 ani la Moscu și 7 ani în Țara Leșească, cu multe valuri și supăr, care nu le mai poci înșira cu condeiul meu”. Ce trebuia să facă elita statală și militară a Moldovei? Printre aceștia, „Savin Zmucilă vel-ban; Gheor-ghiți vel-păharnic; Iordachi Aristarhu vel-ușer; Pavel Rugină vel-comis; Mogâl-de sardar; Ilie Abăza, vornicul despre doamna; Dumitru aga; Ioan Mirescul polcovnic; Ioan Bănariul vel-căpitan; Brahă, căpitan de dărăbani; Moțoc jicnicerul” și toți ceilalți din lista de 24 de persoane pe care o încheia „Pavăl Mirescul căpitan”? Ce urmau să facă toțiăștia care luau cu mare rușine calea Moscului?

Cum am constata astăzi, eufemistic, nici unul dintre ei nu s-a dovedit a fi poet! Deși purtau toți săbii, nimeni nu știa cum se scrie un *haiku* la un caz de nemernică servitute!...

Când invoca „dignitatea națională”, Mihail Kogălniceanu, patriot fără pri-hană și cu sacru respect pentru istoria românilor, și-l lua chezaș pe Augustin Thierry, din care cita: „...căci dacă nu este decât nenorocire de a fi împilat prin puterea împrejurarilor, este rușine de a se arăta servil” (*Lettres sur l'histoire de la France*).

Să nu uităm însă că de o parte și de alta a tragicei linii de demarcație religi-ile și filozofiile de viață erau total diferi-te. Ceea ce era permis orientalilor (vezi principiile budismului și ale șintoismu-lui) era absolut interzis creștinilor. La creștini, sinuciderea a fost considerată un mare păcat, de aceea penitența cris-tică a exclus ardoarea sinucigașă.

Pe când seppuku însemna încunu-narea unei vieți de războinic, un epilog eroic, o ultimă verificare a virilității și a tăriei de caracter. Sinuciderea ritualică era apanajul nobililor, actul în sine fiind poetizat la maximum prin tradiție și le-gendă: „Samurarii trebuie să suporte ce-remonia de la început până la sfârșit, să se comporte cu demnitate, să nu strige și să nu se zbată în convulsii de durere. Când se săvârșește ritualul este foarte important să demonstrezi o moarte fru-moasă pe care să o înduri cu destoinicie. Dacă în momentul actului de sinucidere, samuraiul își pierde controlul asupra sa, această slăbiciune echivalează cu o ru-șine și mai mare [decât cea pe care și-o asumă benevol sinucigașul]. În Japonia, existau statistici neoficiale care țineau evidența actelor seppuku. În literatură, se pot găsi adesea episoade privind sinuciderea ritualică a unui înalt demni-tar. Se obișnuia ca recursul la seppuku să fie relevat în tonuri poetice și lirice, moartea voluntară fiind comparată cu un act de purificare”.

* * *

Deși accentuat lirice, stampele din *O sută de vederi cu lună*² au neapărat și un element marțial în ele, deoarece astrul enigmatic din cer află aproape întotdeauna ca pandant terestru armele reci purtate de un samurai cu privirea piezișă. O nevinovată – după titlu! – *Plimbare în munți* în care în prim-plan e o doamnă cu un romantic vâl fluturat

„Luna plină, pe rogojină, umbre ale crengilor de pin”.
Stampă de Tsukioka (Taiso) Yoshitoshi (1885)

de vânt, are în planul secund un bărbat ce privește încruntat îndărăt, de unde îl pândeste, cum se vede, un eminent pericol. Ambele brațe ale omului strâng crispat cele două săbii de la brâu.

Tematica seriei lunare este însă foarte diferită, multe dintre stampe reluând, după cum spuneam mai sus, subiecte amoroase sau dramatice din Evul Mediu japonez. Pictorul pornește de la poemele pe care le-au lăsat ca testament liric personaje legendare. De regulă, așa cum menționam, haikurile dau și titlul stampelor, precum în, să zicem, xilogravura denumită astfel: *Luna plină, pe rogojină, umbrele crengilor de pin*. De fapt, acest titlu e un haiku scris de un maestru al genului – Takarai Kikaku (1661-1707):

*Luna plină.
Pe rogojină,
umbrele crengilor de pin.*

Pictorul „traduce” cu multă subtilitate poemul din limbajul cuvintelor în cel al liniilor și culorilor. Takarai Kikaku făcea parte din grupul poeților din școala celebrissimului Matsuo Basho (1644-1694). Basho era el însuși fiul unui samurai și la maturitate s-a aflat mult timp în serviciul altui samurai de vază. Mediul în care trăia mult adoratul artist se răsfrângea evident și în haiku:

*Ah, ierburile verii!
Atât a mai rămas
din visurile bravilor războinici.*

Altă stampă reia drama unei tinere femei sfâșiată sufletește de iubirea ei fără sorți de împlinire. Și de data aceas- ta titlul gravurii e poemul semnat de neconsolata Ariko:

*Cât de trist îmi este,
ar fi mai bine pentru mine să mă
afund sub valuri,
poate doar atunci îmi voi vedea iubi-
tul din capitala lunii.*

Această Julietă în variantă niponă trăia o mare dramă: „Femeia înfățișată

este Ariko no Naishi, o doamnă de la curtea din Heian, care urmează să se sinucidă din cauza dragostei ei neîmpăr- tășite pentru consilierul superior Toku- daiji no Sanesada. Povestea ei a devenit foarte cunoscută prin piesa *Ariko no Naishi*. «Capitala lunii», menționată în titlul poeziei pe care Ariko a compus-o înainte de a sări din barcă, era denumi- rea metaforică a orașului Kyoto, capitala imperială”.

Fiecare stampă are deci în subsi- diar o largă desfășurare epică pe care pictorul o rezumă într-un limbaj plastic de o lapidaritate uimitoare. De regulă, extrăgând întreaga scena din ultrascur- tele poeme „promoționale”. Câtă poe- zie, atâta culoare! Stilistica și tematica ukiyo-e permit cele mai diverse abor- dări, de la dramatismul eroic și cel mai rafinat lirism la scene de gen cotidie- ne, frizând banalitatea – o chermesă gălăgioasă într-un birt, baterea pânzei noi țesute de către slujnice, îmbăieri în aer liber, vopsirea țesăturilor în cartierul breslașilor, întoarcerea de la o petrecere etc., etc.

În stampele din această serie selenară, luna e de foarte puține ori personaj propriu-zis – vezi în acest sens gra- vura cu găleata răsturnată a doamnei Chiyono: astrul ceresc se reflecta în vasul femeii, dar odată vadra răsturna- tă, luna își „pierde casa” terestră. Marto- rului nocturn ce privește din cer îi este însă rezervat rolul de confident discret al celor o sută de episoade, unele destul de prozaice, lumina ei melancolică dând scenelor un plus de vrajă.

Căci artiștii ukiyo-e nu se sfiesc nici de teme mai „delicate”³, precum viața celor din Cartierul Plăcerilor sau a sim- plelor prostituate. În *Ca niște reflexe în rogojina din paie de orez, apar din întu- neric fețele trecătorilor sub lumina lunii de toamnă* e înfățișată stăpâna colțului de stradă, adică o femeie de moravuri ușoare, una dintre cele mai ieftine „vestale ale iubirii”. Ea poartă sub braț o rogojină, id est „patul” pe care e gata să-l aștearnă cu o deservire la minut!

O sută de vederi cu lună sunt unele dintre cele mai frumoase și mai prețuite xilogravuri color. Multe dintre ele alcă- tuiesc o mândrie a Muzeului Național de Artă al Moldovei.

„Ariko no Naishi suspină în timp ce barca ei plutește în derivă în clar de lună”.
Stampă de Tsukioka (Taiso) Yoshitoshi (1886)

* * *

Odată cu încheierea epocii Meiji, nu- mită așa după numele împăratului japo- nez care deceda la 30 iulie 1912, ritualul seppuku intră într-o zonă crepusculară. Decesul împăratului era urmat încă de sinucideri după toate canoanele ritului, iar occidentalii rămăneau încă siderați în fața săvârșirii unor asemenea acte: „Seppuku în societatea japoneză a cul- minat la sfârșitul perioadei Meiji, când generalul Nogi Maresuke și soția sa s-au sinucis, după moartea împăratului Meiji, în 1912. Pentru generalul Nogi, seppuku nu a însemnat doar urmarea stăpânului în moarte, ci și o cale de a-și recăpăta onoarea, pe care el credea că o pierduse o dată cu pierderea războiului Seinan. În vreme ce acest exemplu de seppuku prezintă actul în esența lui, moderni- zarea Japoniei [a modificat punctele de vedere în ceea ce ținea de] interpretarea și înțelesurile acestor acte rituale. De exemplu, Ogai, în lucrarea sa din 1914 *Incidentul de la Sakai* descrie un act de seppuku realizat în grup, în 1868, în fața

Portretul lui Tsukioka (Taiso) Yoshitoshi, realizat, în iunie 1892, de unul dintre elevii săi, Kanaki Toshikage și semnat „Toshikage kinsha”.

Editorul Akiyama Buemon a atestat pentru prima dată existența acestei stampe la treisprezece zile după moartea lui Tsukioka Yoshitoshi (1839-1892) în ziarul „Yomiuri Shinbun”, pe 22 iunie 1892.

Portretul este însoțit de un poem, semnat „Kokai in Yoshitoshi” și parafat cu ștampila maestrului:

„yo o tsumete
terimasarishi wa
natsu no tsuki”

„Luna de vară
a țintuit noaptea în golf
cu razele ei de lumină.”

* * *

Istoria, mitul și legenda au creat ideea de poet în care s-au răsplămădit, iarăși, mitul și legenda. Versificatorul e o fire melancolică, visătoare, ușor distrat, ușor plutitor în stele „și în nori, și-n ceruri nalte”, pe scurt, e un introvertit prăbușit în sine și în himerele sale. Atât că acest suav portret-robot își tulbură imediat contururile clare când ne amin- tim de Sapho de pe Lesbos, de „ștrenga- rul” Villon, de neordinarele înclinații ale lui Wilde sau Whitman, de negustorul Rimbaud, de hirsutul satir Paul Verlaine, de paradisurile artificiale ale lui Baude- laire, de extazierile bahice ale lui Poe și

Foto de N. RĂILEANU

CRITICĂ LITERARĂ

LIVIU DAMIAN: CERCURILE VERBULUI (I)

de ALEXANDRU BURLACU

„Și cad în necuvânt
Ca bobul în pământ”

Până la *Sînt verb*, un volum emblematic nu numai pentru scrisul său, dar și pentru poezia din Basarabia, Liviu Damian semnează *Darul fecioarei* (1963) și *Ursitoarele* (1965). Plachetele văd lumina tiparului după mai multe tergiversări, chiar dacă nu se diferențiază substanțial de cărțuliile altor debutanți, cu biografii ireproșabile, dar cu o cultură poetică destul de precară. După *Sînt verb* îi apar *Dar mai întâi...* (1971), *De-a baba iarba* (1972), *Un spic în inimă* (1973), *Partea noastră de zbor* (1974), *Mândrie și răbdare* (1977), *Altoi pe o tulpină vorbitoare* (1978), *Salcâmul din prag* (1979), *Maraton* (1980), *Inima și tunetul* (1981), *Coroana de umbră* (1982), *Cavaleria de Lăpușna* (1985), „cântecul de lebdă” (Mihai Cimpoi) al scriitorului. Dacă Grigore Vieru e rapsodul principiului maternității, Liviu Damian (rămas fără ocrotirea tatălui său, Ștefan, intelectual deportat în Siberia) e poetul cu „religia Tatălui” (Ana Bantoș). Într-un solid dosar al receptării, este considerat „poet al esențelor” (Mihail Dolgan) și înainte de toate, un recuperator de „întreg ființial național” (Mihai Cimpoi), dar și „un antimioritic” (Ana Bantoș). Damian e cel care a „vegheat în preajmă” pe tinerii generației „ochiului al treilea” (care l-au supranumit *taica Liviu*) și, cu siguranță, acesta mai are și „meritul istorico-estetic de a fi ventilat atmosfera” (Adrian Dinu Rachieru). În „lupta cu inerția” (Nicolae Labiș) este nu mai puțin important ca Grigore Vieru. Cu volumele *Numele tău* de Grigore Vieru și *Sînt verb* de Liviu Damian, ambele apărute în 1968, începe cu adevărat „primăvara pragheză” (Emilian Galaicu-Păun) a poeziei române din Basarabia. Schimbarea la față a poeziei din spațiul pruto-nistrean e demonstrată de *Aripi pentru Manole* (1969) de Gheorghe Vodă, *Descănțece de alb și negru* (1969) de Dumitru Matcovschi, de volumele apărute la sfârșitul anilor șaizeci și începutul anilor șaptezeci, timpul celor mai remarcabile recuperări (est)etice în scrisul lui Pavel Boțu, Anatol Codru, Ion Vatamanu, Victor Teleucă, Anatol Ciocanu etc. Odată cu acestea, „schimbarea de paradigmă” nu poate fi concepută altfel decât ca o revenire la modernismul interbelic, fenomen definit

de unii ca neomodernism sau „remake modernist” (Nicolae Manolescu). În contextul despărțirii de tradițiile sovietice, efortul de conservare a identității naționale este, pentru scriitorul basarabean, mult mai important decât formele de expresie, inovațiile „poeziei lingvistice”, manierismele, ingineriile verbale, arabescurile virtuozose ale neomoderniștilor din Țară. În spațiul dintre Prut și Nistru „rezistența prin cultură” e reductibilă la „întoarcerea la izvoare” (Mihai Cimpoi), la folclorism, eminescianism, la oralitate, inocență sentimentală, la „directitatea, elementaritatea limbajului”, la amestecul de „notație etnografică, de idilism și de sentimentalism” (Nicolae Manolescu), multe altele din acestea, depistate, de exemplu, în poezia lui Grigore Vieru, nu trebuie tratate ca deficiențe irecuperabile. Revenirea la matricea tradiției, „descoperirea” poeziei lui Blaga, Arghezi, Barbu, Bacovia, la alte etaloane ale poezității, au catalizat și stimulat cele mai importante metamorfoze. Dacă Vieru este un „tradiționalist modern” (Mihai Cimpoi) în sensul refacerii, cu inocența copilului, a unei plinătăți originare a lumii, a unei „estetici a preaplinului”, Liviu Damian e un promotor al structurii lirice moderne, care, cum s-a observat, recuperează această plinătate cu luciditate, într-un act suprem de interiorizare orfică. În prefața cu care se deschide volumul *Sînt verb*, Damian mărturisește: „Am pus numele cărții și m-am gândit: ce să însemne oare «Sînt verb»? E vorba numai de prezentul indicativ al verbului a fi ori și de o mai veche formă a adjectivului sfânt? Dar verb ce să fie? Ce are în vedere partea de vorbire care exprimă acțiuni ori (la modul figurat) cuvânt, fel de exprimare, limbaj? Recitind întreaga închegare, parcă ai vedea-o cutezând a se logodi cu «e-un cântec tot ce sînt» și «cu cât cânt cu-atâta sînt». Dar până la urmă, m-am uitat atent la aceste două cuvinte și mi-am zis: bune zile ai ajuns, frățâne, dacă a rămas din tine numai verbul”. Dincolo de jocul cu polisemia cuvântului „sînt”, reprezentând indicativul verbului „a fi”, dar și forma veche a adjectivului „sfânt”, atestăm o identificare a poetului cu cântecul său, cu verbul; eul, în spirit neoromantic, își asumă un destin de poet orfic. De aici încolo, eul poetic rămâne figura centrală, obținând o multitudine de identități, toate în legătură directă cu tribulațiile unui destin

de poet al „inimii și tunetului”, al „mândriei și răbdării”, marcate de „focul din verb” ce vine „de dincolo de ieri”. Într-o inspirată schiță de portret, *Enigmele verbului*, Mihai Cimpoi diagnostica foarte exact insolitul, straniețea volumului *Sînt verb*: „Toate temele par stranii, de altfel – ca și structura, gesturile eroului liric. Gravitatea viziunii vine din accente, sublinieri și aluzii strecurate pe neprins de veste în elemente simbolice cum ar fi jăraticul, nesomnul, țistarii, apa vie, coronița de pelin a regelui Lear, bumbii, morile”. Esențial e faptul că „destinul, în accepția largă a cuvântului, formează obiectul de competență al meditațiilor autorului”, pentru ca imediat să se facă și unele specificări privind noua modalitate de a fi ca poet a lui Liviu Damian: „Poetul este în același timp enigmatic, cutreierat de taine, pus în fața unor dileme. De aceea el își va transforma în armă de atac și în mijloc de înnoire, totodată, veghea conștiinței, răspunderea cetățenească pentru destinele omenirii. Damian nu se poate confesa, așadar, fără a trece acest prag al veghii, fără a avea conștiința umbrelor, vântului, prafului, a pândeii eterne a materiei. Și el privește viața cu multă seninătate mioritică: lacrima pe care o scapă din când în când la răscrucile ei, este cristalină, este rouă matinală”¹. Într-o altă intervenție a exegetului, purtând un titlu de program artistic – *A fi izvor*, observațiile se nuanțează, concretizându-se în formule care au făcut carieră în critică. Este vorba de sintagma „obsesia stării totale”, afirmația că „versurile lui Liviu Damian au un aspect de demonstrație logică”, care va fi ulterior dezvoltată și supoziția că poetul „reface, de fapt, dintr-o adâncă perspectivă psihologică treptele existenței noastre”, care va deveni un loc comun în discursurile criticii de mai târziu. În concluzie: „Menirea poetului (și a omului în general) e de a rămâne, de a fi (pentru Damian e valabilă numai prima parte a întrebării hamletiene), de a sfida timpul, de a-l depăși prin afirmare la pragul uman, «de a fi izvor», iar întoarcerea la izvor presupune o întâlnire cu colectivitatea, cu toate coordonatele timpului și existenței, însemnând dăruirea totală oamenilor și realităților pe care le trăiești”. Imediat însă accentele sunt puse în datele lor firești: „Esențial este, așadar, acest «a fi» originar, care consacră nemurirea omului”².

În *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia* exegetul notează că „sub aspect ontologic, poezia lui Damian se colorează de un tremur, generat de conștiința inevitabilității destinului. Poetul coboară mereu în planul existențial al întrebărilor fundamentale, al «stării totale», al complexității care sfidează labișiana inerție („Îmbărbătați-vă gândirea/ Și cugetul să fie clar.../ Tot ce-i înscris pe seama noastră/ alături nu va fi să treacă:/ Și-aripa ce suie zborul/ Și-adâncul care ne înecă”)”. Se afirmă că poezia lui Liviu Damian este „raționalistă”, că în poemele de mare întindere „n-a evitat schematismul comun”, că poemul *Cavaleria de Lăpușna* e „profund gnomic” și că personajele „fac de fapt schimburi și îndemnuri morale atât de frecvente în toată poezia sa”³. Astăzi, într-un alt context istoric, cu cărțile pe masă, unele apărute în alfabet românesc, ne putem face o idee mai clară despre evoluția poeziei basarabene, mai exact, să răspundem la întrebarea ce rămâne, dacă rămâne ceva, din poezia lui Damian, care declara: „Tot ce-i atins de laude dispare./ Am lăudat cetățile – și nu-s./ Păduri am lăudat cu disperare –/ Pădurile de pe la noi s-au dus// Încât mă tem să laud astă pâine/ Și apa de la gura altor miei,/ Parfumul sfânt al florilor de tei/ Și tot ce-n noi statornic mai rămâne.// Între cuvânt și grele necuvinte/ M-am rătăcit ca-n plase un strigoi –/ Și, sfâșiat, de-acolo iau aminte/ La foametea de laudă din noi” (*Sub laude*). În interviuri, prefețe de carte sau eseuri, Damian este memorabil prin modul de a gândi artisticește poezia: „Poezia, această pasăre cu o aripă în concret, în viața palpabilă și cu alta în imaginație, în geometrie, în abstract. E ca și cum ar fi ajutat de aer, dar și de vid. Curios zbor. De neînchipuit, însă, totuși, existent. Acest zbor, acest echilibru poate fi ușor dereglat. Una din dereglări se produce prin lipsa de aer, de concret, adică, în ultimă instanță, de omenesc”⁴. Poezia ca zbor (la Nichita Stănescu, un „zbor invers”) e concepută de Liviu Damian ca o concretizare a abstractului sau ca abstractizare a concretului. Acest mecanism de elaborare a imaginarului e ilustrat în *ars poetica* din volumul *Sînt verb*. Poetul se vede identificat cu verbul, „verbul matern”, și prin arta intervertirii, un „verde matern”: „Verde matern, verb matern –/ Codrul te vede veșnic verde,/ Nisipul te

vede al nimănu,/ Mutul te vede al mutului./ Har-
nic te vâd dăruții cu har./ Fără de sare – duhul
sărac./ Marea îți soarbe cuvântul amar./ Munții cu
fag stâncă te fac”.

Pentru Damian poezia e viziune, dar înainte de
toate, ea este expresia inedită a adevărului. Defi-
nită din diferite perspective, generată de punctele
de vedere al codrului, al nisipului, al mutului, al
harnicului, al săracului, al mării, al munților, al
personajului liric care, când verbul îl minte, intră
supus în infern, se teleportează în vremi ce demult
au apus, toate memorabile prin „irealitățile senzo-
riale” (Hugo Friedrich). Statutul orfic al poetului,
identificat cu verbul, care e compromis în caz de
„vorba mă minte”: „Când vorba mă minte alunec
din minte/ Și intru supus în infern/ Decât să vântur
pe vânt cuvinte/ Din marele verb matern.// Mă vâd
prin vremi ce de mult au apus:/ În vârfuri de sulți
e capul meu dus/ Și-n urmă huma lacomă strânge/
Verbe materne – lacrimi de sânge” (*Verb matern*).
E o poetică a unității contrariilor pendulând între
mimesis și *poesis* (concret-senzorial și abstract,
general și particular, obiectiv și subiectiv, autentic
și fictiv, rațional și emoțional, ideal și material); e
o artă modernă în care verbul e plasat într-o rețea
de imagini poetice cu adânci rădăcini în tradiția
folclorică. Metafora *in praesentia* „Verbe materne –
lacrimi de sânge” se include într-o rețea de imagini
simbolice cu „radiatii nucleare” în poezia gene-
rației șaizeciste: lacrimă, sânge, ram, verb, verde
etc. În aceeași logică a metamorfozelor destinul
poetului este asemuit cu frunza, simbol al cadu-
cității, efemerității în raport cu codrul, simbolul
eternității neamului, dar și al rezistenței „sub ger”,
al veșnicei renașteri, al perpetuării în timp aidoma
unui verb matern sau verde matern, evoluând în
sistemul poetic al lui Gheorghe Vodă sau Grigore
Vieru în memorabila formulă „un verde ne vede”.
Prin „inducții poetice”, verdea este asociat cu iar-
ba, cu frunza, care contrazice imaginea clișeizată
a contemporanului din poezia generației lui Bucov
și Lupan: „Tremur ca frunza./ Ca frunza mă nasc./
Sunt tânăr ca frunza./ Ca frunza mă duc.// Firav ca
frunza./ Ca frunza mă tem./ Verde ca frunza./ Ca
frunza revin.// În rouă ca frunza./ Ca frunza sub
ger./ Fac umbră ca frunza./ Ca frunza blestem.//
Tremur ca frunza./ Ca frunza mă zbat./ Vreau tihnă
ca frunza./ Ca frunza, ca frunza” (*Destin*). Conștiin-
ța precarității destinului este omniprezentă, dar se
manifestă senin în toate planurile existențiale ale
ființei în raport complex cu lumea. Anume aici se
prefigurează unele devieri de la poezia oportunistă,
frontal-socială, agitatorică a lui Emilian Bucov din
volumul *Zile de azi, zile de mâine*, apărut cu un
an înainte de *Numele tău și Sînt verb*. În centrul
poeziei din volumul *Sînt verb* se află trăirile unui
damnat al destinului, un Harap-Alb căruia spânul îi
întinde capcane: „Știu sute de cumpene grele,/ Știu
unde se-adună la pândă,/ Și totuși mă duc înspre
ele.../ Osândă ori sorți de izbândă?// Curaju-nain-
te mă-mpinge/ Pe trepte nebănuite,/ Ori gheața
primară din sânge/ Și groaza fixată-n orbite?// Fac
drumul făcut și de tata,/ De parcă bătrânii n-ar
spune/ Că-adâncul fântânii e gata/ Iar spânul cap-
canele pune.// Spălate de ploaie și geruri,/ Văd oase
albind sub negară:/ E calul meu vrednic de ceruri,/ Poveste străveche și-amară” (*Osândă. Sorți de izbândă*). Travestirea eului poetic în Harap-Alb sau în Bătrânul Lear e o formă indirectă de a exprima dramatismul timpului interiorizat, nici pe departe, un simplu pretext generator de stări lirice. Viața e concepută, în spirit neoromantic, ca o continuă luptă cu destinul: „Bătrâne Lear, la ce răscruce/ De grele patimi omenești/ Ai să-mi apari purtându-ți crucea/ Copilului cărunt ce ești// Și ai să-mi dai to-iagul tău,/ Și-mpărăția destrămată,/ Și monologu-n prag de hău,/ Și nedreptatea pentru-o fată?...// În nopți de gânduri și declin/ Eu simt pe frunte cum îmi crește/ Și luminează-mpărătește/ O coroniță de pelin” (*Lear*).

VA URMA

07> Esenin, de poetul-militar Apollinaire, de *beatnicii* americani unși cu toarte alifile... Lista e lungă, de aceea portre-tul-model cade sub nesigura zodie a aproximațiilor.

Oricum am întoarce-o, totuși poetul e mai aproape de partea senină, pacifistă a spectrului uman, decât de cea întunecat-belicoasă. De aceea, fenomenul japo-nez al poeților-samurai nu atât m-a intrigat, cât m-a consternat. Cum puteau să intre în tangență două arte care se exclud reciproc: cea a poeziei și cea marțială? Cum să alunece iambii pe tăișul pe care s-a prelins, pe oțel rubiniu, sufletul? Nu am găsit un alt răspuns de-cât cel din notele de mai sus. Un răspuns vag, indecis, ezitând dilematic între extreme. Un singur lucru mi s-a părut clar, exact și neîncărcat de dubii: că fenome-nul japonez e unic în misterioasa lui simbioză.

7 ianuarie 2020

NOTE:

1. Termenul seppuku e mai puțin cunoscut decât *harakiri*. Deși sunt sinonime, ambele cuvinte desem-nând același act suicidar, *harakiri* are conotații între popular și argotic. Iată cum e explicat în *Dicționar enciclopedic*, vol. III, H-K, Editura Enciclopedică, 1999: „HARACHÍRI (HARAKÍRI) (< fr.; japonezul hara «stomac» + *kiri* «tăiere») s.n. Ritual japonez sinucigaș, datând din sec. 12, care constă în spintecarea pântecelui; prac-ticat în special de către samurai, în caz de înfrângere, dezonoare sau condamnare la moarte. Actul se săvâr-șea în fața unui asistent care, la rândul lui, putea să intervină, decapitându-l pe samurai, pentru a-i scurta agonia. Practica a fost abolită în 1868. Termenul este folosit mai ales de europeni, denumirea tradițională japoneză fiind *seppuku*”. Hieroglifa *hara* înseamnă și *suflet*; conform tradițiilor japoneze, sufletul se afla în stomac, tăierea acestuia semnificând tocmai eliberarea sufletului. Deși sinonimia *inimă=stomac* pare forțată și cumva ofensatoare pentru noblețea cordului ca „sediul sentimentelor, afecțiunilor, pasiunilor”, acest straniu raport anatomic nu e specific doar japonezilor. Prin se-mantismul terminologic, am putea spune că ne „înru-dim” cu ei. În *Dicționarul tezaur* al Academiei Române, „întocmit și publicat după îndemnul Maiestății Sale regelui Carol I”, tomul II, partea I, vol. F-I, 1934 se men-ționează că termenul *inimă* are și sensul de *stomac*, *pân-tece*, ca „regiune epigastrică, vecină cu inima”. De aici și expresiile a *i se pune soarele drept inimă* – a *i se face foame*, pe *inimă nemâncată*, pe *inima goală* – pe nemâncate, cu stomacul gol, a *mai prinde la inimă* – a scăpa de slăbiciunea pe care o simte cel nemâncat sau cel cu stomacul deranjat. Aceeași sinonimie e remarca-tă și în alte limbi, spre exemplu, în franceză și bulgară.
2. Pentru cei interesați de temă recomand volumul *Stampe japoneze din perioadele Edo și Meiji*. Coordo-nare și text introductiv de Rossella Menegazzo, pro-fesor la Universitatea din Milano. Album, Editura Arc, 2020, 192 p.

3. Termenul *ukiyo-e* e tratat foarte larg și deseori confuz, mai ales de străini. Profesorul asociat de la Universitatea din Milano Rossella Menegazzo, un foarte bun specialist în arta niponă, merge în descifrarea noțiunii până spre originile medievale ale cuvântului. Primul care punea în circuit termenul era monahul și scriitorul Asai Ryōi (1612-1691). Fostul călugăr, de-prins cu restricțiile impuse de religia sa, se elibera de lanțurile ce privau plăcerile și îl monumentaliza chiar în titlul romanului său: *Ukiyo monogatari* (în italia-nă: *Mondo Fluttuante*, literalmente *Lumea plutitoare*, 1662). Iată cum definea scriitorul noțiunea pe care o lansa: „*Trăiește clipă de clipă, bucură-te deplin de lună și zăpadă, de florile de cireș și frunzele roșii ale arțari-lor, cântă, bea sake, consolează-te ignorând realitatea, nu te îngrijora de mizeria care se află în fața ta, nu te descuraja, fii ca un dovieac gol plutind pe firul de apă: asta, numesc eu ukiyo*”. Deci, înainte de a fi un termen ce desemna în artă un anumit stil și o anumită tema-tică, vocabula a fost o noțiune ce definea un mod de viață, o filozofie a existenței foarte apropiată de carpe *diem*-ul epicureic: prețuiește momentul, căci viața este trecătoare, nu ezita, bucură-te azi de plăcerile ce ți le oferă clipa cea repede. Arta *ukiyo-e* a consfințit acest îndemn spre plăcere, scenele având ca personaje anu-me pe artizanii desfătului – femeile frumoase, actorii, cheflii, prostituatele, îndrăgostiții, poeții, iubitorii de frumos, episoadele desfășurându-se în peisaje încân-tătoare, în cârciume, cartiere ale plăcerilor, pe scenele teatrelor, în umbra arborilor, sub luna încântătoare etc., etc. Într-un cuvânt, „imagini del Mondo Flut-tuante”! Expresia *Lumea plutitoare* este mai curând un calc din japoneză, cred că mai potrivită ar fi totuși sintagma *Lumea în mișcare* (*continuă*).
4. În 8 martie 1868 o corvetă franceză era gata să intre în portul Sakai, port deschis pentru navele străine. Comandantul navei a trimis o șalupă spre țărm cu 11 marinari pentru a face formalitățile de sosire. Mi-litarii locali, care nu aveau cunoștință că vasele străine aveau permisiunea de a acosta în Sakai, i-au ucis cu sânge rece. După protestul consulului francez, autori-tățile nipone au dispus, ca măsură de pedeapsă pentru asasini, un seppuku în grup pentru 20 de japonezi. Ac-tul s-a săvârșit în templul Myokokuji pe 16 martie 1868. La sinucidere asista comandantul corvetei. Conduc de sentimente nobile, căpitanul vasului a cerut oprirea măcelului după al unsprezecelea seppuku. Tragica is-torie a fost beletrizată de un faimos scriitor japonez al epocii Meiji Mori Ōgai (1862-1922) în proza sa *Inciden-tul din Sakai* (1914). Ōgai scrie despre 13 marinari uciși. Nuvela mi s-a părut destul de modestă ca literatură, dar de un naturalism visceral. Evident, condamnații au compus poemul ritualic, unul pentru toți. La fel de nemeșugit din punct de vedere artistic: „Fără îndoială, datoria sfântă a patriotului/ E să izgonească barbarii./ Ne vom îndeplini datoria și vom da un exem-plu/ pentru sute de ani./ Iar moartea noastră este un fleac,/ care nu merită atenție”. Patriot al țării sale, Mori Ōgai etalează superioritatea morală a conaționalilor săi asupra europenilor.

FOTOGRAFE
| NICOLAE
RĂILEANU

Andrei Lupan,
Liviu Damian,
Mircea Tomuș
și
Nichita Stănescu.
Chișinău, 1976

Foto de N. RĂILEANU

EVOCARE | EMIL BRUMARU

ÎNGERUL CU CARTEA LA CAP

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

Dintre cei Trei Ierarhi ai poeziei ieșene – Emil Brumaru, Cezar Ivănescu și Mihai Ursachi –, pe Emil l-am cunoscut primul, în mai 1990, și tot el a fost ultimul de la care mi-am luat rămas-bun, în noiembrie 2018, la Târgul de Carte Gaudeamus, fără să bănuiesc că tocmai ne luam adio.

N-a fost foarte entuziast, la prima noastră întâlnire, în redacția *Convorbirilor literare* – eram vreo cinci scriitori din Basarabia, cam tot pe-atâtia redactori ai revistei ieșene, iar dialogul a patinat –, așa că abia după aproape 12 ani, când plecam cu o echipă întreagă de scriitori ieșeni la Botoșani, pe 14 ianuarie 2002, pe-un ger cumplit & printre troiene de jumătate de metru – „*Mais où sont les neiges d'antan?*” –, însoțindu-l astfel pe viitorul laureat al Premiului Național „Mihai Eminescu” (alias, Emil Brumaru), pot să spun că l-am descoperit cu adevărat. Semăna – ierte-mi-se comparația – cu un cactus care tocmai a înflorit, desfăcându-și la capătul unui lujer delicat o ditamai „pâlnie de gramofon” pe cât de albă, pe-atât de efemeră.

Țepos la prima vedere, „ghimpii” lui Emil Brumaru se transformau în tot atâția fulgi de nea, ori de câte ori era atins de aripa poeziei, de cele mai multe dăți venind dinspre altcineva – și ce cititor grozav era, la zi cu tot ce se scrie! –, și se întorceau într-o adevărată zăpadă „troienind cărările” când venea vorba de „Marii Ruși”, cu Dostoievski în frunte, fără de-o carte (de căpătâi) a căruia, pusă sub pernă, nu putea adormi. La scurt timp după ceremonia de la Ipotești/ Botoșani, îi treceam pragul, împreună cu directorul Editurii Cartier, Gheorghe Erizanu, pentru a-i propune să-i publicăm, în colecția *Poesis*, opera poetică – și iarăși nu s-a arătat foarte prietenos la început, dar a înflorit de îndată ce i-am pus contractul pe masă. L-a semnat pe loc, cu banii jos!

Acea ediție, în două volume, a fost „biletul meu de intrare” în casa lui Emil Brumaru – și tot de ea este legată o primă amintire haioasă. Știind pedanteria poetului în ce privește textele pe care le semna pentru tipar, și amintindu-mi totodată că a fost ani de zile corector la *Convorbiri literare* – pe jumătate de salariu, cealaltă jumătate ridicând-o Nichita Danilov –, m-am repezit la Iași să-i duc ultima corectură, lăsându-i-o pe-o zi-două, eu urmând să aștept la Casa de Oaspeți a Casei Pogor. M-a căutat chiar mai devreme; deja acasă la el – unde am văzut pentru prima oară o bibliotecă la podea, cu adevărate troiene de juma de metru printre care se mișca poetul – a ținut să-mi arate cele câteva scăpări, am mai vorbit ce-am vorbit, și cu asta ne-am luat rămas-bun – aceea primă casetă Emil Brumaru, *Opera poetică* a fost un mare succes, mai cu seamă că

autorul *Dulapul-ui îndrăgostit* inclusera și o primă selecție din *Infernala comedie*. În toamna lui 2003, la târgul de carte Gaudeamus, Emil era nedezipit de standul Cartier. Să nu tac eu atunci? – la un moment dat, am deschis o paranteză, spunându-i că poemele i-au fost culese de-o colegă de la editură care tocmai trăia un furtunos roman de dragoste, astfel că „farfuriile cu pilaf” dintr-un vers al său ajunseser, nici mai mult nici mai puțin, „farfurii cu pulaf”, noroc c-am observat. S-a schimbat la față, după care îmi aruncă: „Mi-ai stricat poezia – trebuia să lași pulaf!” (Îi citisem, prin '90-'91, *Povestea boiernașului de țară și a fecioarei...*, din *Convorbiri literare*, știam ce val de indignare stârnise; pe mine însă nu cuvântul „obsceen” mă deranjase, ci greșeala de tipar – Emil însă era de neconsolat: „Auzi, dom'le! pulaf – mie nu mi-ar fi venit...” I-a trecut repede – în 2005, scoteam ediția a doua a *Operei poetice*, în trei volume de data aceasta, cu *Infernala comedie* dată integral, și nici nu s-a pus problema corectării corecturii din ediția princeps. Și cu asta, am închis o primă paranteză. Nu înainte de a spune că, rugându-l să-i semneze respectivei colege un exemplar de *Opera poetică*, Emil i-a scris un autograf pe lângă care *Infernala comedie* e pudibonderia întruchipată.)

Tot prin 2004-2005, avea loc la Iași, în Palatul Culturii, un important târg de carte. Pe vremea aceea în jurul lui Emil Brumaru gravitau câteva liceene care probabil scriau poezii, un fel de cenacul în aer liber, iar printre acestea o superbă mulătră – mai degrabă ciocolată neagră decât cafea cu lapte! – de vreo 15-16 ani. Bref, o adevărată Lolită de culoare! În ziua aceea, erau programate mai multe lansări, în prezența unor înalți oaspeți de la București

„Semăna cu un cactus care tocmai a înflorit...”

Emilian Galaicu-Păun și Emil Brumaru. 2010

– redactorul-șef al *României literare*, Alex Ștefănescu, șeful filialei USR-București, Horia Gârbea, proaspăt tătic la cei peste 40 de ani ai săi, care strălucea de fericire, alți notabili. În centrul atenției, la intrarea în palat, Emil Brumaru se întreținea cu ei toți, fiind în mare vervă, când deodată toată lumea – mai cu seamă cea venită din capitală – a amuțit de uimire: tocmai își făcea intrarea Lolita-ciocolată neagră, cu pas de Naomi Campbell, iar înainte ca cineva să-și vină în fire, fata s-a și apropiat de Brumaru și, luându-l delicat de mână, l-a apostrofât dulce de față cu cinstita adunare: „Emiiiiil, m-ai plictisit cu scriitorii tăi – hai acasă!” Nouă tuturor ne-a stat inima în loc – Brumaru era, se-nțelege, în al nouălea cer. Cred și astăzi că tot acel scenariu de vis fusese pus la cale de poet, dar Dumnezeu! ce farsă genială ne-a jucat, și cine nu s-ar fi vrut pe-o clipă în locul lui, doar cât să i se spună (pe nume): „Hai acasă”. De-atunci, ne-am revăzut de nenumărate ori, la București și la Iași, niciodată însă n-am îndrăznit să-l întreb franc ce-a vrut să însemne acea apariție misterioasă a fetei – și dacă, totuși, n-a fost o înscenare?!

N-au fost doar momente de jubilație, în toți acești ani – o singură dată, nevoia a fost cea care m-a adus în casa lui Brumaru. Eram la un festival de poezie, prin 2007-2008, ieșisem într-o pauză la o plimbare prin oraș, iar în scuarul Teatrului Național „Vasile Alecsandri” m-a apucat inima, din senin. N-aveam asupra-mi niciun document, și bineînțeles ioc medicamente – nu sunt cardiac –, iar prima idee a fost următoarea: „Brumaru e medic!”, așa că m-am târât până la el, pe lângă numeroasele farmacii din centru, și i-am sunat la interfonul de la intrarea în scară. Probabil vocea mea a fost suficient de grăitoare, căci a deschis imediat fără să mă întrebe nimic. Trebuia să-l vezi cum alerga prin casă, cu părul vâlvoi, între bucătărie și odăița lui, aducându-mi tot felul de picături și vâlcărându-se de parcă aș fi venit să mor în casa lui! Mi-am revenit repede, dar am mai stat de vorbă ceva timp – din câte-mi amintesc, Brumaru mi-a vorbit despre perioada în care fusese medic la Dolhasca, și cum se întâlnea cu (pe viitor, faimoasa) Tamariușca, pe-atunci încă elevă. Cam tot pe-atunci,

mi-a spus prima oară *Dulapul cu cărți* – și după nu m-a mai scos din, y compris în cadrul unei emisiuni de la Radio Europa Liberă –, ceea ce, venind de la însuși autorul *Dulapul-ui îndrăgostit*, era mai mult decât un semn de prețuire, însemna consacrarea.

O ultimă secvență, cu Emil Brumaru la Chișinău, invitat la „Zilele literaturii române...” – o frumoasă zi de sfârșit de mai, 2011 cel mai probabil, poetul urmează să citească la Librăria din Centru, începând cu 18.15. Lume multă, preponderent tineri(-e). Îl prezintă pe Emil, anunțându-i recitalul, iar el se oțărăște la mine și începe a povesti despre... pisici! Cum veniseră pe ospețe, la el la Dolhască, Mihai Ursachi, Mircea Ivănescu și nu mai știu cine, iar belicosul – mă rog, fiu de ofițer de cavalerie! – de Mihai Ursachi se grozăvea că retează cu sabia capul pisicilor, ceea ce l-a îngrozit pe Mircea Ivănescu, care și-a luat tălpășița, ținând-o creanga până la stația de trenuri, la câțiva kilometri distanță. Cum veneau elevele la dispensarul medical din sat, ca să le vadă „dom' doctor”, cum... și așa, și tot așa preț de juma de oră. În câteva rânduri, îi făcusem semn să treacă la poezie – la urma urmei, lumea venise să-l asculte pe *Poetul* Emil Brumaru –, *peine perdue*. În cele din urmă s-a milostivit de mine, și a recitat câine-câinește, două-trei poeme scurte, și astfel au rămas și lupul sătul, și oile întregi. Istoria nu s-a încheiat aici – cum mass-media difuzase mai multe reportaje de la festivalul nostru, „basarabeanul” prin naștere – ca fiu de ceferist – Emil Brumaru fiind vedeta absolută, primarul localității unde poetul văzuse lumina zilei, pe 1 ianuarie 1939, s-a lăsat convins să-i dea școlii din sat numele poetului. Doar că, să nu pară un simplu funcționar, i-a cerut unui alt scriitor de prin părțile locului o carte de-a poetului, să vadă ce scrie. Era volumul III al *Operei poetice*, de la Cartier, cel cu... *Infernala comedie*! – nu-i nevoie să vă spun cu ce s-a încheiat toată povestea, și ce „dragoste” pentru oamenii de literă a prins primarul respectivei localități!

Am trecut sub tăcere alte câteva istorii – una mai frumoasă decât alta –, fiindcă le privesc pe niște actrițe, cântărețe, poete cunoscute, și cum n-am acordul lor, mă mulțumesc să mi le spun în gând. Marele meu regret este că așa și n-am reușit s-o conving pe Ada Milea, cu care poetul se înțelegea de minune, să facă ea o antologie Emil Brumaru în *Cartier de colecție* (a făcut-o Radu Vancu, el însuși un poet excelent). Altul, mai mic, este că așa și nu l-am întrebat ce roman al lui Dosto își pune sub pernă înainte de somn – *Idiotul* sau *Frații Karamazov*? –, ca să știu și eu pe cine-o visa, pe Nastasia Filippovna sau pe Grușenka.

Cine-ți așază acum perna de lut sub cap, și cartea sub pernă, dragă Emil Brumaru?!...

PRETEXT LIRIC

LEONS BRIEDIS ȘI TRISTA BUCURIE DE A FI POET

de ANA BANTOȘ

Leons Briedis (n. 16.12.1949, în orașul Madona, regiunea Vidzeme, Letonia – m. 01.01.2020, Riga) a fost poet, prozator, eseist, publicist și critic literar, autor a peste treizeci de cărți originale (poeme, proză, eseuri, cărți pentru copii) și a 48 de volume traduse din alte limbi. Cunoștea spaniola, italiana, portugheza, limbi din care a făcut numeroase traduceri. A editat, din 1992, revista „Kentauri XXI”, împreună cu Maria Briede-Macovei, soția sa, care, provenea dintr-o familie de răzeși basarabeni deportați în Gulag. În 1993 a fondat Editura Minerva (Riga). A fost un mare promotor al literaturii și culturii române în spațiul leton. A tradus din limba română și a publicat 21 de cărți, între care: *Povești populare*, *Folclor pentru copii*, *Antologia prozei scurte a scriitorilor din Moldova*, romane de Zaharia Stancu, proză de Ana Blandiana, proză de Mircea Eliade, *Antologia poezilor din Moldova*, volume aparte ale unor autori precum: Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Lucian Blaga, Ana Blandiana, Grigore Vieru, Ștefan Augustin Doinaș, Gellu Naum, Ileana Mălăncioiu, Marin Sorescu, Liviu Damian ș.a., dar și cicluri de versuri ale lui Alexandru Robot, Ion Vatamanu, Gheorghe Vodă, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Ion Hadârcă, Arcadie Suceveanu ș.a. În calitate de textier, a colaborat cu renumitul compozitor Raimond Pauls, lansând circa 150 de cântece.

După absolvirea, în 1968, a școlii medii de cultură general Leons Briedis a studiat filologia la Universitatea Letonă din Riga, de unde, în 1970, a fost expulzat, fiind învinuit de activitate antisovietică, fără dreptul de a studia în vreo altă universitate din URSS. Și-a continuat studiile la Filologia Română și Spaniolă a Universității din Chișinău (1972-1974), perioadă care l-a marcat profund și în care a intrat în contact cu scriitorii de aici. A revenit în Letonia cu soția sa Maria Macovei, unde au continuat să activeze până la sfârșitul vieții, pe tărâmul literaturii și al culturii, implicându-se în același timp în lupta de emancipare a letonilor și, deopotrivă, a românilor basarabeni, astfel că numele lor ar merita să fie scrise cu litere de aur în istoria culturii letone și a celei române. Să nu uităm că apariția, la 9 martie 1989, a revistei „Glasul” (prima publicație în limba română cu caractere latine din Basarabia postbelică) s-a datorat implicării lui Leons Briedis, împreună cu Vlad Pohlă, graficianul Iurie Zavadschi și Maria Briede-Macovei. Ulterior va afirma cu mândrie că „Glasul” a fost tipărit la tipografia din or. Jelgava, aflat la 50 km de Riga. În

același oraș, în cadrul imperiului rus, în 1894 au fost tiparite *Dainele*, 8 volume ale cântecelor naționale letone culese de Krišjānis Barons.

Se cuvine să menționăm într-un mod aparte prietenia lui Leons cu scriitorii români din Basarabia, în special, cu Grigore Vieru. După cum va mărturisi însuși poetul leton, în 2010, într-un interviu acordat Irinei Nechit, prietenia celor doi scriitori a început, pe 24 septembrie 1971. Când ajuns pentru prima dată la aeroportul din Chișinău, Leons avea în bagaj „doar trei lucruri – tine-rețe, curaj și... un număr de telefon al lui Grigore Vieru”, pe care i l-a oferit un coleg mai vârstnic, poetul leton Maris Ceacais. De atunci Grig, care l-a adăpostit într-un moment complicat al vieții, avea să devină fratele său de cruce, care, de fiecare dată când se afla la Riga, scrie Leons Briedis, „venea în casa mea pentru a vedea cum creșteau fiii mei, ce fac eu, ce face soția mea, Maria”. Prietenia „foarte sinceră și adevărată” cu Grigore Vieru și, prin el, cu limba română, cu literatura română din Moldova s-a datorat și faptului că îl cunoștea pe Vieru din traduceri în letonă. În general, relația spirituală dintre Moldova și Letonia a cunoscut în anii ‘60-’70 ai secolului trecut cea mai sinceră și mai bună perioadă. Grigore Vieru a fost susținut de colegii săi din Letonia, care i-au publicat în limba letonă cartea *Cântec pentru bobul de strugure* (1968), într-o perioadă în care era oarecum marginalizat, cenzura fiind cu ochii pe el. Așa a intrat Vieru în circuitul literar de la Riga. Însuși Leons Briedis va recunoaște că apropierea sa de poetica lui Grigore Vieru s-a produs prin traduceri în letonă. „Îl simțeam ca pe fratele meu un pic mai mare, nu ca pe prieten, ci ca pe un frate mai mare”, afirmă el în interviul pe care, împreună cu soția sa, Maria Briede-Macovei, mi l-au acordat la Riga, în aprilie 2017, pentru emisiunea „Un pământ și două ceruri”, pe care o realizez la Radio România Chișinău. Pe Briedis și Vieru îi unea importanța pe care o acordau trecutului cultural, tradițiilor literare, înțelegând că destinul unui popor depinde de creativitatea de care acesta dă dovadă. Un popor creativ nu se neliniștește în privința dăinuirii sale. Iată de ce este importantă aprecierea la justa lor valoare a tradițiilor din care izvorăște cultura unui popor. Scriitorii șaizeciști aflau sursa de regenerare a literaturii inclusiv în tradițiile culturale, în literatura clasică. Din această categorie fac parte și Grigore Vieru, și Leons Briedis, care, în prefața volumului *Steaua de vineri*, pe care l-a tradus în

letonă afirmă: „Se spune că un poet ade-vărat știe cum să-și împace cuvântul cu sufletul și să posede harul cuvântului de suflet. Aceste cuvinte se referă din plin la creația poetului moldav Grigore Vieru, care nu numai creează cum trăiește, ci și trăiește cum creează” (*Piekdienas Zvaigzne* [Steaua de vineri], traducere de Leons Briedis, Riga, „Liesma”, 1988). „Împăcarea cuvântului cu sufletul” este, de fapt, o sursă inestimabilă din care se alimentează ambii poeți. De aici vine și starea de cântec sau, mai exact, capacitatea creativă, pe care aceasta o reflectă și pe care o menționează și Leons Briedis: „Cuvintele spuse de Grig îmi amintiseră de cântecul popular în care se spune: «Cu cât cânt cu-atâta sînt». Analogic există și în dainele noastre populare”. În acest moment îmi vine în minte o afirmație potrivit căreia o carte care este cunoscută cu sufletul face individul invulnerabil. Oare nu acesta era scopul nedeclarat, pe care își doreau scriitorii să-l atingă, eliberându-l pe omul simplu trecut prin prea multe nedreptăți, război, foamete, deportări, de fricile sale? Numai eliberat de fricile sale omul poate ajunge la conștiința de sine, la conștiința națională. Iată de ce pe acești doi mari poeți îi leagă lucrurile simple, de care este marcată veșnicia. Nevoia de apărare a valorilor din trecut se resimțea în mod deosebit în anii șaptezeci, ani de afirmare plenară a acestor scriitori: „Grig vorbea permanent despre lucruri vechi și cunoscute de când lumea și pământul; despre glie, moșie, patrie, mamă și veșnicie, susținea Leons Briedis. Sunt lucruri atât de simple și veșnice, dar care permanent cer să fie ocrotite și apărute”.

Într-un interviu, Grigore Vieru îl situa pe Leons Briedis în familia de spirit a minunaților, cum îi numea el, poeți letoni, de care se simțea legat sufletește, și din care făceau parte: Imants Ziedonis și Ojārs Vācietis, Māris Čaklais și Jānis Peters, Knuts Skujenieks și Imants Auziņš, Doina Avotina, Lija Brieda, Olga Lisovska. Atingerea de cuvânt ca de ceva sfânt („Când mă ating de cuvânt/ o scîlpire suspină/ în mine adânc”) îl plasează pe Leons Briedis în categoria celor pentru care arta cuvântului se înrudește cu sacralitatea, valoarea sufletescului primând. Anume în această zonă își dădeau întâlnire poeții din Basarabia anilor ‘60-’70 cu cei din țările baltice și, în mod special, cu cei din Letonia. Profund meditativă, cu un caracter pe alocuri gnostic, poezia lui Leons Briedis are la bază o explicație a vieții din perspectiva sentimentului de singurătate trăit de poet: „Viața nîcîcînd nu-ți explică/ viața

nîcîcînd nimic nu-ți explică/ nici chiar lucrurile cele mai explicate/ de parcă s-a născut din adîncuri de singurătate/ pentru a-ți adînci singurătățile tale/ de parcă singurătatea este/ mai veche decât lumea și viața/ de parcă s-ar fi născut/ înaintea lor” (*Silogismul singurătății*). Sau, în *Deziluzie*: „Dumnezeu nu mai spune nimic/ a renunțat la vorbe/ de dragul faptelor noastre/ (ah, ce progres ar fi fost/ dacă am fi înaintat numai prin vorbele lui!)”.

Viața, moartea, natura, iubirea, credința în Dumnezeu, toate acestea developează un crez al poetului, potrivit căruia a fi poet înseamnă a fi apărătorul unității de spirit a unui popor. Altminteri, istoria românilor basarabeni o privește anume din această perspectivă: „Limba, literatura, cultura, ca și istoria basarabenilor, ale moldovenilor în ansamblu, apoi ale muntenilor, oltenilor, transilvănenilor, bănățenilor etc. eu le văd ca pe un tot întreg, ca pe un fapt sau un fenomen indestructibil. Micile diferențe ce au existat (sau mai există, pe alocuri – am în vedere Republica Moldova, Nordul Bucovinei, Sudul Basarabiei ori Banatul Sârbesc) sunt totuși inerente, dar ele nu pot schimba esența, accentuata unitate a spiritului românesc în toate regiunile istorice populate de reprezentanții acestei națiuni. În plus, nici schimbările forțate, sub presiunea violentă a unor vecini sau străini agresivi și acaparatori nu pot anula spiritul românesc” (L. Briedis, *Din Maramureș cu secole în urmă a început unitatea românilor*, „Limba română”, 2009, nr.11-12). Este curios faptul că, la rândul său, Grigore Vieru va deveni apărătorul luptătorilor pentru emanciparea letonilor: în 1987 poezia *În limba ta*, tradusă în letonă de Imant Ziedonis, a devenit imnul neoficial al renașterii naționale din Letonia. Iată cum aprecia Leons Briedis situația aceasta: „Grig a devenit atunci eroul național al Letoniei!” Am putea spune și noi, la rândul-ne, fără a exagera, că pentru tot ce a făcut în numele emancipării românilor basarabeni Leons Briedis ar putea fi considerat un erou național al nostru.

De curând, Leons Briedis a plecat la stele. De acolo de sus el va continua să vegheze peisajul literelor letone, dar și al celor române, în care s-a simțit la el acasă, și, prin tot ce a creat, va continua să risipească noaptea inconștientului, confirmând menirea sa de poet, înțelegând la modul lui Lorca, a cărui afirmație o cita: „Cea mai tristă bucurie, aceea de a fi poet”.

Dumnezeu să-l odihnească în pace! Să-i fie amintirea luminoasă!

POEZIE

SILOGISMUL SINGURATAȚII

de LEONS BRIEDIS

LOC DE TRAI

De copil visam să locuiesc
pe inelul din Saturn
De tânăr voiam să locuiesc
în metropole ca în centrul lumii
La maturitate visam sa trăiesc
pe țărmul mării în cea mai mare solitudine
Și doar acum nu mai visez
ci trăiesc cu toate visele-n pace

PROFETUL

Un măslin și-a întins
ramurile de-argint
peste sclipirea unei mlaștini
din pustiu

SILOGISMUL SINGURĂTĂȚII

Viața nîcîcînd nu-ți explică
viața nîcîcînd nimic nu-ți explică
nici chiar lucrurile cele mai explicite
de parcă s-a născut din adîncuri de singurătate
pentru a-ți adînci singurătățile tale
de parcă singurătatea este
mai veche decât lumea și viața
de parcă s-ar fi născut
înainte lor

CITATUL LUI DUMNEZEU

Sunt, Doamne, citatul tău
care fie din haos
sau din greșeală
ai uitat de numele meu
lansîndu-mă-n lume
cu capul în jos,
sunt revoltat
iar tu îmi surăzi scuzîndu-te:
„Așa suntem noi –
îresponsabili de Om”

ÎNȚELEPCIUNE PRIMORDIALĂ

Sunt o filă ruptă
din veșnicie
pe acest tărîm
veșnic nearat, nesemănat,
necultivat de poezie

Patrie, moșie, împărăție de poezie
în care trăiesc tot mai adînc
împlîntat

Patrie, moșie, poezie
unde mă simt
în siguranță și statornicie
căci și eu, Doamne, sunt
o fila ruptă din veșnicie

DEZILUZIE

Dumnezeu nu mai spune nimic
a renunțat la vorbe
de dragul faptelor noastre

(ah, ce progres ar fi fost
dacă am fi înaintat numai prin vorbele lui!)

CUVINTELE

I
Am ajuns în cel mai singuratic punct
al singurătății mele
unde nici singurătatea
nu poate s-ajungă

II
Taci
și vei spune totul:
căci toți putea-vor vorbi
prin Tine cu Tine însuți

III
Ce fericire e
să-l ascuți
pe cel carele
ești Tu!

ÎNTUNERICUL ÎNTUNERICULUI

1.
A trăi înseamnă a improviza
Fără a atinge cu degetele
Clapa eternității.

2.
Noi ne-am risipit cîndva
Din mîneca largă a lui Dumnezeu:
Firimituri la masa de toate zilele a acestei lumi.

3.
În tăcere verdele
Sclipește pe deget:
Inelul meu de logodnă.

4.
Negură ușoară și străvezie:
Greutatea căruia o simte
Numai seninul.

5.
Sunt mai bătrîn ca ploaia,
Sunt mai tânăr ca lanul de grâu:
Este Calea de aur.

6.
Paparudele de pădure
Au înflorit, în sfârșit:
Sânzienele.

7.
Strigătul mut în noapte:
Fulgerul transparent
Sunt abisul sufletului meu.

8.
Înseninarea:
Sufletul invizibil al mării
Desenează fulgerul.

9.
Lumina se repetă mereu
Doar întunericul
Își schimbă veșnic esența.

10.
Nu-i nici o oglindă,
Ci doar o toamnă
Cu chipul și imaginea mea.

11.
Cocorul
Rămas de stol
E ultimul Isus din astă toamnă.

12.
Odată în veșnicie
Chiar și muntele se înălță pe aripi
Ca o pasăre călătoare.

13.
Esența e oaspetele
Care ne părăsește
Înainte de începutul ospățului.

14.
Nu-ți chinui memoria
Întrebîndu-te la nesfârșit:
Cînd v-ați văzut ultima oară?

15.
Trăiesc dincolo de hotarele acestei vieți
Și dincolo de hotarele eternității mele.
Fie ce va fi, sunt oricum în străinătate!

16.
Vîntul ca un drumeț rătăcit
Bate la ușa casei mele
Iar eu nu am nici o coajă de pâine.

17.

Presar mărgăritare la porci.
I-am îngrășat atât de tare încât
I-am prefăcut în profeți.

18.

Nici o rugăciune
Nu se poate apleca
Mai jos decât pământul.

19.

Prea dureroasă este întoarcerea în Patria mea
De parcă aş sosi la propriile mele funeralii,
La care n-am fost nici măcar invitat.

20.

Patrie: din osemintele strămoşilor înălţată
Este mereu prea largă
Şi prea strâmtă totodată.

21.

A fi mai puternic decât sinele tău:
Iată măreţia înţelepciunii
Socratice.

TERȚINE PENTRU MARIA

I. Trei suspine

Din inima mea ies trei suspine, trei ființe,
Rătăcind zadarnic prin cercurile mele.
Disperarea le-a împăienjenit ochii cu întuneric.

Mă despart de suspine c-un gest ușor al mâinii
Și buzele îmi fâlfâie ca o pânză albă în vânt.
Poate că în zădar mă chinui.

În fața mea e doar un perete subțire
Ca sticla, ca suflarea, ca roua în zorii zilei,
Ca o adiere de odolean.

Ca femeia cu talpa goală pe lama cuțitului.

II. Clipa cea roșie

Atât de roșie e clipa ce mă răscoli-n adânc.
Eu capu-mi plec ingenunchind în fața ta
Ca îngerul ce-a coborât din cer, îndrăgostit de tine.

Stau înmărmurit, scrutând cu privirea
Fața ta cu iz de tămâie,
Cu palma mângâi chipul tău fumegând.

Într-o clipă totul a înmărmurit
Și văd peste tot sclipirea ta albă.
În fața ta, ingenuncheat, mă purific.

Ca îngerul ce-a coborât din cer, îndrăgostit de tine.

III. Frumos, frumos e acest sărut

Frumos, frumos e acest sărut cu care-mi atinsei fruntea.
El îmi va fi toată viața o rană adâncă.
Nicăând nu mă voi putea ridica mai sus de acest sărut.

Chiar și atunci când aripile m-ar ridica
În înaltul cerului, orbindu-mi inima
Și toată lumea mi-ar aparține...

Chiar dacă aş fi știut toate acestea,
Nu m-aş fi înălțat că mi-e dor de stele,
Ci că nu-mi doresc nimic mai înălțător.

Frumos, frumos e sărutul tău, care-mi atinsei fruntea.

IV. Din purpură albă

Din purpură albă erai astă-noapte.
Fremătai verde ca bradul, tumultuos ca valul
La care doream să ajung.

Acolo sus, pe treptele pe care urcam
Ne-a cotropit fragedul plod
Fumegând printre făclii însingurate.

Cu licărul valului îți atingeam chipul
Pe care îl duceai ridicându-l în înalt
Cu fiorul feței tale gingașe și-nsingurate.

Și eram atât de fericit că ești pe lume.

V. Nimbul

Ca nimbul înconjur creștetul tău
Ca să poți lumina în veci și să devii
Oricărui muritor un har.

Lasă veșmintele tale aurite și viu colorate
Lasă veșmintele tare aurite și viu colorate
Să lunece în valuri liniștite prin faldurile hainei tale.

Chiar și cei cu mâinile încleștate în cătușe
Vor înflori pe-o clipă în flori ce-n veci nu se vor ofili,
Și nu vor mai simți nimic, nicio durere.

Și lor și mie și nouă tuturor trimite-ne iertarea ta.

VI. Tu nu vei muri niciodată

Tu nu vei muri niciodată, în versurile acestea
va rămânea
Un fior, o geană, o şuviță din părul tău unduos
După care lumea va putea să-ți înfiripe chipul.

Iartă-mă că nu ți-am cioplit chipul în piatră:
Mâna mea era nepricepută,
Eram preaplin de tine.

Tu n-ai ieșit ca perla din scoică,
Iar eu, năucit de fericire,
O mângâiam cu suflarea-mi caldă.

Mi-a fost de-ajuns că te vedeam și te simțeam.

VII. De mine-mi este frică

Cum aş putea să te țin lângă mine,
Căci ești mai liberă ca pasărea în zbor.
Sau poate să mă țin chiar eu de tine?

Și cum să-mi explic că ulciorul
din care setea ne-o potoleam are fisură?
De tine sunt sigur, de mine mi-e frică.

Nimic nu surprind pe fața ta din ce-mi apaține.
Nu respir de teamă să nu dispară
Cea după care tânjisem atâta.

În zădar nu respir – nimic nu se mai poate schimba.

VIII. Îți rămâne totul

Îți rămâne tot din ceea ce sunt.
Verde, nespus de verde va fi lunca din geam
Scăldată nopți de-a rândul de ploi.

O bucurie neașteptată, curată ca chihlimbarul
Pe fața ta se revărsa luminoasă.
Vei tresări învăluită de aerul viu.

Ușor cu degetele voi atinge
Acel adânc deschis spre tine ca o rană,
Stărnind în zbor stoluri de păsări.

Iar eu voi fi înghețat ca o stană de piatră.

IX. Rodul

Sunt mai mut ca luna-n toamnă.
Îți vine deodată să strigi și fața să ți-o ascunzi,
Dar vântu-mi acoperă gura cu spuza cenușii.

Te temi să nu mă duc prea departe,
Dincolo de lumina din mine, pe care tu ai zărit-o

Și pe care o revărsam peste tine cu dărnicie.

Din ce în ce mai fierbinte și nerăbdător,
Cu mii de brațe mă acuprinzi
Ca steaua ce-a răsărit printre nori.

Un singur rod și acela putrezește sus în pom.

X. De ce-aș fi trist

De ce-aș fi trist? Că ruginesc cătușele de aur,
Că putrezesc spânzurătorile de jad,
Că spada-ți se preface în mătură de pai?

Acum mă amenință orice arțar
Și orice mesteacăn mă rănește de moarte.
Cu ce m-ar mai putea amenința brațul tău?

În mijlocul acestei polifonii în trepte,
Ești mirată că privirea-mi supusă și blajină
Îți întoarce toate săgețile.

De ce-aș fi trist? De ce-aș fi trist? Și totuși...

XI. Numele tău

Mi-e teamă să rostesc numele tău.
Să rămână albă și pură strălucirea lui,
Pe care o respir din toată ființa.

Ca pulberea de aur când vine răsăritul,
Ca glasul păsării pierdută-n zarea fumurie
Prin zorii zilei care se strecoară.

Lângă tine devin și roșu, și palid.
Suflarea mi se întretaie
Ca de la aroma florilor din luncă.

De numele tău casa îmi este preaplină.

XII. Cum te-aș înțelege

Cum te-aș înțelege, cum ți-aș spune
Ce mi s-a adunat în tâmples?
Eu trec ca năucit de fumul des.

Îți mulțumesc că mă ierți și mă-nțelegi,
Că-n fiecare clipă mă tratezi cu atâta grijă...
Ce-am semănat, aceea culeg.

Ar trebui să te accept și să te prețuiesc.
Ar trebui să-ngenunchez în fața ta.
Restu-i dincolo de zarea albastră.

Restul e tot ce mi-aș dori mai mult.

XIII. Drumețul singuratic

Trăiesc cu speranța că mă vei încălzi iarna
Și vara mă vei răcori ca izvorul,
Și cu vorbe gingașe îmi vei turna tărie-n vine.

De aceea poate dorințelor oarbe
Încerc să le ridic înalte poduri.
Nesecate-mi sunt multele doruri.

De la tine și prin tine sorb
Clipa ca un pește licărind în apa-nspumată.
Clipa se oprește deschizând o cărare-n umbră de tei.

Și eu sunt singurul drumeț al ei.

**Traducere din limba letonă
de Maria BRIEDE-MACOVEI**

SCENE EROTICE ÎN PROZA CONTEMPORANĂ (II)

de MIRCEA V. CIOBANU

Multă teorie și multe exemple în această carte*, dar toate pot fi ușor reduse la câteva modele. În primul rând, este esențial de a înțelege dacă există cu adevărat o distincție dintre dragoste/ amor și erotism, sexualitate/ sex și senzualitate/ senzorialitate, dintre spiritual și corporal, dintre erotică și pornografie etc. Mi s-a părut într-un moment că toate hotarele sunt aruncate în aer de o diversionistă ca Doina Postolache, cu o replică dată *filosofilor și filologilor gravi*, care se ocupă de taxonomii, de nuanțe etice și estetice. Eroinei romanului ei medicii i-au prescris *vicii* (sic!), ca tratament: canabis pentru nu știu care dureri, sex pentru altele și cafea plus vin contra hipotensiunii. Iată deci și formula simplă, care anulează (sau îmbină) toate nuanțele: sexul (cel care, arhetipal, ne leagă de marile zeități și de forțele primordiale) este viață. Dragostea, erotismul, sensibilitatea, sexualitatea etc. se atașează firesc, complementar nuanțat, semi-tonal (ca niște bemoli-diezi), sinonimic, nu detașându-se de adevăr, pudic și eufemistic. Ipocrit, adică.

Dar atitudinea poate cea mai sinceră (de data asta a autoarei eseului), neinfluențată de nicio autoritate, față de acest subiect (adevărat, delicat) și față de abordarea lui o regăsim cel mai bine în analiza pasională a scenariului erotic expus în *Moș Nechifor Coțcariul*: calea examenului etic, a judecății de pe principiile moralității tradiționale e una falsă (vom ajunge mai jos la exemplele de rigoare). Un exercițiu estetic, precum este un roman, trebuie judecat pe criterii estetice. Consecutiv, jocurile donjuanești ale lui moș Nechifor trebuie apreciate după eficiența lor, nu altfel. Sunt de acord cu autoarea când face o conexiune cu *Decameronul* lui Boccaccio, avem aici și plăcerea povestitului, dar și sfidarea moralei ipocrite. Numai că dacă *Decameronul* devine operă de referință, eseista ar fi putut apela și la exemple mai... sfidătoare. Perfect încadrată în paradigma Boccaccio e postuma *Povestea lui Ionică cel Prost*. O farsă pe care unui necunosător al operei renesanțistului italian o poți da drept secvență din *Decameronul*.

Dintr-o previzibilă precauție, autoarea, luându-și niște buni aliați pe potrița aventurii sale (de la Platon și Aurel Codoban la Mihaela Ursa și Andrei Țurcanu) încearcă să facă o disecție etică a fenomenului studiat și să se preocupe de aspectele „pozitive” ale erosului. Or problema e alta: nu e vorba de ce este moral: dragostea sau pornografia, sentimentalul sau corporalul, erotismul sau sexualitatea etc. Contează aspectele care au eficiență literară și impact la lectură. Corpul, atât de necesar

demersului autoarei în acest periplu, zic corpul narațiunii, singurul real și distinct este discursul. El, unicul, are și capacitatea de seducție, și capacitatea de procreare.

Părțile bune ale cărții nu sunt cele excesiv de docte, ci dimpotrivă, acelea în care autoarea se lasă purtată de valurile imprevizibile și periculoase ale jocului erotic, hedonist, senzual, pasional, emoțional, primul dintre ele fiind chiar discursul ludic al literaturii. În registrul emoțional al întregii întreprinderi (cercetare – teză – eseu), cuvântul-cheie (recte: *cuvântul de acces*) este *fascinație*. Totul începe de la fascinația autoarei în fața studiului Mihaelei Ursa, dar și – ca pas următor – în fața referințelor sugerate de autoarea cărții. Această plimbare „din link în link” descoperă o pleiadă întreagă de obsedați erotici: Platon, Barthes, Bataille, Baudrillard, Denis de Rougemont, Simone de Beauvoir, Pascal Bruckner, Deleuze, Eco, Foucault, Freud, Huizinga, Kierkegaard, Kristeva, dar și erotomani autohtoni: Mircea Eliade, Gabriel Liiceanu, Aurel Codoban, Liviu Antonesei, Adriana Babeți, Bogdan Crețu, Gheorghe Crăciun, Nicolae Leahu (criticii și teoreticienii, nu doar ficționarii). L-am găsit aici (la „teoreticieni”!) și pe Ovidiu (da, cu *Heroide*, cu *Amoruri*, cu *Arta iubirii* – deci cu toate „sfaturile practice”), adevărat, la litera „N”, codificat cu porecla sa „Năsosul” (adică: Naso P.O.)

Va urma un deliciu aparte, un exercițiu de voyeurism al autoarei eseului prin secvențele erotice ale literaturii române. În fine, cu aceeași plăcere (a cita) N.C. încearcă să se mențină în albia aceluiași discurs al delectării, în bazinul propriului eseu: „Partenera personajului este o Lolită cu o deosebită înzestrare sexuală. Prin oglinda deformată a ideologiei comuniste, moralitatea Marceliei este de neconceput, dar prin optica unei morale a corpului erotizat – este superioară tuturor ștabilor din biroul alăturat. Fata «nu era atât de patriotă ca alte tipe», dar iubea cinstit sexul. E autentică, în sensul în care-și trăiește poftele și dorințele fără prejudecăți mistificatoare și fără a le truca. Pofta ei de sex este, afirmă naratorul (Constantin Cheianu, nota mea – mvc) cu o notă de umor, marca destinului ei, care a aruncat-o «într-o lume frigidă, plină de prejudecăți și invidie, gata să-i numere toate orgasmele și să-i dea câte un an de pușcărie pentru fiecare. Cum, cu asemenea temperament și destin, să nu ajungi să faci sex la Uniunea Teatrală și la Ministerul Culturii?! Aș fi înțeles-o perfect dacă alegea să practice amorul chiar și la Consiliul Europei!»”.

Nina Corcinschi prin asta se deosebește de alți critici de la Chișinău: ea pornește

de obicei de la textul literar pe care îl comentează și de la impresiile pe care i le produce acest text. Teoriile vin după, ele furnizează limbajul și sistemul discursului, nu sunt grila care se aplică brutal, forțând textul să încapă în acest pat al lui Procust. Or, fiec text original (care merită atenția unui exeget) este un mutant, o deviere de la normă (altfel nu ar avea niciun haz) și, în acest sens, el anticipă (nu succedă) teoria. Consecutiv, poți să-i reproșezi comentatoarei unele improvizații prea libere și, eventual, ignorarea sistemului deja existent (criticul inteligent dar cu mari restanțe la cunoașterea sistemului descoperă în fiecare zi roata), dar nu îi poți reproșa sinceritatea și pasiunea lecturii.

În această carte însă, autoarea se simte obligată să aplice mai întâi grila sistemului și apoi să îngheșue operele literare în aceste rame, deși nu sunt cele mai maleabile texte. Dimpotrivă, multe dintre ele sfidează conștient normele (morale, politice, literare). Și atunci sistemul scârțâie și construcția se clatină. Dar pe segmente separate plăcerea lecturii autoarei și plăcerea scriiturii înviorază și pigmentează secvențele în lumini și culori autonome.

Pe panoul demonstrativ al teoriei autoarea încearcă – tot atât de imperial, nesățios, acaparator, ca și în devorarea textelor cu tentă erotică – să cuprindă totul. De aici câteva inconsecvențe de structură, amestecând o tentativă de distribuie „geografică”, apoi una diacronică, în fine una tipologică. Titlul (*Narațiuni ale erosului*) ne duce gândul spre toată literatura lumii, dar după primele două capitole, „teoretice”, urmează o retragere nu doar în literatura română, ci în Basarabia, privită separat (capitolul *Retorici ale erosului în labirintul Basarabiei*). Deși basarabenii nu își epuizează prezența aici, ei vor fi citați, citați și comentați, ei vor alcătui paragrafe și capitole și în restul cărții, unde e vorba de literatura română în ansamblu, astfel încât capitolul numit mai sus e un detaliu bizar în sistem. Capitolul II și Capitolul VIII (ultimul), intitulate „Erosul și erotismul în postmodernitate”, respectiv „Deconstrucția erosului: ficțiuni postmoderne”, trimit la un sistem diacronic, al succesiunilor cronologice, dar cartea nu e construită – totuși – metodic pe acest principiu.

Cea mai mare parte a ei (flancată cumva jenant de Basarabia „geografică” și de postmodernismul „istoric” din final) este, totuși, adunată pe criteriul tipologiilor, ceea ce sugerează o așezare-structurare a materiei mai curând pe acest fundament. Ar fi fost mai unitar, mai consecvent și ar fi permis o mai mare libertate de ar fi fost *[doar]* așa. În fine, nu contează atât

***NINA CORCINSCHI
NARAȚIUNI ALE EROSULUI
CHIȘINĂU
CARTIER, 2019**

de mult care criteriu ar fi fost aplicat – oricare dintre ele ar fi sugerat ipostaze relevante – dar când acest criteriu unic există, sistemul funcționează. Când toate sunt cumva amestecate însă, miza cărții devine... fiecare secvență, luată separat. Un soi de fragmentarism rebel, viril, în interiorul unei scheme sterile.

Cititorul inocent se poate rătăci în această pădure a narațiunilor erotice nestructurate, dar cititorul competent va putea ignora toată carcasa și se va retrage împreună cu autoarea în intimitatea fiecărui caz separat. Aici ar avea parte de delectări oferite de perversiunile textuale, speciale pentru fiecare caz.

Nu doar incursiunile pe texte concrete pot fi interesante, ci și unele capitole întregi. Tipologia personajelor e un compartiment suficient sieși. Poți să faci o carte doar cu acest subiect. Dar, bineînțeles, cu o structurare riguroasă și cu exemplificarea tot atât de riguroasă, ca să nu fie teorie pură indiferentă la texte și texte indiferente la clasificări. Capitolul despre personaje, după o trecere în revistă a câtorva tipuri (seducătorul versus îndrăgostitul pentru bărbați sau sfânta și păcătoasa pentru femei, dar cu variante mai vii, mai reale, cum ar fi femeia fatală, d.e.), se oprește la câteva modele românești. Un predecesor al seducătorului ar fi moș Nechifor din nuvela lui Creangă. Tiparul absolut, seducătorul perfect. Modelul se va regăsi (exact în această dimensiune a seducătorului cinic) în romanul lui Nicolae Breban. Leontina lui Gheorghe Crăciun din *Puppa rusa* ar fi modelul femeii fatale; Doina Postolache ar oferi modelul curtezanelor

și al nimfomanelor, iar Alexandru Robot, în *Music-hall* povestește o relație erotică arhetipală, cea de mamă-fiu, un model freudian-oedipian, doar că în lipsa tatălui.

Dacă asta ar fi fost tema lucrării (tipologia personajelor erotice), aici se cereau aduși eroi din alte capitole: vreo sfântă din nuvelele lui Druță, un Casanova altruist (cel puțin în intenții, pentru că în consecință e un vorace Don Juan) din *Ultima amantă a lui Cioran* a lui C. Cheianu, un multifuncțional Don Juan din *Țesut viu* de Em. Galaicu-Păun, un altul din *Singur în fața dragostei*, cinic și misogin (la începutul romanului), ajungând în final un Tristan îndrăgostit și sentimental; niște indefinibili, sub aspect erotic-tipologic, personaje ale lui Paul Goma etc. Apropo, cazurile personajelor din romanele lui Em. Galaicu-Păun, Aureliu Busuioc sau Gheorghe Crăciun ne demonstrează că tipologiile sunt fie convenționale, fie dinamice și vulnerabile tipologic, niciun personaj (ne-) potrivindu-se perfect clasamentului. Ce să mai vorbim de alții, dacă, strict freudian (respectiv: strict literar, ca tip) nici Oedip nu suferea de „complexul lui Oedip”.

Dar varianta cu tipologia personajelor oricum ar fi fost interesantă. Ea, cel puțin, ar fi permis o incursiune mai aplicată în textele literare și o lărgire a paletelor (adăugând aici, d.e., *Rusoaica* lui Gib Mihăiescu sau *Ultima noapte...* a lui Camil Petrescu). Cu condiția, bineînțeles, că tipologiile ar fi fost construite neapărat numai după trecerea în revistă a contingentului disponibil în literatura română, contabilizând specificul fiecărui text în parte.

Mult mai lejeră, desigur, ar fi fost o construcție diacronică. Una urmărind tipologia discursului erotic în proza românească romantică, apoi realistă, avangardistă, modernistă, proletcultistă (realist-socialistă), neomodernistă, postmodernistă, apoi: minimalistă, post-realistă... etc. Succesiunea cronologică ar fi impus ordinea sa și micile sale revelații, fără conflicte tipologice majore.

Iar pe modelele teoriilor naratologice contemporane, evitând tipologiile (sociale, totuși, mai mult decât literare) ale eroilor narațiunilor erotice, s-ar fi putut încerca o analiză a discursului și a construcțiilor românești exclusiv din punct de vedere al literarității. Adică, după vorba mai veche a teoriilor noi, la lectura (critică, istorică, analitică etc.) a unui text, nu atât ne-ar fi interesat ce i se întâmplă personajului (o funcție e textului), cât ce *i se întâmplă narațiunii*, discursului, romanului/nuvelei în acest loc sau în altul. Dar e numai o propunere. Pentru că discursul erotic (N.C. îl recomandă în lista bibliografică pe Barthes, nu și *Fragmente dintr-un discurs îndrăgostit*) este adevăratul obiect al cercetării în acest punct al întâlnirii literaturii cu erosul.

Exemplul cel mai bun pentru un asemenea scenariu este chiar secvența cea mai savuroasă din carte: povestea Ninei Corcinschi despre narațiunea lui Creangă, cel care relatează aventurile lui Nechifor Coțcariul. Arta care o fascinează (și o subjugă, o seduce, o cucerește, o topește) e cea a limbajului. O fascinează discursul lui Creangă și strategiile erotice ale protagonistului. Și autoarea eseului nu doar se lasă sedusă (da, precum Malca, personajul nuvelei, se lasă cucerită de vorbele mucalitului Don Juna autohton), ci se angajează în acest joc al voluptăților verbale, acceptă jocul erotic și își propune

propriile strategii și mișcări de seducție, aplicând limbajul ludic (seducător, deci) într-o exegeză „gravă”: „Scenariul seducției o aduce în scenă pe tânăra noră a lui Ștrul, pe Malca, care trebuie se/dusă până la Piatra Neamț, la tânărul și, am adăuga, neexperimentatul ei soț. [...] Văzându-l pe moș Nechifor, Malca se îmbujorează. Naratorul punându-și cu viclenie masca naivității, într-un perfect travesti comic, «crede» că jocul sângelui vizibil pe fața femeii e «din pricina plânsului» pricinuit de despărțirea de iubirii ei socri (pe care-i cunoaște de doar două săptămâni). Socrul îl roagă pe harabagiu să fie cu băgare de seamă să nu-i «prăvale» nora. Ștrul, «inocenta victimă colaterală», cum îl numește Ion Pecie, face parte din joc. De fapt, nu e nici «victimă» și nici «inocentă». Aruncând replica cu prăvăleala (prăvălitul, nu? – mvc), ca om cu experiența vieții, el admite posibilitatea acesteia. Câte nu se pot întâmpla la drum! [...] Or, regimul narativ al nuvelei, construit pe palierul imaginarului, invocă registrul ipotetic al lui «ce-ar fi dacă...». Ion Creangă pornește de la realitate pentru a construi un perfect scenariu de seducție, care se supune doar rigorilor estetice, nu și celor etice”. Reținem această referință a autoarei eseului la estetic, care constituie o pledoarie pentru „autonomia esteticului”, în special în contextul temei pe care o discutăm.

Atenția maximă e pe „scenariu” și pe discurs: „Revenind la moș Nechifor (spune eseista, focalizându-se pe nuanțele discursului adică pe tot ce este literatură pură, inclusiv, în «scenariile» unui eventual personaj viu, pe nume Nechifor, zis Coțcariul) replica lui de mare subtilitate descoperă un efervescent joc de nuanțe. [...] Odată pactul inițierii erotice încheiat, harabagiu și Malca pornesc la drum. În continuare, vorbirea în childuri, insinuarea, calomnierea devin strategii retorice de cucerire. Efectul comic rezidă tocmai în spusa în doi peri pentru a păstra dorința dincolo de vulgaritate, în zona securizată a decenței, a cutumei, a cuminenței de ochii lumii”.

În fine – pe același spațiu al literarului, ziceam, discursul lui Nechifor e o prelungire a discursului lui Creangă, precum și mesajul autoarei eseului despre narațiunile erosului (care își spune propria poveste despre cele întâmplate, propriul film erotic) este o continuare a primelor două, în același ritm, în aceeași plăcere a spunerii: „Pentru a susține întregul edificiu al seducției,

drumul este plin de felurite obstacole. Căruța, pentru care harabagiu se jura că e sigură, devine din ce în ce mai șubredă, întrezărindu-se «primejdia» de a rămâne peste noapte în pădure. Jocul erotic aduce cu sine și ingredientul prudenței, ultima rețută a rezistenței feminine. Oare ce-a zice bărbatul? – se întreabă Malca. Strategia se susține pe aceleași proptele ale candorii (mimate): o căruță strică în fapt de noapte este argumentul obiectiv că soțul nu va avea ce obiecta. Astfel, «accidentul» apare ca un argument de moralitate, dar și ca o dezlegare pentru derularea cu succes a scenariului seducției”.

În fine, dacă aș alege ceva (având la dispoziție tot ce a adunat autoarea în carte), ca subiect interesant, „disertabil”, și, pe de o parte, prezentând un obiect de studiu unitar, cu o carcasă solidă și cu o structură integră, iar pe de altă parte având suficiente resurse pentru studiu și pentru revelații, eu aș alege nu toată pestrița paletă de „opere literare erotice” din literatura română, ci m-aș opri, d.e., la Gheorghe Crăciun sau, încă mai bine, la Emilian Galaicu-Păun. Nu-i o problemă dacă îi iei ca model pe Nicolae Breban sau pe Ion Druță. Dar *Țesut viu*. 10 x 10, un *metaroman*, inspirat și influențat de o întreagă bibliotecă și deschizând la rândul său ușile multor biblioteci, ar fi modelul perfect.

Recitindu-ne romanul, Nina Corcinschi își construiește discursul pe o carcasă analitică, având în vedere întreaga structură a romanului, nu doar subiectul care o interesează: „Deși capitolele sunt organizate aleatoriu, conectate în versiunea «Matrix» (mențiunea autorului), *Summary [dressed]*, care deschide cartea, e chiar primul capitol cu care ar fi recomandat să debuteze lectura. Acesta este un *mise en abyme*, care încifrează codurile de scriitură, multiplică mesajele și sugerează câteva piste de lectură. [...] Autorul, adică Scriptorul, purtătorul de mesaje livrești, desfășoară o polemică implicită cu «părintele» său Roland Barthes, păstrându-și dubla sa înzestrare cu substanță livrescă, deopotrivă cu cea biologică, existențială. Pătrunde corporal și mental în text pentru a urmări simultan cum se produce textul său, cum e receptat și cum funcționează. Procedul, răspândit printre scriitorii postmoderniști, este narcisist și autoreflexiv, fără a pierde însă contactul cu cititorul”.

„Erotismul” romanului înseamnă, în primul rând, erotismul scriiturii, al con-

strucției literare: „Metatextual și polimorf, autorul își testează capacitatea de seducție a scriiturii sale. [...] Textul, prin autocitarea unui fragment de la sfârșitul cărții la început, se convertește în autotext viu, corp de hârtie ce lunecă de la un punct la altul al narațiunii, la un moment dat reușind și acrobații performante (foile întoarse în sus). Granița dintre viață și literatură e pierdută, autorul și cititoarea parcurg distanțe tur-retur din lumile posibile în cele reale, reincarnările narative se derulează fără impedimente”.

Jocul erotic e aici, e total, implicând deopotrivă viață și literatură, senzație și text: „Autorul îi dă cititoarei să citească un fragment chiar din *Țesut viu*. 10 x 10, o scenă erotică dintre două personaje, care se va regăsi la sfârșitul cărții. Care este miza acestei strategii în planul semnificațiilor romanului? Miza provine din efectele literaturii de plăcere. Autorul dorește să seducă nu doar prin cuvântul rostit, dar și prin cel scris. Și nu orice cuvânt scris, dar cel producător de senzații erotice. Lectura femeii se urmărește a fi una de plăcere, potențată de fluidele erotice care circulă între ei doi și în care emoția vie, reală a cititoarei se contopește cu emoția literaturizată a personajelor prinse într-un incins joc sexual”.

În aceeași cheie, în cazul în care autorul *Țesutului viu* ar fi protagonistul unic al exegezei, toți ceilalți autori și toate celelalte personaje servind de anturaj contextual, după caz, merită disociați în mod deosebit limbajul discursului erotic al lui Em. G.-P., punerea în relație a textelor sale de diferit gen, jocurile culturale și cele senzuale, teoretizările abstracte și jocurile corpurilor, „corporalitatea” textului și interferențele livrești – toate numai bune de servit pe masa unui cititor și cercetător pasional, sensibil și senzual, receptiv și dornic de senzații, de revelații. Or, tocmai disocierile pe texte surprinzătoare oferă partea rezistentă a cărții. În pofida proiectului, greoi, lax, lăbărtat, de nestăpănit. Și grav, uneori, deși lejeritatea și naturalețea este condiția *sine qua non* al unui op de acest gen. Mă gândesc acum la eseu ca specie literară, dar și la tema anunțată de autoare.

Dar nu e decât o propunere, poate pentru viitor. Pentru varianta actuală aș propune doar ușoara modificare a titlului. Înlocuirea lui cu titlul acestor note, pe care le încheiem aici, pentru că am lungit vorba, chiar dacă ar mai fi multe de spus...

NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

NICOLAE POJOGA ALBUM DE RĂZBOI | WAR ALBUM

EDIȚIE BILINGVĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ ȘI ENGLEZĂ

COLECȚIA CARTIER C **ART** IER

„Volumul cuprinde 96 de fotografii privind conflictul armat de pe Nistru (martie – iunie 1992), semnate de jurnalistul Nicolae Pojoga. Imaginile reprezintă o parte din mulțimea de fotografii care au figurat la timpul respectiv în presa locală și cea de peste hotarele Republicii Moldova. Albumul de război acoperă doar parțial evenimentele dramatice care au avut loc atât în zona de conflict, cât și în alte locuri-cheie legate, într-un fel sau altul, de narativul pseudocronologic al expunerii. Din anumite motive, fotografiile sunt însoțite de un text minimal, însumând doar locul și data evenimentului, altele fiind restabilite după copii din ziare.”

CUM AM DEVENIT COMSOMOLIST

de ANATOL MORARU

Elecție de matematică în clasa a X-a „A” și au mai rămas cinci minute până la recreație. Lidia Dmitrievna Coptu, învățătoarea de matematică, tot ea și diriginta clasei noastre, ne anunță că mâine toată clasa trebuie să fie la ora 8 dimineața la gară: fetele în fuste negre și bluzițe albe și băieții în pantaloni negri și cămăși albe. „Va fi o mare sărbătoare pentru voi. La Fălești veți fi primiți în comsomol”, a precizat Lidia Dmitrievna râsuflând greu, ca o tuberculoasă. Colegii au început să-și strângă cărțile și caietele prin genți. Matematica era ultima lecție din acea zi de 12 octombrie.

– Toți trebuie să meargă? am ținut să știu.

– Toți ca unul și nu cumva să lipsească cineva.

– Și Blișceac și Cristache, Lidia Dmitrievna?

– Da, și Blișceac și Cristache. Da ce-i cu întrebările astea prostesti, Țăranu?

– Păi, nu dumneavoastră ne-ați spus că pot deveni comsomoliști doar elevii cu rezultate bune la învățătură, disciplinați, care participă la toate activitățile organizate în școală?

– Țăranu, nu mă enerva, te rog. Și așa mă doare capul de voi toți.

– Atunci eu nu vin mâine la tren, i-am zis.

În clasă s-a făcut dintr-odată o liniște de casă părăsită. Elevii care se ridicaseră din bănci s-au așezat din nou, iar Moscaliuc, Cernei și Andrieș s-au oprit lângă ușă. Lenuța Belaia a întors capul ei frumos și s-a uitat într-un anume fel la mine.

– Ce mai înseamnă și asta, Țăranu, cum de îndrăznești? V-am spus de vreo zece ori că să devii comsomolist e o onoare pentru orice tânăr din Uniunea Sovietică. Încearcă numai să nu mergi mâine la Fălești. Ce v-ați oprit toți ca niște măgari la trecătoare. Mergeți acasă, citiți bine încă o dată *Ustavul* UTCL și călcați-vă hainele, ca să nu tragă direcția școlii cu obrazul.

De Lionea Blișceac nu mă temeam, pentru că, deși înalt și zdravăn ca un edecar de pe Volga, pe de altă parte, crescuse într-o familie cu trei surori și era ca ele. Apoi, nu se lipea învățătura de el nicidecum și învățătorii au renunțat să-l facă multilateral dezvoltat, sugerându-i să devină tractorist și Blișceac n-avea nimic împotrivă. Mă temeam însă de Valera Cristache, poreclit Lupoi, un tip rotofei, cu fund de femeie coaptă la nici 17 ani, spurcat la apucături și care avea doi verișori, frați gemeni, răi de tot. Frații Zaiat băteau cu martori pe oricine credeau ei

că trebuie. Cum casa gemenilor era chiar lângă școala medie din Măgureanca, execuțiile publice nu întârziu.

Disidența mea spontană era o reacție la cuvântările Lidiei Dmitrievna, care transformase orele de matematică în lecții despre prevederile *Ustavului* Uniunii Tineretului Comunist-Leninist din URSS și despre importanța accederii în rândurile comsomolului, rezervă de nădejde a Partidului Comunist. *Nu poți să reușești în viață dacă nu ești comsomolist*, concluziona de fiecare dată diriginta. Nu-i vorbă, nu ne spunea dumneaei ceva nou, despre rolul comsomolului vorbeau ziarele și radiourile și televiziunile sovietice, dar în acest caz era vorba totuși de cineva care ne preda matematica din clasa a V-a și toți atâția ani ne era și dirigintă, a doua mamă, cum ar fi. În cele trei săptămâni de instrucție, Lidia Dmitrievna a precizat de câteva ori, cu gura ei largă cu dinți rari, că cei care învață rău și nu sunt disciplinați nu vor fi acceptați. Acum înțeleg ca a vrut să-i mobilizeze pe toți, dar atunci m-am bucurat de iminența selecției, or, eu făceam parte din casta celor zece elevi exemplari din clasa a X-a „A”.

A trebuit să ies pe ușa din spate a sălii de sport, pentru că în fața intrării centrale mă așteptau nerăbdători Cristache și verișorii lui și eu chiar nu voiam să mă umple de sânge și vânătași.

Am sărit gardul școlii, am luat-o pe lângă uscătoria de tutun a colhozului, apoi prin *osaiba* noastră, cum se numea terenul cu o mică vie pe care-l dăduse *selsovetul* părinților pe lângă cei 16 ari de lângă casă, după asta pe lângă biserică, am trecut puntea de peste râpă și am ajuns teafăr acasă. Mama dezbrăca de pene o găină ce-și rupsesese un picior, ca să facă o zeamă pentru deseară. Mi-a zis să-mi prăjesc ouă cu jumări. Însă curajul meu neașteptat îmi speriasse foamea. Mi-am schimbat hainele, am ieșit din casă, am băut o cană de apă în bucătăria de vară, am intrat înapoi, m-am așezat pe canapea, dar gândul că toate puterile tinere pot să devină comsomoliști nu-mi dădea pace și am ieșit din nou. Văzând că umblu ca o curcă chioară, mama mi-a zis să sap în grădină locul unde au fost cartofii, ca să poată pune usturoiul. Săpam cu greu, în august și septembrie au fost puține ploi.

Nu știu de ce mi se părea că și ceilalți nouă colegi aproape eminentei mă vor sprijini în dreptatea mea, întrucât nici ei nu meritau să fie în aceeași organizație cu Blișceac și Cristache, dar și pentru că astfel se poate murdări o idee albă. Pe de

altă parte, eram elev în clasă absolventă, voiam să devin jurnalist, iar de Lidia Dmitrievna depindea nu numai nota la matematică din atestat, dar și conținutul caracterizării.

Interesant, mi-am zis, de ce oare diriginta nu i-a pus popreliste lui Petrică Cojocar, cel mai bun din clasă la engleză și campion al școlii la trântă, dar care era terfelit cu orice ocazie, tatăl său fiind staroste la biserică.

Am săpat până m-a chemat mama la mâncare. Am sorbit din zeamă, apoi am ronțait o aripă de găină. Am demolat mirarea mamei zicându-i că am obosit. Mi-am făcut cruce și m-am întins pe canapea.

– Nu-ți faci lecțiile?

– Nu, că mâine trebuie să mergem toată clasa la Fălești, să ne primească în comsomol.

– Vor să vă dea antihristului, a oftat mama. A devenit femeie religioasă de vreo trei ani, de când tata a plecat la sevr, la Vorkuta, ca să facă bani, că aici în colhoz șoferii primesc copeici, cum zicea el. După un timp, nu mai trimite scrisori, doar transferă câte 200 de ruble de trei ori pe ani, la sărbătorile mari. Mama și bunica Frosea cred că el oricum se va întoarce, așa le-a spus și preotul, de unde și le răspund celor care au grija noastră că a scris că vine în curând. Partea proastă e că șefa poștei dezmente, când e întebată, existența unei asemenea corespondențe. Mama e educatoare la grădiniță și mai și coase la o mașină veche nemțească, care nu țin minte când și cum a ajuns în casa noastră. Adică se descurcă, dar mie el îmi lipsește, pentru că nu vă imaginați cum e să trăiești fără tată într-un sat cu băieți cu tată.

Întins în pat, invocam argumente în consolidarea încrederii că am dreptate și că, prin opoziția mea, voi împiedica jubilația unei minciuni. Îmi puneam speranța și în cei de la Comitetul Raional al Comsomolului, care, tovarăși onești și experimentați, vor reuși să analizeze candidaturile.

„Ei bine, îmi ziceam, și ce-o să-mi facă, dacă nu mă dau mâine în comsomol. Mă vor chema la directorul școlii, mă vor scoate la careu, mă vor certa că am dat clasa de rușine. Parcă n-ar trebui să mă desființeze, că învăț bine și nu am probleme de comportament. Pe de altă parte, ei toți vor fi comsomoliști și eu nu. Eh, dacă ar fi tata acasă.” Am adormit învelit într-o senzație de adâncă singurătate.

M-am trezit de la lumina becului. Ceașul de pe perete arăta că e șapte fără un

sfert. Mama termina de călcat cămașa mea albă, pantalonii la dungă erau așezați pe speteaza scaunului de lângă televizor. „Mă pregătește să mă dau cu antihristul”, m-am gândit. La insistențele ei, am mâncat, cu chiu, cu vai două, ochiuri și am băut o jumătate de cană de ceai de producție indiană. Atunci Leonid Ilici Brejnev și Indira Gandhi se iubeau ideologic.

Până la gară am mers singur. Abia lângă stație am întâlnit-o pe Lenuța Belaia. Mi s-a părut că s-a uitat la mine ca de obicei, fără interes. Văzându-mă, Lidia Dmitrievna n-a zis nimic, doar că tot parcă s-a luminat la fotografie. Colegii mă evitau, așa că până la raion am mers în vecinătatea unor oameni din Sarata Veche. Pe peronul gării din Fălești, Cristache mi-a șuierat printre dinți că mâine va fi caput cu mine.

La Comitetul Raional al UTCL dezamăgirea mea s-a făcut prăpastie. După ce am scris toți cereri că vrem să intrăm în rândurile comsomolului, un membru al Comitetului, îmbrăcat în costum negru, cămașă albă și cravată neagră, a început să ne invite, câte cinci capete de ambe sexe, într-o sală, unde ne așteptau alți patru funcționari, îmbrăcați la fel ca primul, care ne puneau întrebări. Ne întrebau pe toți aceleași lucruri: cum ne cheamă, din ce școală și în ce clasă suntem, de ce vrem să devenim comsomoliști și ce profesie ne vom alege după absolvire? Totul a mers bine. Răspundeam exact cum ne-a învățat vreme de trei săptămâni Lidia Dmitrievna: dorim numaidecât să fim în avangarda societății sovietice împreună cu partidul comunist. Ce-i drept, Cristache a zis că vrea să fie membru al Organizației Tineretului Leninist-Comunist, iar Blișceac i-a problematizat pe oamenii în negru, când le-a spus că vrea să fie *letcică* sau *marinară*. Lidia Dmitrievna, căreia i s-a permis să asiste la convertire, a eliminat imediat erezia – Blișceac vrea să devină tractorist fruntaș. După ce au ieșit ultimii cinci candidați, ne-au anunțat că trebuie să așteptăm vreo patruzeci de minute, ca să se ia o decizie în privința noastră. Colegii s-au înșirat pe băncile din fața clădirii. Diriginta l-a certat în public pe Blișceac pentru visuri profesionale neautorizate. Stăteam singur lângă un brad și îmi depănam speranța că cei doi idioți nu vor trece. S-a apropiat Lenuța Belaia. Mirosea puternic a odecron Landăș

– Ar fi bine să nu vii mâine la școală. Cristache s-a lăudat că te vor bate măr.

– Știu, dar nu mă tem.

Lenuța s-a uitat lung în ochii mei, cum nu se uitase încă nicio fată din școală. Mi s-a tăiat răsuflarea.

Cam peste vreo cincizeci de minute am intrat toată clasa în sala unde fuseserăm chestionați. Primul Secretar al Comitetului Raional al UTCL ne-a anunțat cu voce solemnă că am fost primiți toți în rândurile comsomolului și ne-a felicitat cu această ocazie. Apoi ne-au fost înmânate carnetele și insignele de comsomoliști și am devenit oameni liberi. Până la trenul de la ora 17 mai era o jumătate de zi, așa că am mâncat blinii cu smântână, am băut cacao, la modă atunci. Am fost la un film despre dragostea a doi tineri bolșevici care au trebuit să jertfească sentimentul în numele revoluției, că altul nu rula.

Mama n-a zis nimic, când am intrat seara în ogradă cu insigna de comsomolist prinsă de cămașă.

A doua zi, frații Zaiăț m-au bătut după lecții în spatele atelierului școlii. Comsomolist cu acte, Cristache îmi ținea strâns mâinile la spate, deși nu intenționam să mă împotrivesc, și îi asmuța pe verișori. Ceilalți comsomoliști nu au intervenit.

Am ajuns acasă pe vechiul traseu, ca să nu mă vadă lumea plin de sânge. Mama i-a blestemat, că altceva nu putea face. Taică-meu era pe unde era, iar Ion Zaiăț, autorul gemenilor, urma să se întoarcă peste șase luni de la pușcărie. Fusesse condamnat la opt ani pentru că-l stâlcise în bătaie pe unul din Stolniceni la o beție. Eu strângeam în mână băsmăluța albastră a Lenuței. Mi-o dăduse să-mi șterg sângele de pe față. Mirosea a Landăș.

După șapte luni de la ziua compromisei mele disidențe, absolveam școala medie din Măgureanca aproape eminent, aveam doar două note de patru în atestat, iar caracterizarea semnată de Lidia Dmitrievna era chiar foarte bună. Ce-i drept, n-am dat admiterea din prima la jurnalistică, dar asta e altă poveste...

E zi de duminică și mă aflu în hala Pieței Centrale din Bălți. Cumpăr mezeluri și vreau să iau și citrice. Am plătit salamurile și m-am salutat cu domnul Petru, un vecin de cartier, apicultor cu vocație, care-și vinde sămbetele și duminicile marfa în piață. Mi se destăinuie că-i merge greu, pentru că el propune miere veritabilă, de aceea și scumpă. Restul o vând mai ieftin, dar aceea nu-i miere, spune acuzator domnul Petru.

– Dumneata nu poți să-mi cumperi un chefir și un pachet de brânză de vaci? mă abordează în rusă o cetățeană de vreo 55 de ani cu fața suptă, ochi albaștri decolorați, îmbrăcată într-un pardesiu care văzuse timpuri mai bune. Am rămas mască africană. N-o cunosc și nu arată nici a boschetară și nici a cerșetoare.

– Ce înseamnă, doamnă, dacă pot sau nu să vă cumpăr lactate?

– Vă spun, am nevoie să mănânc zilnic chefir și brânză. Așa mi-a recomandat medicul

– Păi, cumpărați-vă atunci.

– Dar n-am bani.

– Bine, dar care-i treaba, am eu vreo obligație față de dumneavoastră? Nici nu vă cunosc măcar.

– Eu vă înțeleg, dar nu vă enervați. Nu vreau să-mi dați bani. Pur și simplu, mergem la alimentară și dumneavoastră plătiți chefirul și brânza.

Domnul Petru și-a găsit de treabă cu borcânașele de pe tarabă. Nu fusesem abordat de mult cu asemenea tupeism caritabil. Doamna aștepta calmă alături.

– Bine doamnă, dar chiar nu aveți din ce trăi?

– Primesc pensie, e adevărat, dar nu-mi ajunge: facturi, alimente, medicamente, știți și dumneavoastră cum e acum.

– Știu, și chiar n-aveți pe nimeni să vă susțină, un fecior, o fiică acolo?

– Ba da, am un fecior, Borea, dar el nu lucrează. De aceea, vă rog să-mi cumpărați chefir și brânză.

Ce era să fac... Am intrat într-o mica alimentară din interiorul pieței. Din privirea compătimitoare a vânzătoarei am înțeles că nu sunt singurul pacient al doamnei în cauză. Aceasta a vrut chefir de 2,5 procente grăsime. Cum acesta se terminase, a cerut două pachete de brânză de vaci. „E mai bine așa”, a zis. Și-a pus pachetele într-o pungă și s-a îndepărtat cu demnitate, eu rămânând să achit costul produselor. Nici n-am avut respirație să mă revolt că măcar nu mi-a mulțumit.

Mă tem că și doamna, în junețea ei, a fost primită în UTCL ca și Blișceac și Cristache. Comsomoliștii nu mor în vremuri de tranziție...

TEORIE SI VANITATE (I)

de ADRIAN CIUBOTARU

Șase sunt „instituțiile” care au stat la temelia civilizației occidentale, spune Niall Ferguson în *Civilizația. Vestul și restul* (Iași, Editura Polirom, traducere din limba engleză de Doris Mironescu și Andreea Mironescu, 2017; alte ediții: 2011, 2014). Concurența, proprietatea, știința, medicina, consumul și etica muncii. Liberalismul a decurs firesc din competiția care a definit întotdeauna politica și economia europeană, dar mai cu seamă din modul în care a fost înțeleasă și respectată proprietatea privată, prin legi și prin reprezentanți aleși. Doctrina a constatat niște realități și tendințe, oferindu-le un cadru teoretic și devenind, într-un fel, conștiința de sine a unei civilizații ce se înfiripase încă din a doua jumătate a veacului al XVI-lea. Investițiile în cercetare au generat superioritate militară și tehnologică, medicina a prelungit speranța de viață și i-a ajutat pe europeni să se adapteze la condițiile de mediu din toate colțurile lumii pe care aceștia puseseră, între timp, stăpânire. Producția în masă și stimularea consumului au adus prosperitatea, dar nu înainte ca Reforma să justifice capitalul și efortul depus pentru a-l agonisi.

Doctrinile antiliberale au pus la îndoială sau au negat pe de-a dreptul cel puțin patru din cele șase instituții. Și stânga, și dreapta radicală au atacat neîncetat ideile și legile liberale, mai ales în secolul al XX-lea. Stânga a reușit cel mai mult, astfel încât, azi, într-o bună parte a Occidentului, competiția este tot mai strict reglementată (mai ales în economie), iar în unele domenii, este anulată discret (de pildă, în învățământ). Consumul e făcut vinovat de problemele reale sau ipotetice ale lumii de azi, îndeosebi de poluare și încălzire globală. Munca nu mai este văzută ca o valoare în sine, ci ca o obligație supărătoare și dispensabilă. De aici, reducerea progresivă a orelor de lucru, despovărarea de sarcini, introducerea practicilor de relaxare în program, accentul pe hedonism, pe plăcerea de a trăi. Drepturile și libertățile proprietarilor sunt tot mai restrânse, în special prin presiuni fiscale. Naționalizările se fac mult mai ușor, chiriașii capătă tot mai multe drepturi, iar unii demnitari vorbesc despre *house-sharing* și alte modalități de lichidare treptată, în viitor, a proprietății private. Medicina și știința par a fi singurele instituții occidentale pe care valul antiliberal pare să le fi cruțat. Și acestea trec printr-un proces de specializare excesivă și de ideologizare, fiind deseori deturnate de la scopurile pentru care au fost concepute, dar rămân, în fond, privilegiate de noile elite. O explicație ar fi că, spre deosebire de celelalte instituții create de Vest, acestea se asociază mai puțin cu ideile liberalismului și mai mult cu ideile unui umanism situat în afara oricăror determinări politice, culturale, temporale. Lucrurile nu stau întocmai așa, umanismul fiind și el un produs al civilizației vestice, născut într-un anumit loc și într-o anumită epocă, și transformat de tot atâtea ori de câte a fost adoptat de o doctrină sau de alta. Medicina și știința modernă s-au dezvoltat, la rândul lor, numai odată cu liberalizarea cercetării și secularizarea cunoașterii, odată cu răspândirea cărții și alfabetizarea, în cadrul unor sisteme economice care trebuiau să fie cât mai competitive și al unor state care doreau să-și consolideze mereu puterea, acasă și peste mări. Și care aveau nevoie pentru aceasta de

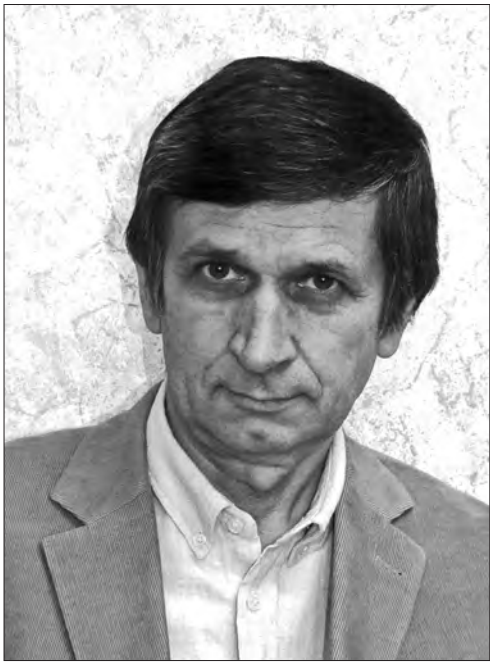
numeroși funcționari, ingineri, învățători și soldați bine instruiți și sănătoși.

Greu de înțeles alergiile occidentalilor la liberalism și la valorile fondatoare ale propriei lor civilizații, mai cu seamă în ultimele decenii, când s-au văzut cel mai bine toate avantajele modelului de societate construit de Vest. S-au scris multe cărți pe acest subiect, dar niciuna nu a oferit un răspuns univoc și pe deplin satisfăcător. Metehnele intrinseci ale capitalismului și ale pieței, inegalitatea în primul rând, sunt privite, îndeobște, drept cauzele principale ale discursului antiliberal, indiferent de formele și de substanța acestuia. Neajunsurile explică, întru câtva, utopiile socialiste de acum o sută-două sute de ani, nu și virulența contestației din a doua jumătate a veacului trecut și nici abaterile grave de la principiile de bază în epoca „political correctness”-ului. Tarele capitalismului justifică o parte dintre reproșurile pe care i le-a adus stânga postbelică, mai puțin disprețul cu care a tratat aceasta ideile liberalismului clasic mai ales după marele compromis al capitalului cu societatea, ce s-a tradus prin „statul bunăstării generale”.

Reacțiile extremelor, comunistă și/ sau naționalistă, sunt poate mai ușor de înțeles, întrucât se împiedică, amândouă, de un postulat fundamental: libertatea. Individul nu există, pentru comuniști și ultranaționaliști, decât ca parte a unei colectivități mai mari, în primul caz, ca membru al unei comunități uniformizate ideologic, economic și social, iar în al doilea, ca membru al unei comunități de sânge, cultură, istorie și mai ales destin. Dreptul cetățeanului de a dispune de sine însuși după propriul său plac intră în contradicție flagrantă cu aceste forme de apartenență. Eșecul totalitarismelor care au rezultat din aceste reacții ar fi trebuit să scoată de pe agenda Vestului argumentul rousseauist al prevalenței „binelui” sau „voinței generale” asupra binelui și voinței particulare, argument pe care s-a clădit retorica ambelor extreme. Dar nu s-a întâmplat așa. După procesul de la Nuremberg, nazismul a fost blamat pentru crimele pe care le înfăptuise și nu pentru că a neglijat valorile și libertățile individuale (acuzăta aceasta i s-a adus, desigur, dar nu ea i-a pecetluit soarta). Comunismul a scăpat basma curată, iar stânga mai moderată, dar complice din Occident i-a conservat și amplificat impulsul rousseauist. A făcut-o și atunci când o economie de tip liberal reclădea din temelii Europa de Vest, ruinată de cel de-al Doilea Război Mondial, și atunci când “binele general” transforma Europa de Est într-un lagăr, URSS într-un GULAG, iar țări precum China sau Kampuchea Democrată, într-un abator.

Nihilismul occidentalilor cu privire la valorile și narațiunile fondatoare ale propriei lor lumi este explicat de Niall Ferguson printr-un factor de ordin psihologic: „(...) Poate că adevărata amenințare pentru noi nu este ascensiunea Chinei, a islamului sau creșterea emisiilor de dioxid de carbon, ci lipsa noastră de încredere în civilizația pe care am moștenit-o de la strămoșii noștri. (...) cea mai mare amenințare la adresa civilizației occidentale nu sunt alte civilizații, ci slăbiciunea noastră de caracter și ignoranța istorică ce o alimentează”.

VA URMA

FILTRE

SERVICII COMUNALE VS SERVICII DE UTILITATI PUBLICE

de VALENTIN GUȚU

O dată ce facem parte, ca cetățeni, dintr-o anumită comunitate (comună, oraș, municipiu), care are, precum e și firesc, o administrație publică locală, noi, în calitate de beneficiari constanți de servicii comunitare de utilități publice – fie persoane fizice, fie persoane juridice –, avem obligația (nu „obligățiunea”) de a onora în fiecare lună o serie de documente/instrumente de plată (privind electricitatea, apa, gazele, căldura, telefonul etc.), venite de la prestatorii serviciilor respective.

Că sîntem bun-platnici sau rău-platnici e una, deși se mai găsesc restanțieri la întreținere care neagă cu vehemență că ar fi rău-platnici: „Cine, noi, răi-platnici?!... N-ați cofundat cumvai adresa?...” Altceva e însă cum se numesc, uneori, de exemplu la Chișinău, dacă nu în întreaga Basarabie, documentele de plată în care sînt facturate serviciile în cauză.

„Deoarece ați pomenit aici de... facturare, veți fi avînd în vedere niște... facturi, nu?” – m-ar putea încerca de minte luminatul meu cititor. Să facem însă referire la o frază (din internet), care privește „Infocom”-ul chișinăuian, o autoritate de reglementare în domeniu: „I.M. «Infocom», conform informației prezentate de către GFL, tipărește chitanțe (sic!) pentru serviciile comunale (sic!) pentru proprietarii de apartamente”. Așadar, „chitanțe pentru serviciile comunale”, ca și în următoarele exemple (la fel din internet): „În prezent, I.M. «Infocom» perfectează chitanțe (sic!) pentru 35 servicii (corect: 35 de servicii) locativ-comunale (sic!). Aceste servicii sunt repartizate în 4 tipuri de avize de plată/chitanțe (sic!) sau incluse într-un singur document de plată” sau „Persoanele vor putea achita chitanțele (sic!) pentru serviciile comunale (sic!) on-line din cabinetul personal”, sau „Fiecare persoană poate plăti o chitanță (sic!) (de exemplu, pentru locuințe și servicii comunale [sic!], telefon, internet, televiziune, securitate) în «Internet Bank», utilizând cardul său de debit sau de credit”.

Din pildele de mai sus, bunul nostru cititor poate observa și altceva, că – la Chișinău – serviciile (comunitare) de utilități publice se numesc... „servicii comunale/servicii locativ-comunale”, facturate în „chitanțe”. De ce? Pentru că așa e și în rusă: коммунальные услуги/жилищно-коммунальные услуги și,

respectiv, способы оплаты коммунальных услуг: оплата квитанций (sic!) в банке или на почту; оплата через банкоматы; оплата с помощью интернет-банкинга. E cam ceea ce am văzut în citatele anterioare românești, calchiate după rusa vorbită la Chișinău.

Dar să le luăm pe rînd. Așa-zisele „servicii comunale” sau „servicii publice de gospodărie comunală” basarabene sînt, de fapt – în româna vorbită în Tară –, servicii comunitare de utilități publice ori, simplificat, (servicii de) utilități (publice), deoarece acestea nu se referă doar la... comune („unitate de bază administrativ-teritorială, alcătuită din unul sau mai multe sate și condusă de un primar” – DEX), ci la... un șir de comunități (aici: comune, orașe, municipii).

Așadar, ce fel de utilități („servicii comunale” basarabene) asigură autoritățile administrației publice locale? Am și menționat la început: alimentarea cu apă; canalizarea și epurarea apelor uzate și pluviale; furnizarea de energie termică în sistem centralizat; salubritizarea localității; administrarea domeniului public ș.a. Toate aceste servicii, evident, sînt contra plată, deci se facturează, iar consumatorii sau beneficiarii lor primesc (lunar) cite o factură curentă pentru fiecare dintre ele.

Este adevărat, chitanța reprezintă și ea un „document de plată a unor impozite sau taxe cuvenite bugetului local”, noi însă ne referim aici la facturile emise pentru serviciile de utilități publice, cărora – în limbajul colocvial – li se spune facturi la utilități sau, prin extindere, facturi de întreținere.

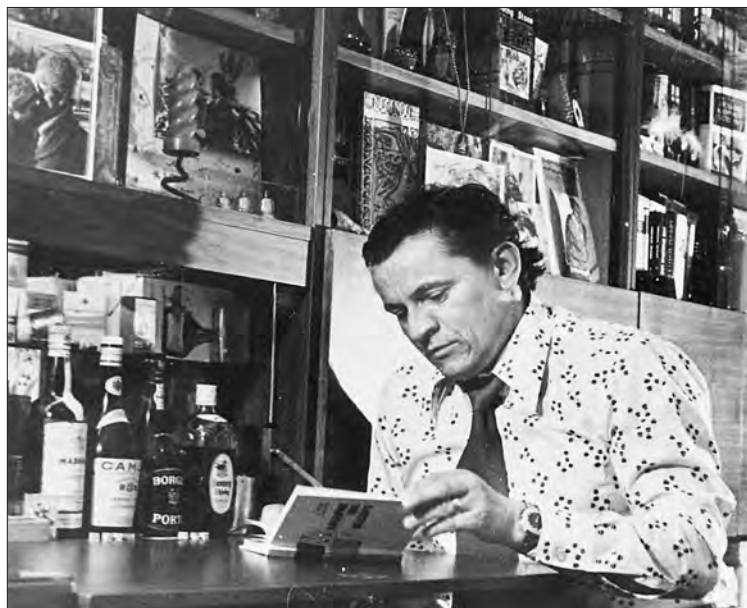
De aceea, atunci cînd vine momentul să deschidem cutia poștală, doldora de „chitanțe”, nu vom întreba (soțul ori soția) la o zi-două după despuierea acesteia (a cutiei): „Ai plătit/achitat comunalele?”, ci: Ai plătit/achitat facturile la utilități?/Ai achitat factura la întreținere?/Ai plătit întreținerea? Vorbind ca la carte, întreținerea sau cota de întreținere reprezintă „suma plătită de locatarii unui imobil pentru acoperirea cheltuielilor comune de întreținere (reparațiile pe scară, lumina pe palier, liftul, încălzirea casei scărilor, a holurilor, spălătoria, uscătoria etc.)”, pentru care, în cadrul asociațiilor de locatari sau, mai exact, de proprietari, se emit chitanțe personalizate (în loc de facturi), care trebuie onorate de către aceștia.

Ceea ce însă ridicăm noi periodic (și anevoie) din cutiile noastre poștale poartă numele de facturi (curente), care – ați și intuit! – conțin anumite plăți de încasat de către furnizorul/prestatorul de servicii de utilități (publice), plăți pe care benefi-

ciarul/consumatorul – a nu se uita! – este obligat să le achite într-un anumit termen (la poștă, la bancă, on-line etc.), iar după ce le achită (răsufală ușurat și) primește – pe lîngă fiecare factură – și cite o chitanță sau un bon fiscal, dovadă a plății efectuate. Asta e povestea cu „chitanțele” și facturile.

Acum, pentru că tot ne-am referit la întreținerea fondului locativ sau imobiliar, și știm, de exemplu, că municipiul Chișinău are o „Direcție generală locativ-comunală” – deci un fel de Direcție de administrare a fondului locativ –, imediat ce (Doamne, ferește!), bunul meu cititor, auzi susurînd sau chiar gîlgîind cam ciudat vreo țeavă (nu „trubă”) fisurată la subsolul (nu „podvalul”) blocului tău, nu suna – că-i degeaba! –, ci roagă-l respectuos pe cel mai planturos (adică mai „spătos”) vecin de palier (nu „ploșceadcă”) sau de scară (nu „podiezd”) să meargă iute (dacă poate) la Locativă (a se înțelege „Întreprinderea de Gestionare a Fondului Locativ” de sector; Goscom-ul de cîndva) (nu „JEK”), ca să-i determine pe instalatori („nu san tehnici”) să prevină un eventual „potop”, că doar de ei depinde întreținerea (nu „întreținerea”) blocului tău, situat – adu-ți aminte! – în capitala celui mai „suveren și îndenpendent” stat – ați și priceput! – din lume, care se zice că are și o limbă oficială, adică o „limbă de stat”. Uneori, chiar că de stat... mintea în loc.

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Liviu Damian, în cabinetul de lucru. Anii 1980

Vladimir Beșleagă, Grigore Vieru, gazda (un scriitor azer) și Liviu Damian. În spate, monumentul dedicat celor „26 de comisari din Baku”, 1975

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE TITLURI ȘI GHINIOANE*

de VAL BUTNARU

Citeam, relativ nu demult, o piesă de teatru a unei tinere, talentate și necunoscute scriitoare de la București și am găsit, la un moment dat, un detaliu care mi-a atras imediat atenția. Formația muzicală din piesa în cauză se numea *Hipnotic*. Iată un titlu bun pentru un roman! mi-am spus. Peste puțin timp, m-am pomenit în fața unui fapt împlinit: romanul la care lucrez în aceste zile se întitulează *Hipnotic*. Dar nu acesta este subiectul pe care aș fi vrut să-l pun în discuție. Vorba este că aproape instantaneu mi-am adus aminte că ultimul roman al Doinei Ruști se numește *Homeric*. Nu-i așa că sună cam asemănător? E diferit, dar asemănător, totuși. (Apropo de Doina Ruști, îmi place mult un alt titlu de al ei – *Mâța vinerii*.)

Această întâmplare mi-a generat o eternă nedumerire legată de titlurile pe care le aleg autorii pentru operele lor. Conform căror mobile interioare își numesc ei cărțile, filmele și spectacolele într-un fel sau altul? De ce uneori titlul se reduce la numele personajului central – *Hamlet*, *Ion*, *Oblomov*, *Ana Karenina* –, iar alteori e cât se poate de stufos – *Bine, mamă, dar ăștia povestesc în actul doi ce se întâmplă în actul întâi?* (În general, Vișniec este un meșter neîntrecut la titluri stufoase, epice, să ne amintim doar de unul dintre acestea – *Frumoasa poveste a urșilor panda povestită de un saxofonist care avea o iubita la Frankfurt*.) De ce se întâmplă, și asta în cazuri frecvente, ca unele titlurile să se asemeने între ele sau chiar să coincidă?

Cauzele sunt multiple, cred eu. Nu doar ideile zboară prin aer, potrivit unei butade,

dar și titlurile de romane, probabil. După ce am terminat de scris *Negru și Roșu*, am aflat că Ioan T. Morar a și scris înaintea mea o carte cu acest titlu. Ca să ies cumva din încurcătură, am fost nevoit să adaug un apendice, o precizare, dacă vreți – (1930-2056) – adică anii în care se derulează acțiunea. (Apropo, ghinionul cu acest roman nu se termină aici. În timp ce-mi luasem o pauză la redactarea romanului, am citit *Tsukuru Tazaki cel fără de culoare și anii săi de pelerinaj* de Haruki Murakami și am descoperit cu stupeoare că cei patru eroi ai niponului se numesc Roșu, Negru, Albu, exact ca și ai mei. Cu o singură excepție: Galben al meu e înlocuit cu Albastru al lui. Ei bine, coincidența asta n-o puteam accepta în ruptul capului. Înțeleg, la noi orice sat e plin de alde Ion Roșu, Vasile Negru, Dinu Galben, Veronica Albu, adică oameni-culori, dar la ei?! Ce căutau personajele mele în îndepărtata Japonie a lui Murakami? Mi-a luat mult timp să-mi vin în fire și să accept nemiloasa realitate.)

În 2010, când îmi apăruse primul roman, *Cartea nomazilor din B*, întâmplarea face să mă întâlnesc cu Serafim Saka, la Uniunea Scriitorilor, care mi-a și strecurat una dintre celebrele lui replici caustice, de-a dreptul sarcastice: *Da bine că te pricepi la titluri!* Chiar dacă parafrazasem la modul conștient *Cartea morților din Tibet*, mi se păruse pe atunci că maestrul Saka îmi făcuse un compliment. Peste un timp, am constatat că această matrice de preparare a titlurilor care să conțină cuvântul cartea e la îndemâna oricui. De la *Cartea de bucate* la *Cartea junglei* de

Kipling, *Cartea neisprăvirii* de T.O. Bobe și *Cartea apei* de Limonov până la *Cartea de nisip* a lui Borges drumul e atât de lung, întortocheat și pavat cu mii de cărți!

Când terminasem de scris *Ultimul profet adevărat* eram deja conștient de faptul că rețeta de preparare a titlurilor care să conțină cuvântul *ultimul* e cât se poate de răspândită. De la filmul *Ultimul tango la Paris* de Bertolucci, dar și *Ultimul împărat*, de același regizor, până la piesele *Ultima noapte la Madrid* de Braian McAvera și *Ultima oră* de Sebastian Incap atâtea și atâtea! Romanele *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu, dar și *Ultima lună de toamnă* a lui Druță, dar și *Ultimul patriarh* de Hachmi și atâtea mii de alte *ultime* titluri! Cam aceeași situație o observăm și în titlurile cu cuvântul *moartea* – de la *Moartea unui comis-voiajor* de Arthur Miller și *Moartea unui critic* de Martin Walser (vai, ce carte! vai, ce răzbunare împărtășită de orice autor de romane!) până la *Moartea citește ziarul* de Mircea Dinescu. Ca să nu mai vorbim de titluri gen *Soția lui Faust!* E plină lumea literară de soții și amante în titluri! *Soția călătorului în timp* de Audrey Niffenegger (o, ce debut fulminant, realizat însă doar cu gândul la ecranizare!), *Amanta lui Freud* de Karen Mack și Jennifer Kaufman, *Ultima amantă a lui Cioran* de C. Cheianu și mă opresc aici...

Din punctul meu de vedere, cel mai fascinant titlu întâlnit vreodată în literatura universală este *Șase personaje în căutarea unui autor* (dar și *Astă seară se impro-*

vizează și Să-i îmbrăcăm pe cei goi) de Pirandello. Pe lângă alura misterioasă, dar și comercială, de ce nu?, marele reformator al teatrului a redus la câteva cuvinte din titlu întregul său program artistic: ce e mai real – viața sau imaginația?, cine e mai adevărat – actorul sau personajul? Lucru ce se întâmplă extrem de rar în literatură, chiar dacă Schiller spunea undeva că un titlu nu trebuie să semene cu o carte de bucate în care este dezvăluit întreg secretul de preparare a bucatelor.

Pe când scriam dramaturgie, nu m-am putut stăpâni și l-am parafrazat pe marele Pirandello, producând *Șase autori în căutarea unui personaj*, un manifest teatral sau, mai degrabă, literar și acesta, dacă doriți. Nimic nou pe acest tărâm – al parafrazărilor – mai ales că dramaturgii simt nevoia s-o facă cu orice ocazie. Să ne amintim doar de *Visul unei nopți de iarnă* de Tudor Mușatescu sau de *Hamletmachine* de Heiner Müller. (Ce titlu splendid – *Hamletmachine*!)

Sunt încă atâtea de spus, dar spațiul rezervat acestei rubrici de cerberii de la RL a fost demult epuizat. Trebuie să plec, încheind cât de poate de abrupt incursiunea mea în miraculoasa lume a titlurilor, nu înainte de a-mi face hatârul și a da trei nume de cărți de la noi care îmi plac în mod deosebit – *Raftul cu himere* de Eugen Lungu, *Arhivele Golgotei* de Arcadie Suceveanu și (păcatele mele! – ale unui ins lipsit de modestie) *Cum Eclesiastul discuta cu Proverbele*.

* www.vanturile-valurile.com

NOI APARIȚII | EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

DIMITRIE BOLINTINEANU
SCRIERI, VOL. 1-2
STUDIU INTRODUCȚIV, TABEL CRONOLOGIC,
NOTE ȘI COMENTARII DE TEODOR VĂRGOLICI

„Primul volum din ediția de «Scrieri» cuprinde opera poetică a lui Dimitrie Bolintineanu publicată până în anul 1865. Volumul include, de asemenea, un studiu care introduce cititorul în universul operei scriitorului, un tabel cronologic cu cele mai relevante date și evenimente din viața și opera lui, precum și o serie de note și comentarii la textele literare. Volumul al doilea din ediția de «Scrieri» cuprinde cele două romane ale scriitorului, «Manoil» și «Elena», și una dintre numeroasele sale lucrări consacrate memorialului de călătorie, intitulată «Călătorii în Moldova».

EDITURA

ION MUREȘAN
IZGONIREA DIN POEZIE

COLECȚIA „ANTOLOGIA UNUI AUTOR”

„Ion Mureșan este un poet apreciat atât de critica literară cea mai exigentă, cât și, deopotrivă, de cititorul de poezie. (...) Altfel spus, el este în același timp poetul prezentului imediat și al viitorului, întrevăzut doar virtual-ipotetic, pe care pariază critica de întâmpinare. (...) Volumul de față, care apare în colecția «Antologia unui autor», oferă o selecție reprezentativă din cele trei volume poetice originale ale autorului: «Cartea de iarnă» (1981), «Poemul care nu poate fi înțeles» (1993), «cartea Alcool» (2010).

EDITURA

PLURALIA TANTUM

Foto de N. RĂILEANU

JURNAL
ÎN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XXIV)
de LEO BUTNARU

17.XII.1971

A trecut pe la noi cântărețul Ion Bas. Un exercițiu de text-vers pentru muzică. Așa e, fiecare cu ale sale. O întâlnesc, la ieșire, pe Larisa Arsene. Îmi exprim regretul că nu mai cântă împreună cu Nicolae Sulac. Ea: „E un om greu de suportat”.

La Teatrul „Luceafărul” – *Minodora* lui Andrei Strâmbeanu. Ce să zic eu?...

M-am certat rău de tot cu Formica. Chiar să fi fost, ambii, actori și să fi jucat într-un spectacol, în care, conform acțiunii, la un moment dat s-ar fi cerut ca personajele noastre să se îmbrățișeze – n-am fi consimțit nici unul, nici celălalt. Fleacuri, că teatrul nu înseamnă relații personale, ci joc, distanțare etc.! Noi nu ne-am fi îmbrățișat nici în ruptul capului. Chiar cu riscul de-a fi dați afară din trupă.

Apoi am discutat cu „avangardista” (ghilimele fără ironie) Va. T. Îmi spuse că, în ceea ce reușește ea să facă, pune și o bună doză de încăpățănare. Posibil. E o ființă cam masculinizată.

23.XII.1971

Așadar, cu o săptămână înainte de sosirea anului nou, eu umblu fredonând partea a treia (*Alegro vivace*) din *Sonata a VIII-a* de Beethoven. Adică „fluier” muzica serioasă. Sigur, îmi vine ceva mai greu, decât aș fredona-fluiera arii din *Othello*, *Bărbierul din Sevilla* sau *Nunta lui Figaro*. Încă nu-mi este totul clar în ce privește legitățile de structurare a unei simfonii sau sonate care, odată cunoscute, mi-ar permite să le reprodus din memorie.

Apropo, se susține că sonatele lui Beethoven au un caracter programatic. Cu toate că cele intitulate *Sonata lunii*, *Kreutzer* sau *Appassionata* nu poartă titluri pe care să le fi dat compozitorul, ci le-au moștenit de la editori sau interpreți.

U-u! Sunt preocupat de muzica clasică, însă ușa pare a nu fi încă deschisă. Bat timid, precum bate un trecător în ușa unei case, stând și ascultând cu atenție dacă nu care cumva, dincolo, se aud pașii stăpânului care vine să deschidă. Dacă presimte sau are semne că stăpânul e acasă, peregrinul își repetă bătăile în ușă. Deci, fiind convins că muzica simfonică are subtile calități de a educa și delecta, depinde de insistența, de perseverența mea într-o a o înțelege.

O selecție din poezia lui Jacques Prévert, în rusește. Am transcris în caietul meu (volumul e de la bibliotecă) poemele *Cum să desenezi o pasăre*, *Pentru tine, dragostea mea*, *Filă de poezie*, *Stingeți lumina*, *Tot mai puțin și mai puțin*.

„Când poetul care nu-și cunoaște meseria nu mai știe ce să facă, spune Horațiu, se apucă să zugrăvească vreun crâng, vreun altar, vreun pârâu șerpuind prin lunci încântătoare, vreun șuvoi care vuieste sau vreun curcubeu” (Lessing). (În afară de altar, aceasta e cam întreaga tematică a tuturor începătorilor ce trimit încercări literare la redacție. Plus urdinișuri, păsări călătoare și... satul meu din depărtare – chiar când ei scriu chiar din acel sat.)

Alexander Pope „cerea în mod expres, ca cel ce vrea să poarte cu demnitate numele de poet să se lase cât se poate mai de timpuriu de mania descrierilor, și tot el definea poezia picturală ca pe un ospăț compus numai din sosuri” (Lessing).

24.XII.1971

După ce am vizitat expoziția Nadei Rușeva, la Societatea „Știința”, văzui un afiș prin care se anunța și sosirea tatălui tinerei pictorițe, decedată atât de prematur. Se specifica: „Intrarea cu bilete”. Stingheritoare chestia asta cu biletele, de parcă tatăl ar face negoț pe contul morții fiicei sale. Ca o profanare a memoriei acestei micuțe talentate sau o cinstire a memoriei și talentului ei?

Lucia Purice îmi spune că la spectacolul *Hippolyte* au sosit sau au fost aduși spectatori din suburbiile Chișinăului, elevi în clasele mari. Colega a fost indignată de comportamentul adolescenților, gălăgioși în timpul spectacolului, ca să nu mai vorbim de gusturile (reacții inoportune) și cultura lor. Cunosc și eu asemenea cazuri, astfel că mă străduiesc să merg la Teatrul „Luceafărul” doar la premiere, când nu sunt aduse asemenea categorii de „spectatori”. Prezența lor îmi repugnă. Lucia i-a întrebat dacă știu unde au venit și ce spectacol vor viziona. Li s-a cerut prea mult... Parcă biata lor profesoară ar fi fost în stare să le explice ceva din istoria și mitologia antică, să le spună cine a fost Euripide? Într-un fel, să-i pregătească pentru spectacol, să le stimuleze curiozitatea și atenția...

Știind că maestrul Glebus Sainciuc are o mare colecție de șarje și desene inspirate de actori și teatru în general, l-am întrebat de ce nu le-ar expune în holul „Luceafărului”. Răspunsul: „Administrația se tot codește, nu se hotărăște”. Păcat, pentru că acest mare prieten al scriitorilor și actorilor i-ar ajuta „Luceafărului” să-și mai adune spectatori.

Referitor la drama lui Strâmbeanu *Minodora*, din câte înțeleg eu și din cele citite în ultimul timp, s-ar potrivi calificativul de „sumară individualizare”, chiar dacă autorul s-a străduit să-l prea individualizeze pe Ploeanu. Însă excesul, ca și insuficiența, are același ne-merit – de a nu fi ceea ce trebuie să fie; duce la ceea

ce numea cineva „melocinoe umnicianie” („a o face pe deșteptul când nu e cazul”; potrivit pentru *Minodora*).

26.XII.1971

„Interesul înseamnă pur și simplu ceea ce fiecare dintre noi consideră necesar pentru propria sa fericire” (Holbach, după Plehanov). „Interesul este baza moralității (*npravstvennosti*)” (Plehanov). După Kant, criticat de Plehanov, imperativul categoric înseamnă să acționezi conform acelei reguli, pe care tu ai dori-o ridicată la rang de lege generală. (Această propunere pare a fi ademenitoare. Pentru atingerea anumitor scopuri, cei slabi și-ar asuma-o. Eu de asemenea nu o neg, chiar dacă nu mă consider un ins slab.)

29.XII.1971

„Timpul monologului în lumea comunistă s-a terminat. Astăzi, nu mai există, obligatorie pentru toți, o «estetică marxistă» monolită” (E. Fisher, după *Estetika segodnia*, M., 1968, pag. 350.). (Este vorba de Ernst Fisher (1899-1972), critic și publicist austriac, fost membru al Partidului Comunist Austriac, din 1934, din care a fost exclus în 1969, pentru opiniile sale „revizioniste”. Sigur, în respectivul volum Fisher este... desființat.)

Observ că multe dintre citatele pe care le reproduc aici sau în altă parte nu sunt decât niște aliați ai unor concluzii proprii. Așadar, unele „mărturisiri ale citatelor” le iau pur și simplu de martori, pentru că, vreodată, voi avea nevoie să spun: „Vedeți, nu numai eu gândesc astfel. Oameni cu mult mai importanți «mă susțin»”. De fapt, e foarte rău că un începător nu poate spune (și) el ce gândește, ci este nevoit să precizeze: „Eu gândesc la fel ca tov. Asmus”, să zicem. Alte categorii de citate le extrag din considerentul că au o formulare concisă, plastică, lucru pe care de multe ori nu-l poate face gândirea mea. Și încă ceva – simt că astfel mi se consolidează crezul și gustul artistic, concepția despre artă.

Eckermann, I.P., *Razgovori s Goethe v poslednie godi ego jizni*, M., „Academia”, 1934. „Înainte... înainte, peste morminte!” (Goethe)

„Cu ocazia noului an și a sărbătorilor de iarnă, vă urez multă fericire, noroc, îndeplinirea tuturor dorințelor și tradiționalul «La mulți ani!» Cu respect, Măria” (Sasu din Arad, care fusese în componența grupului turistic cu care am vizitat Kievul).

30.XII.1971

Curând schimbăm calendarul. În „Carte pentru toți”, alcătuită de S. Vangheli, a fost inclus și articolul meu „Enigma unor pseudonime” (preluat din „Cultura”, unde l-am publicat acum vreo doi ani). Răsfoind volumul și oprindu-se la „opera” mea, Pr. zice: „Da, bre, eu voi scrie cărți, iar tu le vei citi”. Însă nu am eu atâta timp și răbdare să aștept până va edita amicul vreo cărțuție. Nu prea are stofă.

La practica mea pedagogică, în școală, auzisem următorul refren: „Pitagora, moartea tuturor!”

Mi s-a povestit despre un copil de patru ani care avea exclusiv maniere de om (foarte) matur – vorbă, gest, poză. Locuise numai la bunica sa, fără a avea legături cu pici de seama lui.

Când pornești direct de la orele de curs la teatru, mâncând din mers vreun pateu sau vreo brioadă, îți zici: în Antichitate, spectatorii veneau la teatru cu provizii alimentare. Spectacolul putea să țină două-trei zile și nici bufete nu existau.

RAFT

„MIROASE-A CARTE NOUĂ/ MIROASE-A CARTE PROASPATA”

de LUCIA ȚURCANU

Versurile alese drept generic pentru acest text sunt din poemul *Pâinea noastră cea din toate filele*, inclus în antologia cu același titlu a lui Vasile Romanciuc, apărută recent la Editura Cartier, și definesc cât se poate de potrivit specificul acestui volum, alcătuit din texte publicate anterior, dar construit în așa fel încât să dea impresia de inedit.

O antologie de autor ar avea, în general, două funcții: funcția de triere-revizuire-omologare, prin care este sugerată atitudinea autorului față de propria creație și, totodată, testată rezistența în timp a poemelor; funcția revelatoare, care presupune oferirea unei noi perspective de lectură, a unei noi chei de interpretare, prin organizarea poemelor în carte.

Antologia *Pâinea noastră cea din toate filele** îndeplinește excelent ambele funcții. Întâi, observăm că Vasile Romanciuc manifestă o exigență sporită față de tot ce a scris. Din cele cincisprezece volume de poezie pe care le-a publicat din 1974 până în prezent, alege 203 poeme, pe care nu le organizează însă cronologic, cum ne-am fi așteptat, ci tematico-prozodic (sau atitudinal-prozodic), în patru grupaje: *Avers-revers* (având poezia civică drept dominantă; cele cinci poeme cu titlul *Temă [teamă] basarabeană* alcătuiesc laitmotivul grupajului); *Lasă un semn* (cuprinzând preponderent lirică de dragoste și arte poetice); *Cuvântul ne adaugă vedere* (sonete, rondeluri, tertine); *Amprente. Inima în 17 silabe* (haikuuri).

Poeemele incluse în antologie sunt scrise în perioada 1970-2018, iar datorită indicării anului (scrierii, bănuiesc, nu neapărat al publicării) după fiecare poem se pot urmări cu ușurință mutațiile care s-au produs în poezia lui Vasile Romanciuc sau, dimpotrivă, constantele liricii sale. Bunăoară, citind antologia *Pâinea noastră cea din toate filele*, am putea să ne mai convin-gem o dată că una dintre constantele versurilor lui Vasile Romanciuc este muzicalitate (preocuparea pentru melodicitatea poemului). Cea mai veche poezie din antologie, scrisă în 1970, *Romanța pentru tine*, este un poem cu refren. Strofa întâi („Trece ieri, trece Azi, trece Măine,/ Tot ce-a fost între Da și Nu,/ Numai tu rămâi veșnic cu mine,/ Numai tu, numai tu, numai tu”)

este reluată în final, iar sintagmele care se repetă ca ultim vers în strofele doi („Ochii tăi, ochii tăi, ochii tăi...”), trei („Glasul tău, glasul tău, glasul tău...”) și patru („Mâna ta, mâna ta, mâna ta...”) sunt reluate în versul final din penultima strofă, a cincea („Mâna ta, glasul tău, ochii tăi...”). Cele mai recente texte sunt rondelurile (2018), care, de altfel, tot poeme cu refren sunt.

Felul în care își organizează autorul poemele în acest volum permite (re)lectura unor texte plasate în contexte noi, antologia dezvăluind astfel dominantele, esența poeziei lui Vasile Romanciuc. Versul care a constituit o adevărată revelație pentru mine este din finalul poeziei *Despre frumusețea poemului*, text care deschide grupajul *Lasă un semn*: „Cleopatra s-a logodit cu Esop”. Este, se pare, cea mai elocventă definiție care poate fi dată liricii lui Vasile Romanciuc, Cleopatra fiind o metaforă pentru poezia frumuseții și fragilității, a iubirii, a enigmaticului, a suavului, dar și a senzualului, pe când Esop – a poeziei cu mesaj etic, nedeclarativ, ci, mai curând, nespun până la capăt.

Una dintre funcțiile poeziei este, după Vasile Romanciuc, să dezvăluie frumusețea din lume, această funcție găsindu-și materializare în mai multe poeme incluse în antologie, de la concisul *Luminați de-un mac* („Ne privim tăcuți,/ Luminați de-un mac./ Te cunosc de-o zi,/ Te iubesc de-un veac”) la *Rana*, care mizează pe binomul artă-trăire („Să nu se vadă rana,/ mi-am pus pe ea o floare,/ dar rana și sub floare/ rămâne rană – doare.// Mi-am pus o floare albă,/ mi-am pus o floare vie,/ dar ea s-a prins în rană/ și crește, sângerie.// Lucrează-albina-n floare,/ albina strânge miere,/ depozitând în faguri/ lumină și durere”), apoi la copleșitoarea incantație-stampă *Schiță la Mănăstirea Agapia* („La Mănăstirea Agapia,/ La Mănăstirea Agapia,/ măicuțe-mbrăcate în negru,/ măicuțe-mbrăcate în negru,/ ca niște furnici muncitoare,/ ca niște furnici muncitoare/ cară saci cu lumină,/ cară saci cu lumină/ în sufletul nostru,/ în sufletul nostru”).

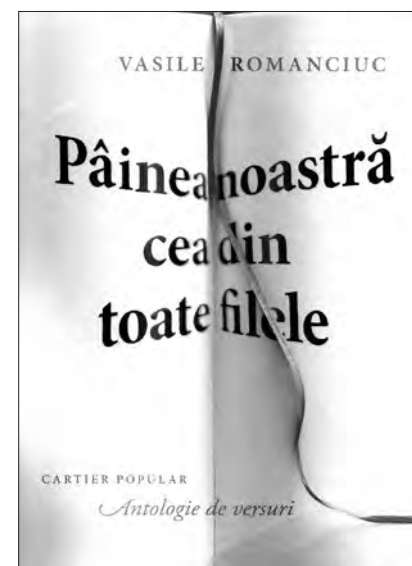
Cuvântul poetic ar mai veni să umple tăcerile dintre noi, să releve nespusul, chiar dacă îl menține în limitele neclarului, enigmaticului. Sunt mai multe poeme sau versuri separate care au, în acest sens, un caracter programatic. Primul text din antologie, *Cad lin litere*,

pune poezia sub semnul nespusului sau chiar al inefabilului, prin primul vers: „Sunt purtătorul de cuvânt al tăcerii”. Poemul este, totodată, și un manifest împotriva declarativismului: „Visez la o poezie de dragoste,/ o poezie neobișnuită,/ în care sentimentele pot fi citite/ și înțelese/ fără dicționarul de neologisme,/ fără dicționarul de arhaisme.// Sentimente care se văd/ grație propriei lor lumini.// Sentimente care,/ pentru a se face auzite,/ nasc liniștea mai întâi”.

Dacă ne referim la această alternanță a spusului-nespusului, vorbirii-tăcerii, ar trebui să subliniem că Vasile Romanciuc este și un excelent autor de poezie cu caracter parabolic. Este vorba, în special, de poemele angajării civice și etice, în care, într-un limbaj de cele mai multe ori esopic, sunt punctate adevăruri despre nedreptățile istoriei sau despre viciile umane. De exemplu, trei poeme – (*R)estul Europei*; *Echilibru*, *formula autohtonă*; *Tăcerea* –, scrise în perioade diferite (1998, 1989 și, respectiv, 1977), dar stând alături în antologie, fac mai vizibilă dimensiunea esopică a poeziei lui Vasile Romanciuc. (*R)estul Europei* este o parabolă despre societățile post-totalitare care nu mai pot scăpa de micii dictatori locali: „Micul dictator local/ nu se mai dă jos de pe tron –/ așteaptă să-i încărunțească peruca// nesfârșitele beții de cuvinte/ transformă palatul într-o tavernă/ adevărată –/ către ziuă, aici, în marea taină,/ se mănâncă varză murată în lacrimile noastre”. (Parcă s-ar referi la ziua de azi acest poem scris acum mai bine de zece ani!) O altă parabolă, despre lipsa unității naționale și a integrității, ni se propune în *Echilibru*, *formula autohtonă*: „Ochiul meu stâng/ părăște ce vede/ ochiul meu drept./ Ochiul meu drept/ condamnă cele văzute/ de ochiul meu stâng. /.../ Piciorul meu drept/ pune piedică/ piciorului meu stâng./ Piciorul meu stâng/ țopăie bucuros când lunecă/ piciorul meu drept”. *Tăcerea* se axează pe recitirea unui proverb, una dintre tehnicile preferate de poet („Se zice că tăcerea-i de aur,/ Dar cine ne va ierta/ pentru o mult prea lungă tăcere”), constituindu-se apoi într-un adevărat text subversiv, în care ultimele versuri conțin un îndemn implicit la ieșirea din tăcere, la spunere (amintesc, poemul e scris în 1977!): „Ce mare, ce grea nedreptate/ Să taci: fie numai o dată, fie numai un singur cuvânt,/ Atunci când nenorocul,/ sortit tăcerii din naștere,/ Ne asurzește gesticulând”.

Din categoria textelor cu caracter parabolic face parte și *Tabla înmulțirii cu șapte* (autorul ne propune recitirea unui basm, de această dată). Este un poem cu mesaj etic, în care, mai mult decât oriunde, ni se dezvăluie latura ironică a poeziei lui Vasile Romanciuc, o ironie delicată, rafinată, subtilă, care mizează de multe ori pe jocul cu faptul de cultură. Exemplar în ce privește mânăuirea poetică a ironiei este poemul *A fost odată*, în care tema trecerii, abordată, de obicei, grav, este tratată la modul ludico-ironic: „Arhaismul/ își contemplă ridurile/ în oglindă:/ «Cine ar mai crede acum/ că fost-am și eu odată/ neologism fercheș, seducător?!»”. Este o ironie selectă, transpusă într-un limbaj oarecum esopic ce produce plăcere estetică și intelectuală în același timp.

Cu o arhitectură pe cât de riguros elaborată pe atât de grăitoare, antologia *Pâinea noastră cea din toate filele* ne demonstrează o dată în plus că poemele lui Vasile Romanciuc, scrise în 2018 sau cu zece, douăzeci ori chiar cincizeci de ani în urmă, sunt de o relevanță estetică și prospețime covârșitoare. Iar cu fiecare lectură ni se dezvăluie noi și noi fețe ale acestor poeme. Așa cum se întâmplă de fiecare dată când avem în față poezie adevărată.

***VASILE ROMANCIUC
PÂINEA NOASTRĂ
CEA DIN TOATE FILELE
(ANTOLOGIE)
CHIȘINĂU
CARTIER, 2019**

Foto de N. RĂILEANU

POETAE NOVI

POEZIA CA „O ARICIOAICĂ
CE-ȚI IESE ÎN CALE”
de MARIA PILCHIN

Poezia Doinei Ioanid „decupează realitatea” și „irealitatea” cu migala poetului care este preocupat atât de rezultat, cât și de proces. Aceasta ne face să intuim faptul că mâna care scrie produce imagini dintr-un cotidian trecut mereu prin filtrul poeziei. Sunt consemnările diaristice ale unei ființe inadaptate. Reperăm fragmente dintr-o „viață nomadă”, dar și „poeme despre singurătate”. Și în acest melanj al stărilor și al ideilor, deslușim „strigătele ascuțite ale păsărilor”, care acoperă țipătul ce „nu se aude”. E „țipătul femeii”, această „călugăriță pătimașă”, e „glasul” care „avea să răsunе între zidurile retezate”. Percepem în aceste pagini cântecul „de inimă albastră” al „femeilor ne iubite” și bocetul morților care pleacă unul câte unul. Este „cântecul pământului” echivalent cu un vid interior. Descoperim istoria familiei cu o „rusoaică miloasă” care îl salvase be bunicul „din burta ace-lui cal în pustietatea albă” a războiului. Anxietatea are și o explicație transge-nerațională. Deși personajul poematic e acuzat de prea multă tăcere: „Muto!, îmi spune mama printre două fumuri de țigară și-o gură de cafea. Muto! Ca taică-tu și ca bunică-tu! Muto!”, întregul volum e un strigăt al poeziei.

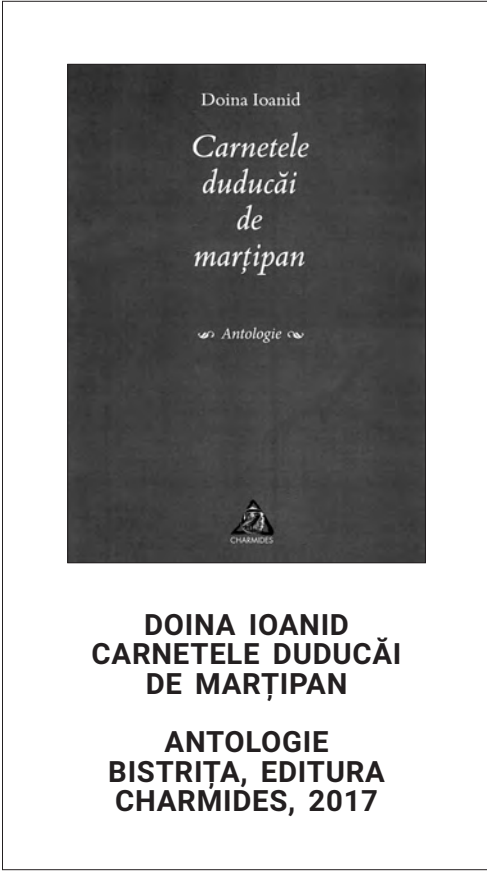
Pasărea – o recurență poetică a aces-tor texte, „rochia mea ca o uriașă pasăre moartă”, tot revine la cuibul său (seman-tic). Este existența feminină de după

„treizeci de ani”. O femeie care a însușit experiențele necruțătoare ale unei ars amandi pe care trupul nu o poate uita și abandona. Reperăm suferința aceleia care a „spart toate oglinzile”, constatând că „e tare trist să nu fii decât o femeie”. Cunoaștem ființa care poartă sechelele unei iubiri sau imposibilitatea de a-i depăși sfârșitul – „lașitatea nu e decât o formă de dragoste”. Apare nevoia veri-dicității peisajului urban – „un copac cu ciori”, „pescărușii de pe maidane”. De aici și întrebarea retorică: „Poate sunt și eu ca pescărușii de pe cheiul Dâmboviței, numai o cioară vopsită”? Toate acestea generează frica de disimulare și viața ca un zbor, care caută „aripile”, „desprinde-rea”, amorul eşuat – „te-am căutat peste tot”, „ești deja un alt bărbat”. Răzbate semiobscurul unui trai solitar, cu „tristețea mea destrăbălată” din care lipsește „coeficientul fericirii”. Toate se întâmplă la „periferia capitalei”, acolo unde găsim „orașul tatuat pe fețele trecătorilor”. Fericirea e una a „duducăi de marțipan” dintr-un interbelic decu-pat parcă din prozele Hortensiei Papa-dat-Bengescu. Fericirea e o „utopie” în care te întrebi: „ce cauți tu, duducă, pe lumea asta?” Este și o lume a obiectelor care „așteaptă să fie rânduite”, „o pove-s-te fără sfârșit”, un „teatru al cruzimii”. Descoperim și un univers al trenurilor deraiate, „cu dinți rânjiți”, cu „păpuși-le gonflabile” și cu „păpușa de cârpă”,

ultima fiind un corp imobilizat de către o existență abrazivă. Un corp dezumani-zat care populează un cronotop al miș-cării afectat de solitudine, incertitudine și de angoasă.

Și, în această dimensiune lineară a suferinței, a căutării și a așteptării, apare aricioaica, una dintre „aricioaicele pe care le găseam primăvara în cărare, cu burta în sus”. Își face simțită prezen-ța spaima de la „la miezul nopții, când aricioaica vine”, atunci când „locuim împreună” și „mă amușină”. E suferința cu „ghearele” ei. Așa cum „țepii aricioai-cei se zburlesc”, apare nevoia de celălalt: „cum ne agățăm unul de celălalt și ne înghesuim laolaltă ca niște arici orbi”. Rămâne plânsul tăcut al omului, o biată fiară rănită – „vulpea asta năpârlită care scheaună zi și noapte în mine”. Între-zărim în animalul cu țepi autoapărarea și rezistența umană în fața lumii celei mari, dar și încetineala și ezitarea în fața acestora.

Poezia Doinei Ioanid încă de la de-but configura un mod liric inedit de a transpune experiențele intime și aici ne referim atât la poemele de dragoste, cât și la o intimitate a ideaticului, așa cum textele ei sunt marcate de o profundă inteligență artistică, una care transfor-mă aceste pagini în adevărate tratate de gândire a lumii și a vieții, o gândire prin poezie și pentru poezie. Și aici stă secretul acestei autoare, în acel amestec

reușit dintre stare și idee, dintre senti-ment și analiză. Toate acestea sunt con-cretizate în irepetabile formule poetice, fiind totodată aglutinate cu abilitate de plasticitatea unui limbaj de prim rang în literatura română.

NOI APARIȚII | EDITURA ȘTIINȚA | NOI APARIȚII

IOAN PELIVAN
CORESPONDENȚA | MEMORII

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE ION CONSTANTIN,
ION NEGREI ȘI GHEORGHE NEGRU

„Prezenta ediție include moștenirea epistolară și memorialistică a eminentului militant pentru emanciparea Basarabiei, om politic și de stat, Ioan Pelivan. Textele evocă evenimentele cruciale ale istoriei Basarabiei în anii 1900-1920: mișcarea națională din timpul revoluțiilor ruse din 1905 și 1917, procesul de unire a Basarabiei cu România (1918), apărarea intereselor românilor basarabeni și a României întregite la Conferința de Pace de la Paris în anii 1919-1920. Culegerea reunește atât corespondența și memoriile publicate în diverse periodice și volume, cât și o serie de scrisori inedite, colectate de autorii ediției în arhivele din Chișinău, Moscova și București.”

EDITURA

O TEMĂ ÎN LITERATURĂ:
FAMILIA, ȘCOALA

PREFĂȚĂ, SELECȚIE A TEXTELOR ȘI NOTE
BIBLIOGRAFICE DE MARIANA JITARI

„Antologia de față cuprinde texte literare relevan-te care abordează tema familiei și a școlii. (...) Is-toriile bonome, șăgalnice ale lui I. Creangă sunt alături de cele ironice ale lui V. Alecsandri și I.L. Caragiale, textele luminoase ale lui I. Teodoreanu și L. Blaga alternează cu cele de un realism dur ale lui L. Rebreanu și M. Preda, imaginile cu familia și școala tradițională ale lui Gr. Vieru, D. Matcovschi, V. Vasilache, Vl. Beșleagă, A. Busuioc sunt comple-tate de scenele moderne din romanele semnate de L. Corobca, D. Lungu ș.a..”

EDITURA

Foto de N. RĂILEANU

ASTERISC

LIMPEZIRI (X)

de IOAN MÂNĂSCURTĂ

ȘTIREA CĂ SUNTEM UMBRA UNUI GÂND FRUMOS

Dedicată prietenului Teo Chiriac, așijderea mie și lui Arcadie Suceveanu,
citindu-le poemele, cu Vitalie Baltag, în pădurea deasă.

În Univers, întâmplarea este extrem de rară și chiar exclusă cu desăvârșire. Totul se desfășoară în cea mai strictă conformitate cu programul și nicio particulă elementară nu poate încălca consemnul.

Cred că și cuvintele (și mai ales ele!) nu se pot, primordiale fiind, aduna întâmplător. Se găsesc unele pe altele cum își găsesc copiii părinții din care știu că trebuie să se nască și cum se descoperă oamenii care se iubesc.

Ca și cum ghidați de sus și cu și de la sine vrere de a fi împreună, tot de sus venindă. Niciodată n-am intenționat să fac filozofie și nici politică. Contextul valorificat este prea pur pentru așa ceva. Am vrut să vă spun, ca să auziți și să știți. Dacă nu este prea mult: am vrut vouă să mă spun. Vedeți și voi – de ce? – și vedeți dacă vedeți!

Cuvintele acestea, și altele, și altele, nu le bănuiesc demolatoare de temeliile lumii cu care ne-am obișnuit, deși temerea de obișnuință (ca să-l citez pe Mihail Ion Ciubotaru, drag mie din tinerețe) este esențială (existențială!), este ca un semafor roșu într-o pădure verde-verde. Deci, clar: nu demolatoare! Am în vedere temeliile spirituale.

Deci, așa, un fior, o umbră fugară de gând. Cum și viața noastră toată este umbra unui gând frumos. A celui mai frumos gând!

Încerc să notez niște senzații... La drept vorbind, știam că senzațiile pot fi notate doar cu note muzicale, rar închipuite în pași de balet, pictate eventual, dar acestea – ce păcat! – nu fac parte din arsenalul meu.

Am mai încercat să fixez niște intuiții, dar și acestea sunt atât de difuze, ghidușe și zvăpăiate, încât nu se pretează opririi din zăpăceala lor.

Nici în realitatea imediată, nici în cuprinsul necuprinderii temporale și spațiale.

În schimb, repedele trecătoare și de tot trecătoarele...

Ca orice iluzie, ca o aluzie de iluzie.

Dacă binevoiti, încercați să înțelegeți că lumea nu-i cum o vedem, nu-i cum o auzim, nu-i cum o credem, nu-i... Este cum o descoperim în fiecare zi. Fantastic de excepțional de frumoasă!

Este! Cu omul în ea. Creator și demolator.

Creator, mai ales, cum a fost gândit!

FOTOGRAFE | NICOLAE RĂILEANU

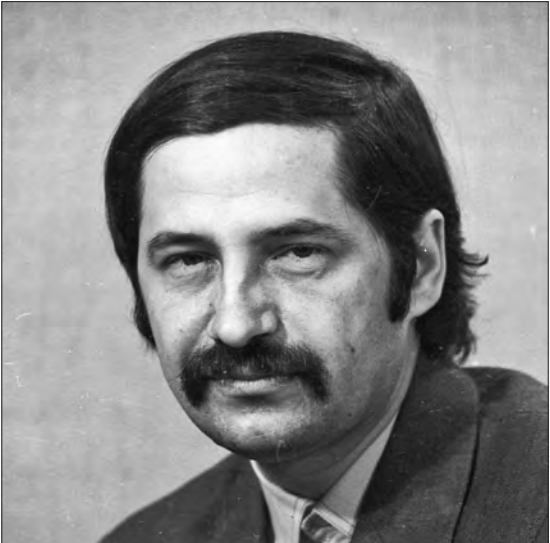

Livu Damian (primul din stânga),
student la Universitatea de Stat din Chișinău

Livu Damian, Vera Malev, Grigore Vieru și Vladimir Beșleagă,
la o dezbatere literară (anii 1960)

FIRUL CU PLUMB

VASILE ROMANCIUC

PROPOZIȚIE

Numai Moartea știe totul
despre noi.
Zilele noastre albe,
zilele noastre negre
sunt mișcări ale condeiului ei.
Nu prea are vocabular
Moartea – iată de ce viața noastră
e o propoziție
atât de scurtă!
O propoziție
alcătuită mai mult
din părți de tăcere
decât din părți de vorbire.
Ce propoziție,
ce propoziție înfricoșată –
i se pare mereu
că aude cum vine punctul
șuierând ca un glonte.

1991

SEMNAL

LEO BUTNARU
PHILOSOPHIE UND FLACHSBLUMEN
POEME TRADUSE ÎN GERMANĂ
DE CHRISTIAN W. SHENK
BOPPARD, DIONYSOS VERLAG, 2020

DIN PATRIMONIUL MEMORIALULUI IPOTEȘTI (I)

de ALA SAINENCO

ALA SAINENCO ESTE ABSOLVENTĂ A FACULTĂȚII DE FILOLOGIE, SPECIALITATEA LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ (UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI), DOCTOR ÎN FILOLOGIE, CU O TEZĂ PE LINGVISTICĂ, CONFERENȚIAR UNIVERSITAR LA ACEEAȘI UNIVERSITATE, AUTOARE A PESTE O SUTĂ DE ARTICOLE APĂRUTE ÎN REVISTE DE SPECIALITATE ȘI VOLUME DE PROFIL, A UNEI MONOGRAFII – „RITM ÎN LIMBAJ (ANALIZA LIRICULUI)”, A UNOR DICȚIONARE ȘI MANUALE. DOMENII DE INTERES: LINGVISTICA TEXTULUI, MORFOLOGIA LIMBII ROMÂNE, PSIHOLINGVISTICA. DIN DECEMBRIE 2016, ESTE MANAGER AL MEMORIALULUI IPOTEȘTI – CENTRUL NAȚIONAL DE STUDII „MIHAI EMINESCU”.

La Ipotești, pe un perimetru de aproximativ 3,5 hectare din fosta proprietate a lui Gheorghe Eminovici, se află Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”. Din vremea lui Eminovici, a rămas temelia pe care a fost reconstituită casa copilăriei Poetului, urma unei fântâni, care încă așteaptă să-și adune apele, și biserița cu Hramul Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil.

Istoria „eminesciană” a acestui loc începe pe 16 noiembrie 1847, când Foia satească a Prințipatului Moldoviei publică, la nr. 8647, anunțul prin care „dumneaei cucoana Eufrosinia Petrino, prin vechil fratele dumisale Costachi Hurmuzachi, au vândut de veci dumisale căminarului Gheorghe Eminovici două cincimi ce au avut în trupul moșiei Ipoteștii din ținutul Botoșanii, în preț de 4000 galbeni” [1]. Tranzacția se încheiase însă, așa cum arată Gh. Ungureanu, până la 30 iulie 1847, întrucât la acea dată Doxachi Hurmuzachi (tatăl Eufrosiniei și al lui Constantin Hurmuzachi) îi scria fiului său, Constantin, să-l ajute pe Petru de Petrino-Armis (soțul Eufrosiniei) „să-și ia mai repede banii de la Eminovici, pentru moșia Ipoteștii și pe cei ai casei din Iași ca să cumpere moșia Nihova, de 2500 fălci” [2]. Pe moșia cumpărată de Eminovici se afla și biserica satului cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”. Despre această biserică, Matei Eminescu spunea că „era proprietatea mamei, o cumpărase mama cu 250 de galbeni dela un anume Murguleț” [3]. Preluată de la Matei, afirmația circulă și azi, cu precizarea prenumelui lui Murguleț, Teodor. Și această istorie, relatată de Matei Eminescu, pare a fi fantezistă din mai multe motive. În documentele de arhivă prin care se stabilește hotărnicia părții din moșia Ipotești care va ajunge în posesia lui Gheorghe Eminovici este amintit doar numele lui Iordache Murguleț. Or Gheorghe Eminovici cumpărase moșia de la Eufrosinia Petrino, care o primise dotă de zestre, la căsătoria cu Petru de Petrino-Armis, de la părinții săi, Doxachi și Ilinca Hurmuzachi. Iar Ilinca o primise – la fel, ca zestre – de la tatăl său, Iordache Murguleț, la căsătoria cu Doxachi Hurmuzachi. Pe de altă parte, așa cum se poate observa și în zilele noastre, biserica se află chiar în perimetrul moșiei și în imediata apropiere a casei lui Eminovici. Prin urmare, nici nu putea să aparțină

altui proprietar decât aceluiași Iordache Murguleț (și, apoi, Ilincă Hurmuzachi și Eufrosiniei Petrino) și nici să fie vândută altui cumpărător decât celui care lua moșia. Într-un memoriu care prefătează inventarul [4] din 1967, intitulat „Monografia bisericii din satul Ipotești” [5], parohul, preotul Constantin Amitroaie, scrie: „pe moșia cumpărată (de Eminovici – n.n., A.S.) se găsea biserița de astăzi și o casă veche pe care a dărmat-o, construind din temelie veche o casă nouă cu trei odăi și o cămară. Odată cu cumpărarea moșiei a cumpărat și biserița”.

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” (sau Biserița Familiei, cum este numită frecvent pentru a evita confuzia cu Biserica satului, care poartă același hram) este datată de istoricul Nicolae Stoicescu cu anul 1825 [6]. După constatarea parohului Constantin Amitroaie însă, „potrivit datelor existente pe unele icoane din 1780-1800, (...) biserica a fost construită înainte de anul 1800”. Gh. Ungureanu amintește de vechi familii de răzeși, pomenite în condica lui Anastasie Bașotă, „între care și Isăcescu, dintre care un Ipatie ar fi fost unul din cei cinci bătrâni înființatori ai satului Ipatie, de unde Ipoteștii, care ar fi făcut biserița, mai târziu a familiei Eminovici” [7]. La 1813, și mai devreme – la 1777, proprietar al acestei părți a Ipoteștilor este Iordachi Murguleț, după cum arată documentele de

stabilire a hotărniciei. Singura explicație a diferențelor în datare este că biserica a fost refăcută în câteva rânduri, fapt confirmat și prin unul dintre cele două pomelnice care se află la Memorialul Ipotești chiar în biserița familiei. Primul pomelnic (care este trecut pe listele Memorialului și ca „pisanie”), nedatat, ține de perioada anterioară cumpărării moșiei de Gheorghe Eminovici. În pomelnic poate fi descifrată sintagma „pomelnicu ctitorilor bisericii” și numele „Iordache”. Probabil, e vorba chiar de stolnicul Iordachi Murguleț, căruia i-a aparținut partea din moșia Ipoteștilor care trece, în 1847, în posesia lui Gheorghe Eminovici.

Că biserica necesita diverse reparații și chiar refaceri o confirmă documentele din epocă. Un sinod, datat cu 1840, constată cu referire la biseriță și slujitorii ei: „...biserica cu Hramul Sf. mai marilor Voievozi, de lemn, veche, pereții deslipiți, țintirul dezgrădit, celelalte trebuitoare arse. Preotul Vasile de 44 ani, bețiv; preotul Vasile de 40 ani, bețiv (unul dintre ei era preotul Vasile Hudișteanu – n.n., A.S.); diaconul Alexandru de 38 ani, bețiv; dascălul Dimitrie de 25 ani, bețiv” [8].

Făcută inițial din lemn, acesta putrezind, biserica a fost refăcută din vâlătuci. În timp, a fost modificată și forma bisericii. Parohul Constantin Amitroaie precizează că „biserica nu a avut întotdeauna forma de astăzi. Gheorghe Eminovici a prelungit biserița cu o încăpere lipită de corpul

FOTOGRAFII DE LILIANA GRECU

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” sau Biserița Familiei, construită înainte de 1800. Partea proeminentă este construită de Gheorghe Eminovici

ei...” Dintre preoții care au slujit la biserița familiei (la care, de altfel, aveau acces sătenii), amintim pe Vasile Hudișteanu, al cărui nume apare în cartografia locuitorilor satului Ipotești din 1838 și din 1852 și de care se leagă cunoscutul botez fals al lui Samoilă (Ioan) Franc, și pe Gh. Bercea, „care face o convenție cu Gh. Eminovici în anul 1872 pentru a-i sluji la biserică în schimbul a 4 fălci teren, lemne din pădure și alte avantaje gospodărești” [9].

NOTE:

- Gh. Ungureanu, *Eminescu în documente de familie*. Ediție îngrijită de Gh. Ungureanu, București, Editura Minerva, 1972, p. 147-148.
- Gh. Ungureanu, p. 148.
- C. Botez, *Viața poetului Mihail Eminescu (note biografice inedite)*, în: „Omagiu lui Mihail Eminescu cu prilejul a 20 ani de la moartea sa”, Galați, Editura Centrului Cultural Dunărea de Jos, 2008, p. 184.
- Inventarul Bisericii vechi din satul Ipotești*, 1967, 12 pagini liste de inventar; 2 pagini monografie; 1 pagină proces-verbal.
- Monografia din *Inventarul Bisericii vechi din satul Ipotești*, p. 1.
- N. Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova (1924-1999)*, București, 1974.
- Gh. Ungureanu, p. 13.
- Gh. Ungureanu, p. 261.
- Inventarul...*, p. 2.

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil” sau Biserița Familiei, construită înainte de 1800. Lângă biseriță se găsesc mormintele părinților poetului, Raluca și Gheorghe Eminovici. Alături sunt îngropați Iorgu și Nicu, doi dintre frații săi